

ISSN 2410-3381 (PRINT)

ISSN 2520-6842 (ONLINE)

ВІСНИК

**Донбаського державного педагогічного
університету**

**СЕРІЯ: Соціально-філософські проблеми
розвитку людини і суспільства**

Збірник наукових праць

Випуск 2 (9) 2018

Виходить 2 рази на рік

Засновано у березні 2013 р.

СЛОВ'ЯНСЬК – 2018

УДК 1(05)
В 53

Засновник – Донбаський державний педагогічний університет.
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
№ 21086–10886Р від 28.11.2014 р.

Включено до Переліку наукових фахових видань України
(Наказ Міністерства освіти і науки України № 747 від 13.07.2015).

Друкується за рішенням
Вченої ради Донбаського державного педагогічного університету
(протокол № 4 від 08.11.2018 р.).

Рецензенти:

- **Я.В. Любивий**, доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України.
- **Н.Г. Богданова**, доктор філософських наук, професор кафедри охорони праці та екологічної безпеки Навчально-наукового професійно-педагогічного інституту Української інженерно-педагогічної академії.

Вісник Донбаського державного педагогічного університету.

В 53 Серія: Соціально-філософські проблеми розвитку людини і суспільства: зб. наук. пр. / [заснов. Донбас. держ. пед. ун-т; редкол.: Л.І. Мозговий (голов. ред.) та ін.]. – 2018, вип. 2 (9). – Слов'янськ: ДДПУ, 2018. – 116 с.

ISSN 2410-3381 (PRINT), ISSN 2520-6842 (ONLINE)

У збірнику представлені праці, що відображають результати наукових досліджень актуальних проблем соціальної філософії, історії філософії, філософії освіти, аксіології, етики, культурології.

Для науковців, викладачів, студентів, тих, хто цікавиться сучасною філософією.

The current issue of the journal comprises articles representing results of scientific explorations into problematics of social philosophy, history of philosophy, philosophy of education, axiology, ethics and culture studies.

Addressed to scientists, teachers, students, all interested in modern philosophy.

УДК 1(05)

Редакційна колегія

Головний редактор

Мозговий Л.І. доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна.

Заступник головного редактора

Дьяковська Г.О. кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна.

Редактор

Радзівська О.В. кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна.

Слабоуз В.В. кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна.

Андрущенко Т.В. доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичної психології та соціально-правових технологій, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ, Україна.

Аляєв Г.Є. доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії і соціально-політичних дисциплін, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, м. Полтава, Україна.

Бевзенко Л.Д. доктор соціологічних наук, провідний науковий співробітник, Інститут соціології НАН України, м. Київ, Україна.

Додонов Р.О. доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії історико-філософського факультету Київського університету імені Бориса Грінченка м. Київ, Україна.

Дубінін В.В. доктор філософських наук, професор, професор, кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна.

- Загороднюк В.П.** доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник відділу філософської антропології Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, м. Київ, Україна.
- Кушерєць В.І.** доктор філософських наук, професор, віце-президент Товариства «Знання» України, голова правління Товариства «Знання» України, президент Університету сучасних знань, м. Київ, Україна.
- Швидкий С.М.** доктор історичних наук, професор кафедри української мови та літератури, проректор з науково-педагогічної роботи, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна.
- Мельник В.В.** доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна.
- Танчер В.В.** доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціології Київського національного університету культури і мистецтв, м. Київ, Україна.
- Федь В.А.** доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри культурології, естетики та історії ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна.
- Чуєшов В.І.** доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософських наук та ідеологічної роботи Академії управління при Президентові Республіки Білорусь, м. Мінськ, Білорусь.
- Квілінський О.С.** доктор економічних наук, академік Академії економічних наук України, Президент Інституту розвитку міжнародної співпраці (Познань, Республіка Польща), Експерт Парламентської групи з питань розвитку Східної Польщі (Познань, Республіка Польща), Ректор Вищої школи комунікації та управління (Познань, Республіка Польща).
- Йозеф Зяцько** почесний професор Львівського університету бізнесу і права, директор Східноєвропейського агентства розвитку освіти (EEDA) (Словаччина). Президент Європейського інституту безперервної освіти, проректор з міжнародних зв'язків високої школи менеджменту і зв'язку (Словаччина).

- Абизова Л.В.** кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна.
- Дубініна В.О.** кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії і суспільних наук, Вищий державний навчальний заклад України «Українська медична стоматологічна академія», м. Полтава, Україна.
- Ємельяненко Г.Д.** кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна.
- Карпенко А.О.** кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна.
- Степанов В.В.** кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна.

ЗМІСТ

Dodonov R., Dodonova V., Mozgovoy L.

Polemological paradigm of comprehension of essence of hybrid war..... 7

Хлебніков Г., Абізова Л.

Картина універсуму в неоплатонізмі: Бог-віра-людина-світ..... 18

Дубінін В., Кириченко А.

Любов як субстанційна та рушійна сила розвитку людини..... 27

Алексейчук І., Ящишина Ю., Ємельяненко Г., Умеренкова С.

Структура ціннісно-сміслових орієнтацій сучасної студентської молоді..... 33

Slabouz V., Kovnierova I.

Origins of linguistic philosophy..... 39

Лебедєв В.

Концепт благородного дикаря в сучасній масовій культурі..... 47

Ковнеров О., Муравльова В.

Роль аксіології у філософсько-педагогічній думці..... 54

Біланов О.Хвороба та її соціально-антропологічні прояви у творчості Федора
Достоевського..... 63**Дубінін В., Петренко А.**

Філософські основи менеджменту..... 69

Stepanov V., Uvarov G.

Understanding of the Platonik technique of thinking and paideia..... 78

Мельник В., Рухленко Є.Протиріччя в осягненні образу і ролі жінки в контексті провідних релігій
світу..... 89**Шарніна М.**

Неоміф як деконструкція художньої форми: український контекст..... 96

НАШІ АВТОРИ..... 109

УДК 172.4.355.01:316.48

Додонов Р.

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Київського університету імені Бориса Грінченка

Додонова В.

доктор філософських наук, професор кафедри філософії Київського університету імені Бориса Грінченка

Мозговий Л.

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

ПОЛЕМОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА ОСМИСЛЕННЯ СУТІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Стаття присвячена методологічним проблемам і маніпулятивним механізмам гібридної війни, проаналізованих у колективній монографії «Гібридна війна: in verbo et in praxi». Завдяки зверненню до полемологічного підходу її авторам вдалося систематизувати та узагальнити теорії війни і миру, проаналізувати сучасні західні концепції війни, позначити специфіку російського погляду на концепцію гібридної війни, оцінити значимість інформаційних і маніпуляційних технологій для гібридних воєн, проаналізувати низку геополітичних і соціокультурних аспектів сучасних гібридних воєн. Полемологія вивчає універсальні риси збройних конфліктів, їх роль у часі і просторі, цикли, інтенсивність, масштаб і причинно-наслідкові зв'язки та їхню класифікацію. Гібридні війни припускають використання наявних військових засобів, регулярних та нерегулярних, включаючи зброю масового знищення, а також інформацію, психологічну та пропагандистську війну з використанням новітніх комунікаційних і медійних технологій. Відповідно до класичного підходу, держава є єдиним суб'єктом військових дій, але сьогодні її роль різко змінилася під впливом інших політичних і економічних наднаціональних і транскордонних факторів. Для вивчення війн і збройних конфліктів з полемологічної точки зору необхідно зосередитися на соціальних змінах у всіх сферах людського життя, включаючи політичні, економічні, технологічні чинники, які впливають на війну як соціальний феномен.

Ключові слова: полемологія, конфлікт, філософія війни, гібридна війна, інформаційно-маніпулятивні технології, масова свідомість, міфологія, ідеологема, трансгресія.

Dodonov R.

Doctor of Science in Philosophy, Professor, Head of the Department of Philosophy at Boris Grinchenko University of Kyiv

Dodonova V.

Doctor of Science in Philosophy, Professor, at the Department of Philosophy at Boris Grinchenko University of Kyiv

Mozgovoy L.

Doctor of Science in Philosophy, Professor, the Head of the Department of philosophy, socio-political and law sciences of Donbas state pedagogical university

**POLEMOLOGICAL PARADIGM OF COMPREHENSION
OF ESSENCE OF HYBRID WAR**

The article is devoted to the methodological problems and manipulative mechanisms of hybrid warfare, analyzed in the collective monograph "Hybrid War: in verbo et in praxi". Due to the appeal to the polemical approach, its authors have managed to systematize and generalize the theory of war and peace, analyze the modern Western concepts of war, to indicate the specifics of the Russian viewpoint on the concept of hybrid war, to evaluate the importance of information and manipulation technologies for hybrid wars, to analyze a number of geopolitical and socio-cultural aspects of modern hybrid wars. Polemology examines the universal features of armed conflicts, their role in time and space, cycles, and classification. Hybrid warfare involves the use of existing military assets, regular and irregular, including weapons of mass destruction, as well as information, psychological and advocacy wars with the use of emerging communications and media technologies. According to the classical approach, the state is the sole subject of hostilities, but today its role has changed dramatically under the influence of other political and economic, supranational and transboundary factors. To study wars and armed conflicts from a polemical point of view, this means the need to focus on social changes in all areas of human life, including political, economic, and technological factors that influence war as a social phenomenon.

Key words: *polemology, conflict, philosophy of war, hybrid war, informational-manipulative technologies, mass consciousness, mythology, ideologema, transgression.*

The Events in the East of Ukraine have significantly updated the research discourse of war and peace, informational confrontation, social construction, civilizational conflicts. There are interesting scientific intelligence devoted to the analysis of manipulative means of "hybrid warfare". Particular attention deserves the monographies by V.P. Gorbulina (1), O.O. Bazaluka (2), R.O. Dodonova (3), E.V. Magdi (4) and so on. In 2017, the Ukrainian-Polish collective monograph entitled "Hybrid War: in verbo et in praxi" (5) was published, the authors of which - mostly representatives of the Donetsk University - considered their duty to note the process of maturation of a specific expectation of citizens, the evolution of which has modified the motives of their behavior and led to the beginning of hostilities. This study continues

the tradition of understanding the nature and evolution of wars in modern conditions, starting with, in particular, the edits of Martin van Creveld (6), Alvin and Hedy Toffler (7), Gilles Deleuze and Felix Guattari (8), Mary Kaldor (9), Manuel DeLanda (10), Arti Pabriks and Andis Kudors (11) and others.

The product of the 21st century is the so-called "hybrid wars", which are symbiosis of the destruction of the military-political system of the enemy by blackmail, bribery, sabotage, discredit, information pressure, manipulation of the mass consciousness. A combination of military and non-military methods involving the protest potential of the population is the essence of the wars of the new generation. Considering the hybrid war as a kind of armed conflict, the authors of this work focus on the polemological (from the ancient Greek words of πόλεμος - war and λόγος - doctrine) paradigm of studying wars. In this context, polemology refers to the direction of science which studies war, violence, conflicts. This term refers to the general theory of war, the task of which is to identify hidden sources of human aggression and social structures that contribute to the emergence of wars.

Thus, the *purpose* of this article is to acquaint the reader with the basic principles of the polemical approach, which is indicated in the monograph "Hybrid War: in verbo et in praxi".

The book begins with an excursion to the basics of polemology, which is carried out by Polish scholars Lukash Roman and Kateryna Novikova. The latest hybrid wars are modern wars, which are conducted using all available tactics of struggle, whether regular or non-regular, as well as cybernetic with the possibility of using weapons of mass destruction, as well as informational, psychological and advocacy wars using the latest information and medial technologies. Nathan Freyer from Center for Strategic and International Studies defined a hybrid war on the basis of four types of struggle: traditional contradictions of regular troops, guerrilla warfare, "catastrophic terrorism" and fighter jets that undermine the military superiority of regular troops.

Polemological considerations over the essence of the hybrid conflict lie not only in affirming the weight of this threat to the international environment or the need for deep, detailed, comprehensive research. As the territorial dimension of the war was replaced by the multi-dimensional, multilevel complex of military and non-military actions aimed at the simultaneous achievement of various goals, the polemologists claim that all previous classifications of wars have lost their scientific value.

Among the additional factors that have come to the fore and require not only a cursory account but also a corresponding analysis, it is worth noting not only the globalization or the obvious impact of the latest technologies, but their coexistence with the remnants of the "old" wars. "Hybridization" in this way can be regarded as the coexistence of many non-connecting elements, since, along with military super technology, primitive methods of struggle and weapons are still used, and the "postmodern" war coexists with the struggle not only for territoriality, but also for thoughts, identities, and values.

According to the classical approach, the state is considered the sole subject of hostilities, but for today its role has changed significantly under the influence of political and economic over-state and transboundary factors. In the study of wars and

armed conflicts in the polemological perspective, this means the need to focus on social changes in all spheres of human life, taking into account the various elements of the political, economic or even technological context that influence the war as a social phenomenon.

The scientific and philosophical basis for the creation of a general theory of war and peace, according to prof. O.O. Bazaluk, is the history of the creation of "civilization loci", the direction of their development and the change of their boundaries. In most cases, the term the locus of civilization is used to refer to a certain political or social community (ethnos, nation, state). The infinite localization is considered to be the types of civilizations (M. Danilevsky, O. Spengler, A. Toynbee, D. Bel, E. Toffler) and their collisions (S. Huntington, F. Braudel). Political and social organizations, various variants of their interactions are only a visible part of social constructs created by the human mind. They reveal the peculiarities of the formation of the civilization locus and the process of infinite localization, but in fact they are only external manifestations of content, but not the content of a single locus of civilization. From the standpoint of geophilosophy, war and peace are continuous and non-linear interactions between psychospheres, which appear on the surface of the Earth in an infinite change in the boundaries between locations. At the same time, the war is a violent penetration of one psychosphere into the locus of another psychosphere, which causes significant changes in its manifestations. Conversely, the world is a co-ordinated interaction between psychospheres, which leads, at least, to respect, at most, to enriching the interaction of both loci-civilizations.

The empirical basis of the theory of world peace is made up of facts and patterns: from the field of neuroscience, psychology and social philosophy; from geophilosophy; from military history and history of military art. The basis of the general theory of war and peace through the methodology of geo-philosophy O.O. Bazaluk sets the axioms:

- a separate locus of civilization and man have a single rhizome - the evolving psyche;

- evolution - is a continuous and nonlinear complication of the structure of matter, types of interaction and environment of existence, which is subject to three factors and two reasons, universal for any material organization in the scale of the universe;

- the complexity of the psychosphere is carried out: continuously, by blocks and according to the principle of dominance; nonlinear, as directed and hierarchical process; depending on spatial, temporal and reproductive isolation; under the influence of the active first-degree, originally laid in the basis of the neural structures of the psychosphere; in conditions of natural selection.

The basis of the theory of war and peace is formed by five postulates: 1) the rhizome of aggressive manifestations of psychosphere consists in pathologies constitute as the that result from the continuous and nonlinear complication of the structure and function of the neural ensembles of the subconscious and consciousness; 2) the aggressive manifestations of psychosphere are influenced by physical and chemical (favorable, provocative and supporting) factors of the environment; 3) if in the perception of the psychosphere the locus of civilization from the geographic territory

has become a state of the world of historical ideas, it becomes a sacramental and invincible; 4) modern wars - this is the struggle of ideas, the disintegration and integration of civilizational loci directly related to the actualization and deactivation of the world of historical ideas; 5) the nature of the psychosphere continuously and non-linearly inclines it to creating the most comfortable conditions for the full realization of internal creative potentials.

The evolution of psychosphere is the history of its manifestations in the locus and beyond. The basis of the evolution of the psychosphere and its manifestations constitute a continuous and non-linear complication of the structure and functions of the neural subconscious ensembles and factors of the environment. The complexity of the psychosphere is determined by the universal factors and the causes of evolution evolution. The war and peace in this continuous and non-linear complication is a manifestation of the psychosphere, through which a regulatory compromise between the opposing forces is achieved: the active principle and natural selection (or the complicated structure of the neural ensembles of the subconscious and consciousness and the conditions of the environment). War and peace are ways to achieve a compromise between the needs of the psychosphere and the possibilities of their satisfaction, between the proclaimed idea that combines psychosphere, and the possibility of its realization.

The concept of hemostasis in the classical sense of Walter Cannon, as the ability of the open system to maintain the constancy of its internal state with the help of coordinated reactions, aimed at maintaining a dynamic equilibrium, is identical to the concept of regulatory compromise, but only has a narrower field of application. War and peace are coordinated reactions aimed at supporting the homeostasis of the psychosphere of the Earth (5, pp. 55-57).

Having outlined the methodological foundations of the polemological view of the hybrid war, the authors of the monograph pass to the review of modern Western concepts of warfare. So, in Section 1.3, which is written by prof. V.A. Mandragel, the concept of hybrid war is considered in the context of the evolution of ideas about the strategy of conducting hostilities. He recalls that during the past twentieth century, such concepts as "strategic bombing", "centric warfare or a military revolution", "fourth generation wars", "sixth generation wars", "counterinsurgency military", "asymmetric military actions had gained popularity", and finally the concept of " hybrid war " appeared (5, p.63).

One of the most successful definitions of hybrid warfare belongs to Robert Nevsson – it is a combination of conventional, irregular and asymmetric means, including constant manipulation of political and ideological conflict, as well as the involvement of special operation forces and conventional forces, intelligence agents, political provocateurs, media representatives, economic blackmail; cyber attacks; proxy servers and surrogates, paramilitary, terrorist and criminal elements.

The Russian military science has been critically redefined the theoretical positions of a number of western editions, but in the specialist literature, Russian exerts avoid using the term "hybrid war", although they actually work in the relevant conceptual framework. In the most comprehensive way, the principles of the Russian invariant

concept of the hybrid warfare have been embodied in the "doctrine of Gerasimov." It is characterized by recognition of the role of non-military means in achieving strategic goals, no less effective than military violence; displacement of emphasis in the direction of political, economic, informational, humanitarian actions implemented with the involvement of the protest potential of the population; aggressive technological impact on the mass consciousness of the population, including information, in particular, cyber attacks. The transition to an open use of military force usually takes place at the final stage of the conflict, to consolidate success. Certain elements of this doctrine, of course, functioned even earlier. We tried to demonstrate that the existence of a historical experience in the struggle of the Russian Empire for the psychosphere of the surrounding territories does not allow us to conclude on the fundamental novelty of the concepts of the hybrid war. At the same time, the latter points to the transformation of the war in the conditions of the informational society of the XXI century (5, p.131).

Theoretical conclusions of the specialists of the Russian Academy of Military Sciences have found an immediate practical testing and appropriate correction in the course of conflicts in the post-Soviet space and the Middle East. Practice has demonstrated the effectiveness of information combat tactics used by Russia, which are constantly being modified and improved. The intensity of the information influence from the Russian media on the enemy's psychosphere provides grounds for the unjustified absolutisation of this aspect and even the desire to identify the hybrid war with information al war only.

More information on the role of informational influence is given in the second part of the monograph. According to GE Kovalsky, the lack of a real assessment of the situation in Ukraine, the consolidation of this reality in the legal plane does not allow the rapid solution of social contradictions heated by external forces, the rapid solution of the military aspect of the problem, the rapid overcoming of the consequences in the ecological, economic, cultural, social and other spheres of the existence of the Ukrainian society. The use of individual terms also became an information component of the hybrid war. The difference between the concepts of "conflict" and "war" extends into the scale of conflict, understaunding by outside entities and participants in international legal constraints. Therefore, in relation to these events, the term "war" should be used.

Clarification of the definitions of these concepts will enable actual, rather than ephemeral, understanding of the opposition, methods of counteraction, means of defeat, driving forces and direct participants of these destructive actions not only for Ukraine, but also for the world security space, for the processes. Today, the world community remains at the position of the concept of the invariability of the boundaries of national states, enshrined by the Yalta-Potsdam system of international relations. With the signing of the Association Agreement with the EU, Ukraine made a cultural and ideological choice for the civilization of the development of Ukrainian society. The new geopolitical reality of the post-Soviet space is Ukraine as the center of consolidation and a source of European values for the western Eurasian territory.

External values of orientation are the other side of the military events and help understand the causes of the conflict, bring it to the level of inter-civilizational

confrontation. The rapid development of world society, the emergence of a large and differentiated world of values, the complication of value relationships "man-man", "man-state", "state-state" became a catalyst for the crisis of value orientations not only in Ukraine, but throughout Eastern Europe. Somewhere, the crisis reveals its ugly manifestations, such as the indocrymation of criminal ethics, experiments on planting false and non-peculiar values to the modern Ukrainian values society. Deformed information is a tool for re-encoding new meanings in relevant electoral groups. Change in the connotation of terms, events, and phenomena brought social discourse from a rational plane to emotional, thus depriving it of a critical assessment.

Associate professor V.V. Beletsky this topic continues and unfolds, and analyzes the aggressive technological influence on the mass consciousness against the background of the East-Ukrainian conflict. The main means of manipulating mass consciousness is the desire to build and as powerful as possible broadcast relative to a holistic information creature - the "mythology of the hybrid war." It consists of five basic interconnected components and forms both a false or a mysterious image of the opposition forces as well as a social background. In this case mythology can dynamically change and assimilate into itself any fact, event, politician's statement, etc. This means of manipulation is broadcasted and invoked in a number of ways, among which there are both channels of delivery of political myths, as well as technical instruments of influence on the mass consciousness. Channels are distorted to the dysfunctional political propaganda of social institutions of education, religion and art.

But the main information channel of the modern world is the media, which does not provide for independent information search. Its normal function is also disfigured, because instead of pluralistic information, there is a fabrication of non-existent "news", commenting on these simulators, and suggesting the given mythology. Such a suggestion pursues two main principles – with the necessary manipulator way, but generally depressingly, to influence the language and thinking and the sphere of emotions of the masses. Such a destruction of the cultural core is addressed to several communities: the society of the victum state must, after manipulation, either significantly weaken the state, or loyally accept the seizure of its lands, or at least impose minimal resistance. To implement these principles, channels of manipulation broadcasted a wide range of means: rhetorical-linguistic, including the original associative instruments, whose constant and invasive influence is synergetically intensified, and the fields of action intersect.

The use of discourse as a tool for warfare on the example of Donbass is considered by prof. V.I. Dodonova, who distinguishes the main messages of the inhabitants of the occupied territories of Ukraine in the discourse of confrontation. They can be reduced to the following claims:

- legal voluntarism of the Ukrainian authorities and decision-making on the basis of revolutionary expediency;
- unacceptable organization of the Ukrainian political space and encroachment upon the value constants of the "Russian Peace";
- violation of the basic human right - the right to life: shelling of cities, restrictions on freedom of movement and the introduction of a transit regime in the ATO zone;

- non-compliance by Ukraine of the clauses of the Minsk Agreements;
- "falsification" of historical memories, including encroachment on sacred, mythologized events of the past;
- economic blockade of LNR / DNR, including non-payment of pensions on the territory of the republics.

The study of the claims of the Donbas to Ukraine, the analysis of their actual grounds does not deny the fact of aggression against Ukraine, the fact of interference in the internal affairs of an independent state, the fact of the supply of weapons and military equipment to the territory of the formed republics, which constantly "pushes" this conflict. But in the political actions of the Ukrainian leadership there is a lot that does not contribute to a quick resolution of the conflict. Rationalization of these claims will prevent their displacement in the collective unconscious, will help to build relationships on sound principles in the future (5, p. 271-272).

The O.A. Stock object of study of is a modern Russian myth about the Great Victory and its manipulative potential. As a means of manipulating mass consciousness, modern attributes of mythology are considered. A prominent place in anti-Ukrainian propaganda is the discourse associated with the Second World War, or rather, with that segment, called the Great Patriotic War. Different types of characteristics of the Kiev authorities, as "fascist junta", the idea that the Donbas today is Spain of the 36 th year, a comparison of fighters with interbreeding, fighting against fascism, finally, the Georgian ribbon as an indispensable attribute, such are the "antifascists" - all this rhetoric clearly indicates that the discourse of the "Great Patriotic War" is actively involved in this struggle. The aggressor mentally attacks Ukraine, using a comprehensive system of manipulating mass consciousness using artificially recreated myths, including the Great Victory. In the temporarily occupied territories, it transforms Ukrainians into easily controlled political power, chaotizes political vectors within Ukraine, and disinforms its own citizens and the world community by electronic means (5, p.317-319).

Following the principle of «in verbo et in praxi», consistently considering the theoretical component of the military conflict in the East of Ukraine, the authors of the monograph in the third part turn to the description of global polemological dimensions of the hybrid forms of war of the XXI century. The article by R. Kh. Halikov is devoted to the specifics of the geopolitical peculiarities of the hybrid war in the Middle East, with the creation of religious and political coalitions, involving informational and manipulative tools. In particular, the confrontation in Syria and Iraq, the scientist suggests to consider as a struggle for leadership in the Islamic globalist project between Sunni, but secularized Turkey, and Shiite, but secularized Iran. However, all existing projects of global development (Western, Russian, Chinese, Islamic) to some extent ignore the principle of non-interference in the internal affairs of a particular state, that is why they easy enough decided to intervene in the Syrian conflict and turn it into a platform for global transformations, not taking into account the desire of the local population. It should be noted that, in spite of the anti-Western orientation of both Russian and Islamic projects, they have not united to fight the West, but defend each of their prospects, while trying to take the West into a coalition. This may indicate the

inability of each of the alternative projects to fight against the Western world alone, as well as the reluctance to have allies in this struggle, which would be to split the fame in case of victory. Instead, the West has enough power to realize its goals in any of its former colonies, although it is not possible to fully control their actions (5, p.336-338).

The V.S. Gurzhi material of is dedicated to the study of the ideology of the "Russian works" in modern hybrid wars. In his opinion, the so-called "Russian spring" remains an extremely painful fact of the recent past, not only in the political, but even in the scientific discourse. The worldview and value potential of the "Russian world" can be used to mobilize anti-Western movements, providing them with the basis for the theoretical justify its own convictions and non-utilitarian landmarks of development. At present, Russia is dominated by the idea that imitation of the Western model of development does not justify itself, implementation of such meanings will not ensure sustainable development of the state, since many Western values may change in the coming years. Russian researchers and ideologues came to the conclusion that Russia has its own history, however terrible it was, at times, and it gives Russia the opportunity to realize itself and its civilization role in the global world.

The concept of the "Russian world", in some form or another over several centuries, played the role of self-identification of the Moscow and Russian states in its relations with the West, today acquired a new form. Reborn after the devaluation of communist ideology, this ideology retorted on the instrument of competitive competition in the global game. Was this project, in its latest non-incarnation, conceived as an ideological weapon and just wars, whether it matured as the means of preserving Russian identity and culture, but today it has become an active religiously motivated alternative to the global development project that was created by the West? It is safe to expect that, in any event, the prospect of thinking that opens within the framework of the "Russian world" paradigm, taking into account its demanded in modern Russian consolidated resource and the influence on contemporary perceptions and the interpretation of historical events, will remain a weighting factor in the formation of Russia's policy in the coming years.

As the historical experience of recent years testifies, hybrid wars, despite the tangible value-information component are capable of reaching the goals and results expected from conducting traditional combat. The annexation and occupation, the active interference in the democratic process of other countries in order to bring them loyal political forces to power, terror and seizure of hostages, massive human rights violations, the emergence of refugees and displaced persons – that are just some of the real consequences of hybrid wars. Exactly on the last of the mentioned problems associate professor. Kolinko M.V. focuses his attention, studying the life experience of settlers in terms of transgression of everyday life.

The researcher emphasizes the fundamental difference between a forced migrant and a refugee: it is a lack or presence of foreign citizenship. A forced migrant from the Donbas is a citizen of Ukraine, while a foreigner can receive a refugee status in Ukraine. A refugee is a subject of international law, and a forced migrant is the subject of a state migration legal relationship.

Under the transgression in this context is meant "one of the forms of the implementation of humanity," as "the realization of human experience on the verge of being." As civilized people, we deny xenophobia by definition, but sometimes we conceal our intolerance of another by interpreting "pragmatism", "rationalism" or "realism", which in fact is a dubious tactic, from which losses are greater than expected benefits. The modern person should learn to balance on the thin edge of friendship and autonomy, aware of the benefits and risks of communication, but not to fall into the extreme of self-isolation, "closing the door" before any Other (5, p. 379).

Transgression as a form of denial of some givenness, fulfills an important social function. It draws attention to the disagreement of the cultural subject to follow the norms that restrict his freedom. Everyday consciousness refers to transgression to marginal practices along with immorality and violation of the law, while transgression derives from society into a class of asocial elements, but it is a false, simplistic interpretation of the phenomenon. The transgressor seeks to escape from the limits of his cultural circle to the general, towards a holistic, unconstrained monocultural rules of life, which is inaccessible within the framework of "home culture". The greatest danger from the confinement of the home world arises at a time when the transgressor, shrouded by the propaganda network of the external aggressor, is exposed to active information processing.

The transgressive experience of resettlement as the implementation of an alternative way of its everyday life opens up to a person the understanding of the authenticity of his being. The social significance of the transgressive experience of migrants is also that the mechanism of the violation becomes a form of renewal of the socio-cultural system. Resettlement movement encourages the democratization of legislation, leads to changes in the social structure. However, the destructive impact of transgressors on the host culture is possible: the growth of crime, increasing the level of poverty, if as a result of hostilities social outsiders are forced to resettle.

Summing up the above review, we note that the authors of the monograph using the field polemical methodology covered various sections of the complex and multifaceted phenomenon of the hybrid war. The hybrid form of aggression against Ukraine chosen by the leadership of the Russian Federation is not accidental, because in Russian society, the feeling of national image as a result of defeat in the Cold War, the collapse of the USSR and the loss of the status of a superpower have not disappeared in Russian society. Its purpose was to destroy the ability of the state system of Ukraine to defend by widespread use of the initiated protest sentiments of the population, introduction of an "information virus" in the value-axiological component of the mass consciousness, discrediting the military-political leadership of the country, etc. The principles of the Russian invariant concept of the hybrid warfare found its conceptual consolidation in the "doctrine of Gerasimov." A strategy outlined in the doctrine involves recognizing the leading role of non-military means in achieving strategic goals; displacement of emphasis in the direction of political, economic, informational, humanitarian actions implemented with the use of the real potential of the population; aggressive technological impact on the mass consciousness of the population, including information, in particular, the implementation of cyber attacks. And the transition to

open-use military force takes place at the final stage of the conflict, usually in the face of peacekeeping.

References

1. Svitova hibrydna viyna: ukrayins'kyy front: monohrafiya. Za zah. red. V.P. Horbulina. - K.: NIDS, 2017.- 496 s.
2. Bazaluk O. Theory of War and Peace: The Geophilosophy of Europe / Oleg Bazaluk. – Cambridge Scholars Publishing, 2017. – 185 p.
3. Dodonov R.O. Konflikt na Skhodi Ukrayiny u dzerkali sotsial'no-filosofs'koyi refleksiyi: monohrafiya / R.O. Dodonov. - Vinnytsya: Hlobus Press, 2016. - 200 s.
4. Magda Y.V. Gibridnaya voyna: vyzhit' i pobedit' / Y. Magda. - CH.: Vivat, 2015. - 320 s.
5. Hibrydna viyna: in verbo et in praxi: monohrafiya / pid. zah. red. prof. R.O. Dodonova. - Vinnytsya: TOV "Nilan-LTD", 2017. - 412 s.
6. Kreveld M. van. Transformatsyya voyny / M. van Kreveld. Per. s anhl. - M.: Al'pyna Byznes buks, 2--5. - 344 s.
7. War and Anti-War: Survival at the Dawn of the 21st Century. By Toffler, Alvin; Toffler, Heidi. Little Brown & Co, Boston, Massachusetts, U.S.A., 1993.
8. Delez ZH. Traktat o nomadologii: mashina voyny // V. kn.: ZH. Delez, F. Gvattari. Tysyacha plato: kapitalizm i shizofreniya. - Yekaterinburg: U - Faktoriya; M.: Astrel', 2010. - S. 587-716.
9. Kaldor, Mary. New and Old Wars: Organised Violence in a Global Era. – 3rd edn. – Cambridge: Polity, 2012.-256 p.
10. Delanda, Manuêl'. Voyna v êpokhu razumnykh mashin. - Yekaterinburg, M.: Kabinetnyy uchenyy, 2014.-338 s.
11. The War in Ukraine: Lessons for Europe. Editors by Artis Pabriks and Andis Kudors. The Centre for East European Policy Studies. – Riga, University of Latvia. 2015.

Надійшла до редакції 08.09.2018

Хлебніков Г.

кандидат філософських наук, зав. відділом філософії Центру гуманітарних науково-інформаційних досліджень ІНІОН РАН

Абизова Л.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

**КАРТИНА УНІВЕРСУМУ В НЕОПЛАТОНІЗМІ:
БОГ – ВІРА – ЛЮДИНА – СВІТ**

У статті реконструюються засадничі положення філософії Плотіна. Зазначається, що християнство корелюється з неоплатонізмом, подібно інтерпретуючи елементи загальної картини Універсуму. Зроблено наголос на тому, що проблеми історії і призначення людини не знаходяться в центрі уваги неоплатоніків, які споглядають красу Космосу в цілому. Неоплатонізм розглядає життя, перш за все в його моральному аспекті, як постійну комунікацію з рангами небесної ієрархії, які допомагають людині досягнути справжнє знання. Зроблено висновок про те, що філософія неоплатонізму у скарбниці світової культури постає не тільки як засіб пізнання Бога людиною але і як специфічна форма життя, спрямована на виховання особливого, інтелектуально-духовного типу людини, здатної сходити до Абсолюту.

Ключові слова: Абсолют, знання, містицизм, Плотін, розум, Універсум

Khlebnikov G.

PhD in Philosophy, Head of the department of philosophy of the center of humanities Scientific and Information Studies of INION Sciences

Abyzova L.

PhD in Philosophy, Associate Professor, department of philosophy, socio-political and legal studies of Donbass state pedagogical university

**PICTURE OF UNIVERSUM IN NEOPLATONISM:
GOD - FAITH –PERSON –WORLD**

The rapidly growing interest in Neoplatonism is evidenced by both numerous publications and new research projects devoted to the study of various segments of its topics. The subject of research is the neoplatonic vision of the mind. According to Plotinus, rational procedures are insufficient for understanding God. Starting from a certain point, rational thinking should stop, making way for the mystical ecstasy that unites us with the one. The article reconstructs the worldview behind these provisions. It is noted that Christianity in an unusual way is in harmony with Neoplatonism. Neoplatonism and Christianity equally see very important points in the overall picture of the Universe, especially with regard to the place of the mind in it. The mind seeks to

find in this world the necessary and strict "rules of the game", guided by which you can build an evolutionary strategy for life. The logos-mind, according to the description of the plan and philosophies, is responsible for two spheres of perception of the Universe. On the one hand, it controls and transmits knowledge of the external world, on the other; it indicates the insufficiency of purely scientific information. Mind shows that Cosmos is not the cause of itself, that everything created has its eternal Creator. The authors point out that the ideas of the history and destiny of man are not in the center of attention of the Neoplatonists, contemplating the beauty of the Cosmos as a whole. Neoplatonism views life, above all in its moral aspect, as constant communication with the ranks of the celestial hierarchy, which help a person to acquire genuine knowledge. It was concluded that the neoplatonic tradition of philosophy existed not only as a means of knowing God by man, but also as a specific form of life that included some functions of religion and was aimed at bringing up a special, intellectual and spiritual type of person capable and go back to the Absolute. Unfortunately, the European "intellectual" orientation of knowledge has forgotten about the real nature of mind, its dramatic lack of self-sufficiency, which can be fully expressed only in the integrity of human existence as a triad: spirit, soul, body. The drama of mind is that it is impossible for it not to point out the existence of God, but it cannot go beyond recognizing the presence of God.

Keywords: Absolute, knowledge, mysticism, Plotinus, mind, Universum

Хлебников Г.

кандидат философских наук, зав. отделом философии Центра гуманитарных научно-информационных исследований ИНИОН РАН

Абызова Л.

кандидат философских наук, доцент кафедры философии, социально-политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета

КАРТИНА УНИВЕРСУМА В НЕОПЛАТОНИЗМЕ: БОГ – ВЕРА – ЧЕЛОВЕК – МИР

Исследовательские проекты, посвященные изучению различных сегментов позднеантичной философии свидетельствуют о растущем интересе к неоплатонизму. Предметом исследования является неоплатоническое видение разума. Согласно Плотину рациональные процедуры недостаточны для понимания Бога. Рациональное мышление должно остановиться, освободив место мистическому экстазу, который объединяет нас с единым. В статье реконструируется стоящее за этими положениями мировоззрение. Отмечается, что христианство необычным образом гармонирует с неоплатонизмом, неоплатонизм и христианство одинаково видят очень важные моменты в общей картине Универсума, особенно в том, что касается места в ней разума. Логос-разум, согласно платиновской дескрипции и философам, ответственен за две сферы перцепции Универсума. С одной стороны, он

контролирует и транслирует знание внешнего мира, с другой – указывает на недостаточность чисто научной информации. Авторы указывают на то, что идеи истории и предназначения человека не находятся в центре внимания неоплатоников, созерцающих красоту Космоса как целого. Сделан вывод о том, что неоплатоническая традиция философии рассматривает жизнь, прежде всего в ее моральном аспекте, как постоянную коммуникацию с рангами небесной иерархии, которые помогают человеку обрести подлинное знание

Ключевые слова: Абсолют, знание, мистицизм, Плотин, разум, Универсум

Про стрімке зростання інтересу до неоплатонізму свідчать як численні публікації, так і кількість нових дослідницьких проектів та наукових заходів, присвячених вивченню різних сегментів кола його тем. Так, в Ірландії (Дублін) в 1997 р. було засновано Центр по вивченню платонічної традиції (Center for the study of the Platonic tradition) (10), що працює під керівництвом Джона Діллона (John Dillon). Франческо Романо (Francesco Romano) очолює в Сицилії в Університеті Катанії «Centro per lo studio della tarda antichità», який з 1984 р. видає серію праць під загальною назвою «Symbolon» («Studi e testi di filosofia antica e medievale»), присвячену, перш за все, темам і авторам неоплатонізму. У Мюнстері (Вестфален) в 1999 р. відкрилася «Сьома Платонівська монастирська академія» («Academia Platonica séptima monasteriensis»), очолювана Маттіасом Бальтесом (Matthias Baltes) (4). У 2001 р. в Мюнхені розпочалася робота «Товариства античної філософії» («Gesellschaft für antike Philosophie» - GANPH), в якому реалізується проект «Пізньюантична філософія» («Spätantike Philosophie»). У Бельгії (Льовен) в «De Wulf-Mansion center» в рамках проекту «Трансформований Платон» («Plato transformed») здійснюються дослідження та видання неоплатонічних коментарів до текстів Платона (7). Продовжує успішно працювати «Міжнародне товариство неоплатонічних досліджень» («International society for Neoplatonic studies») (8), створене ще в 1973 р. Р.Б.Харрісом (R.Baine Harris), а також два інтернет-проекти, куратором яких у Лондоні є Андрон (C.I.Andron) (6, 9).

В контексті високостатусних міжнародних конференцій по пізньюантичній філософії і неоплатонізму доречно згадати симпозіум «Мистицизм, раціоналізм і емпіризм в неоплатонічній традиції» («Mysticism, rationalism and empiricism in the Neoplatonic tradition») (Мейнугт, 1995 р.), «Колоквіум по філософії математики пізньої античності» (Фрибург, 1998 р.), конференцію по Theologia Platonica Прокла (Льовен, 1998 р.), а також конференцію по пізньюантичній філософії і релігії (Вюрцбург, 2001 р.). Визнання впливу філософії неоплатонізму на арабське, візантійське і латинське Середньовіччя, а також німецький ідеалізм є явною ознакою її історичного і систематичного значення (3).

Інтерес представляють також матеріали II річної молодіжної наукової школи (2003 р.) та історико-політологічного семінару «Антична філософія політики» (2003р.), які були видані у збірнику «ΠΛΑΤΩΝΟΠΟΛΙΣ: Філософське антикознання як міждисциплінарний синтез історико- філософських, історичних і філологічних досліджень» (видавництво С.-Петербурзького університету, 2003р.). У ньому є ряд статей, присвячених безпосередньо неоплатонізму і

пізньоантичній філософії. Особливої уваги заслуговують наукові розвідки Д. Бабушкіної (1), Ю. Чуркіної (2) і Л. Кастл (5). Саме вони слугують методологічною базою даного дослідження та теоретичною основою аналітичного огляду проблеми.

Ідеї історії і призначення людини не знаходяться в центрі уваги неоплатоніків. Вони споглядають красу Космосу в цілому. Зло, недосконалість і сама матерія в цій картині є тільки темними кольорами, домішками, які надають цілому більше яскравості і виразності (5, с.98-99). Л. Кастл вважає, що неоплатонізм і християнство однаково витлумачують дуже важливі моменти в загальній картині Універсуму, особливо в тому, що стосується місця в ній розуму. Формуючись у часи драматичних політичних і духовних змін, неоплатонізм захищав безперервність і красу Універсуму навіть проти гріхів, що переповнюють світ. Але в цьому випадку неоплатоніки просто не бажають визнати очевидну істину. Чи так це?

Інтерпретуючи тезу Плотіна про те, що «після встановлення першого роду буття діалектика почала», Л. Кастл стверджує, що її сенс не вичерпується звичайним: раціональні процедури недостатні для розуміння Бога. Мається на увазі, що, починаючи з певного моменту, раціональне мислення має зупинитися, звільнивши місце містичному екстазу, який об'єднує нас з єдиним через, як каже Плотін, «втечу самотнього до самотнього» (5, с.98). Проте, для розуміння того, що має на увазі Плотін, необхідно реконструювати світогляд, який стоїть за цими положеннями, що і буде зроблено авторами статті. Предметом дослідження є неоплатонічне бачення розуму в системі Універсуму.

Згідно гностичній традиції, створюючи Універсум і наших грішних предків, Бог створив і матеріальну субстанцію наших тіл, і раціональні якості наших душ. Завдяки першій, матеріальній субстанції, ми інкарніровані у простір і час, отримали нашу «шкіряну обгортку для тіл», що відокремлює нас один від одного і небес, які відтепер стають для нас одним із багатьох інших місць цілого. «Перенісшись з неіснування в існування», як називає це Оріген, ми втратили наш образ Бога і засуджені жити з болючим почуттям розриву з Богом. Люди існують завдяки благословенню Бога - благодаті. Але ми чинимо (і повинні чинити) так, ніби є причиною самих себе, самі себе створили. Бог дав нам свободу вибору - можливість повернення в рай. Він дав нам також і розум - «інструмент», що допомагає нам зробити правильний вибір. І Він дав нам його як дар. Тому людям не можна вихвалитися тим, що вони розумні, розумні і догадливі, - все це вони отримали від Бога у якості подарунку. І треба бути вдячним Богові за цей нічим не заслужений дар (5, с.99-100). Яка ж роль, яку грає цей розум? Він повинен допомогти нам знайти шлях у світі, який з огляду на первинний гріх здається таким, що втратив для нас своє самоусвідомлення, своє джерело і причини. Розум прагне відшукати в цьому світі необхідні і строгі «правила гри», іноді, правда, вважаючи, що він сам їх встановлює. Земна смертна плоть є спокусою для душі. Розум, який більшість отців церкви вважає образом Бога, є для нас помічником і гідом. Однак і розум стає спокусою для душі, якщо душа «забуде», що він тільки образ Абсолюту, а не сам Абсолют (5, с.100).

Для християнства реальна історія існує в двох іпостасях. Перша історія всезагальна. Це історія творіння, початкового гріхопадіння, одкровення і порятунку. У цій історії ми бачимо духовні одкровення, вогні священного знання, що даються тільки обраним. Однак і в звичайному світі ці «вогні» мають велике значення.

На раціональному рівні ми фіксуємо виникнення теоретичних систем, філософем і наукових доктрин, розквіт літератури та мистецтв. Таким чином, соціальне і економічне життя змінюються, і досягнення духу і розуму закріплюються в матеріальних об'єктах і інститутах. Після цього є ще час для нового акту одкровення, нової еманациї гносиса, який охоплює все, що раніше було створено в світі. Клемент Олександрійський писав в «Строматах», що історія людства складається з трьох Заповітів. Старий Заповіт був даний, коли Бог відкрив себе народу Ізраїлю. Елліни, серед яких з'явився другий Заповіт - дохристиянських племен і народів, не тільки для еллінів, і цей шлях став їх виправданням перед Богом (5, с.100-101).

Християнство замінило іудейський заповіт і філософію - як заповіт, який об'єднав все, що було створено і досягнуто раніше. Старий Заповіт і філософія були необхідні для світу, щоб підготувати його до приходу Христа, - така основна ідея Клемента про історію людства. Але Старий Заповіт і філософія Сократа, Платона і Аристотеля були воістину геніальним проривом від тимчасового до вічного. Вони вплинули на культуру в усіх відношеннях і вимагали руху вперед.

Неоплатонізм нічого не говорить про цю історію, він все ще здається перебуває в прекрасному сьогоденні класичних Афін. Але християнство знає і іншу історію - історію людської душі. І тут християнство, стверджує Л. Кастл, незвичайним чином гармонізується з неоплатонізмом. Варто тільки згадати «Сповідь» Августина Блаженного. Автор постійно апелює до Бога, сповідається перед Ним, віддається Йому. Почуття чудесної присутності вічного Бога, що знаходиться поруч з Августином, пронизує кожне його слово. Завдяки цьому духу в його тексті, читача Августина охоплює те ж саме почуття присутності Бога (5, с.100).

Неоплатонізм також багато разів говорить про ту ж саму парадоксальну присутність першого принципу в усьому існуючому і, перш за все, в наших душах. Ось опис Плотіном цього моменту: «Чи є тоді цей «центр» наших душ принципом, який ми розшукуємо? Ми повинні дивитися ще далі: нам слід припустити існування принципу, в якому всі ці центри збігаються. Це буде центр, аналогічний тому, який ми знаємо як центр кола. Душа не є колом в сенсі геометричної фігури, але в тому, що її первісна природна цілісність міститься всередині неї і навколо неї, що вона зобов'язана своїм походженням цілому, і вона буде ще більш цілісною, коли відокремитися від тіла» (цит. За: 5, с.102).

Неоплатонізм розглядає життя, перш за все в його моральному аспекті, як постійну комунікацію з рангами небесної ієрархії, які допомагають людині знайти справжнє знання. Коли людина це розуміє, вона, на думку Л. Касла, починає свій неймовірно важкий, довгий, але єдино можливий шлях до блага. Коли цей підйом завершений, її охоплює вражаюче відчуття єдності з Богом,

Божественного буття. Описати це відчуття можна лише за допомогою метафор: «І той, хто пізнає це бачення, - якою пристрасною любові він буде охоплений, яким трепетом бажання, прагненням злитися в одне з цим, - що за чудовий підйом! І якщо той, хто ніколи не бачив це буття, повинен жадати його, як усього свого добробуту, той, хто його знає, повинен любити і шанувати його як саме прекрасне. Він буде затоплений урочистістю і щастям, задихатися від рятівного жаху, любити різними видами любові, палати бажанням. Всі інші свої любові, крім цієї, він стане зневажати і відкидати, хоча колись вони здавалися йому щирими» (Енн. 1. 6. 7. «Про Прекрасне») (цит. За: 5, с.102).

І ця інша історія є реальною історією, яка існує завдяки волі Бога. Все інше - тільки зовнішні умови, лише іззовні спрямовані імпульси, урок, який змушує нас звертатися до нас самих і знаходити в собі цілий Універсум і Творця всіх існуючих речей. Знаменитий німецький середньовічний містик Майстер Екхард стверджував, що народження Христа - це подія, яка вічно відбувається в людській душі. Нашою метою є залишення периферії звичайного повсякденного існування і повернення до небесної безодні нашого до- існування, в якій ми є одним з самим Богом (5, с.102-103). Однак, народження Христа в кожному з нас є нічим іншим, як створенням боголюдини. А це, в свою чергу, означає, що творення не пов'язане з порядком часу. Час не існує для Бога і для боголюдини в нас. Творення - це не тільки подія, починаючи з якого Універсум почав існувати (включаючи існування часу), це ще й подія, що має місце у вічності, в цей самий момент («зараз, сьогодні, нині» - це єдиний модус часу, який містить в собі вічність) (5, с.103).

У певному сенсі ми ще не створені, ще не існуємо, а є тільки свідками і співтворцями нашого власного творення. І чи будемо ми створені чи ні, невідомо, це залежить від нас. Ми можемо рухатися в сторону Бога (і на цьому шляху стаючи все більше і більше створеними) або - в іншу, це залежить від вибору, який зробить наш розум. Продукуючи благо, створюючи безсмертну музику або слухаючи її всім серцем, здійснюючи великі справи, люди «дозволяють» Богу діяти в нас, творити нас не як смертних, а як вічних істот. Залишаючи тимчасове і плинне (а час - це той елемент, який постійно йде, зникає з нашого світу), ми знаходимо вічність. «Вдихання в людини духу життя» повторюється раз за разом. За допомогою цього репродукування акту творення, відкриваючи себе перед Богом для дії в нас, ми відновлюємо нашу власну «Адамову» природу. Проходячи через зміни, розум сам собою стає «мудрішим», його вибір стає все більш моральним і прекрасним - до моменту його зникнення як окремого цілого, коли його істина розплавиться з благом і красою, які також перестануть існувати у вигляді окремих сутностей (5, с. 103-104).

І тут слід повернутися до тези Плотіна, з якої почалося дослідження Л. Касла. Ось повний текст цитати: «Діалектика використовує платонівський поділ для розрізнення ідей, автентичної екзистенції і перших родів. Вона встановлює в світлі мислення аффіліацію всього, що виходить з першого, поки вона не перетне все інтелектуальне царство. Потім, за допомогою аналізу, вона звертається до

протилежного шляху і знову повертається до буття в тій сфері, вона більше не займається багатьма речами. Вона досягла єдності і споглядає »(цит. За: 5, с.104).

В цьому уривку Плотін дає досконалу дескрипцію розуму в його діалектичній діяльності. Він говорить про поділ форм, про синтез інтеллігібельних категорій (перших родів) і про аналіз цих категорій, розкриваючи їх синтетичну природу. В результаті він формує апофатичний тип визначень першооснови. Важливим моментом є те, що ключовий термін в античності для розуміння природи розуму не «нус» (розум), а логос. Починаючи з Геракліта, цей термін вкорінився у грецькій філософії. Покриваючи велике семантичне поле, він навряд чи може бути перекладений однозначно. Логос Геракліта одночасно є і логосом-розділювачем, і логосом-збирачем. Логос розділяє природні протилежності, розділяє речі в момент їх народження і ставить межу їхньому існуванню. У той же час логос примиряє протилежності, примушує їх рухатися по колу, замінюючи одні іншими. Логос дається нам тимчасово, на той час, поки ми потребуємо подолання наслідків первинного гріха, як би історично його не називали, щоб тримати все разом і зберігати існування світу від ультимативної атомізації, перетворення в пил (5, с.104-105).

У філософії Філона Олександрійського і потім в християнській традиції логос став ім'ям творчої природи Бога. Нус Плотіна теж має креативну природу (він створює душу і все прості речі). Плотін також називає його «логосом Єдиного». Його логос - це діалектика як вища форма інтелекту. Діалектика визначає, що повинно стати предметом філософської спекуляції, форму і клас, до яких належить цей предмет. Діалектика аналізує категорію буття, яка розкривається в цьому предметі, і, нарешті, задається питанням про трансцендентне, що знаходиться за видимим і чуттєвим.

Таким чином, логос-розум, згідно плотіновської дескрипції і філософемі, відповідальний за дві сфери перцепції Універсуму. З одного боку, він контролює і транслює знання зовнішнього світу, з іншого - вказує на недостатність суто раціональної інформації. Розум показує, що Космос не є причиною самого себе, що все створене має свого вічного Творця. Від цього твердження він діалектично сходиться до вищої категорії буття, тобто до визначень, за допомогою яких ми можемо говорити про все, що нам відомо. Наступний рівень його активності має негативний апофатичний характер. Розум може лише вказувати на те, що не є першооснова, але не в змозі сказати нам, чим вона є (5, с.105).

Отже, проаналізовані джерела показують, що антична філософія і гносис існували не тільки як засіб пізнання Бога людиною, але і як специфічна форма життя, що включала в себе деякі функції релігії і була спрямована на виховання особливого, інтелектуально-духовного типу людини, здатної не тільки пізнавати, але і сходити до Абсолюта. Гносис вчить, що людина за своєю суттю є духом і тому є доброю. Духовна душа людини за своїм походженням божественна, це - божественна іскра, яка з яких-небудь причин відпала або була вигнана в чужій своїй суті у матеріальний світ. У ситуації, що склалася, метою людини є залишення світу і свого тіла, яке є складовою частиною матеріального світу і,

отже, в'язницею душі, щоб в русі вгору як чистий дух повернутися до свого божественного першоджерела.

Неоплатонізм і християнство зберігають цю парадигму. Бог дав людям свободу вибору - можливість повернення в рай. Він дав їм також і розум - як «інструмент», що допомагає зробити правильний вибір. Розум прагне відшукати в цьому світі необхідні і суворі закони, керуючись якими можна побудувати еволюційну стратегію життя. Драма розуму в тому, що для нього неможливо не вказувати на існування Бога. Але він не може йти далі визнання присутності Бога. Зрозуміти Бога він не може через свою аналітичну, раціональну природу. Найфундаментальнішим поділом у процесі пізнання є поділ на суб'єкт (сам дослідник) і об'єкт дослідження. Необхідно постійно зберігати цю демаркацію в методі мислення і міркування заради самої можливості акту пізнання.

Бог необхідний для розуму, але він може лише зупинитися біля дверей містичного місцезнаходження Бога, тому реальність релігійного почуття схильна до скепсису розуму (5, с.105-106).

Велике знання – велика скорбота... «Еннеади» Плотіна можуть розглядатися як демонстрація цього драматичного стану розуму. Не випадково, на думку Л. Касла, засновник неоплатонізму вказує на страждання, через яке душа може піднятися до єдиного. Незважаючи на багато загальних рис із буддизмом, ідея страждання в гносисі фундаментально відрізняється від цієї великої східної релігії.

На жаль, європейська «інтелектуальна» орієнтація забула про реальну природу розуму, про драматичну відсутність у ньому самодостатності, яка може повністю проявлятися тільки в цілості людської екзистенції як тріади: дух, розумна душа, тіло (що було широко відомо в середні віки). Розум поступово шукав основу в собі самому (Р. Декарт, Г.Ф. Лейбніц, Г. В. Ф. Гегель) і почав відігравати незвичну роль. Наприклад, ми бачимо, як велика ідея любові до людства крок за кроком була замінена ідеєю гуманізму, потім ідеєю комфорту життя як індексу її якості.

Трагічна філософія життя, якій було властиве відчуття Бога, поступилася тенденції приховувати нашу людську слабкість за індустріальною стіною цивілізації (5, с.106). Але ХХ і ХХІ ст. показали нам, що філософія «втомилася» від «інтелектуальних» («аристотелівських») програм. Сучасна думка воліє руйнувати обмеження самі по собі, вона руйнує ідеї субстанції, суб'єкта, історії і т.д. Саме тому, на противагу жорсткому раціоналізму, неоплатонічне бачення розуму є одним з найкоштовніших каменів у скарбниці світової культури.

Література

1. Бабушкина Д.А. Античная традиция «заботы о себе»: Объект и определение (Платон и Плотин) // ΠΛΑΤΩΝΟΠΟΛΙΣ: Философское антиковедение как междисциплинарный синтез историко-философских, исторических и филологических исследований / Д.А. Бабушкина – СПб., 2003. – С.94–98.
2. Чуркина Ю.А. Понятие веры у Прокла (по материалам «Платоновской теологии») // ΠΛΑΤΩΝΟΠΟΛΙΣ: Философское антиковедение как

- междисциплинарный синтез историко-философских, исторических и филологических исследований / Ю.А.Чуркина – СПб., 2003. – С.111–114.
3. Adamson P. The Arabic Plotinus: A philosophical study of the theology of Aristotle. /P. Adamson – L., 2002. – IX, 240 p.
 4. Balles M. Der Platonismus in der Antike. /M. Balles – Stuttgart, 1997. – X, 196 S.
 5. Castle L. The predestination of reason / ΠΛΑΤΩΝΟΠΟΛΙΣ: Философское антиковедение как междисциплинарный синтез историко-философских, исторических и филологических исследований. / L Castle – СПб., 2003. – С.98–106.
 6. Mode of access: <http://groups.yahoo.com/group/neoplatonism>.
 7. Mode of access: <http://www.hiw.kuleuven.ac.be/dwmc/plato>.
 8. Mode of access: <http://www.isns.us>.
 9. Mode of access: <http://www.neoplatonism.org>.
 10. Mode of access: <http://www.tcd.ie/Classics/cspt/index1.html>.

REFERENCES

1. Babushkina D.A. Antichnaia traditsiia "zaboty o sebe": Ob"ekt i opredelenie (Platon i Plotin) // ΠΛΑΤΩΝΟΠΟΛΙΣ: Filozofskoe antikovedenie kak mezhdistsiplinarnyi sintez istoriko-filozofskikh, istoricheskikh i filologicheskikh issledovaniy / D.A. Babushkina – SPb., 2003. – С.94–98.
2. Churkina Iu.A. Poniatie very u Prokla (po materialam "Platonovskoi teologii") // ΠΛΑΤΩΝΟΠΟΛΙΣ: Filozofskoe antikovedenie kak mezhdistsiplinarnyi sintez istoriko-filozofskikh, istoricheskikh i filologicheskikh issledovaniy / Iu.A. Churkina – SPb., 2003. – С.111–114.
3. Adamson P. The Arabic Plotinus: A philosophical study of the theology of Aristotle /P. Adamson – L., 2002. – IX, 240 p.
4. Balles M. Der Platonismus in der Antike /M. Balles – Stuttgart, 1997. – X, 196 S.
5. Castle L. The predestination of reason / ΠΛΑΤΩΝΟΠΟΛΙΣ: Filozofskoe antikovedenie kak mezhdistsiplinarnyi sintez istoriko-filozofskikh, istoricheskikh i filologicheskikh issledovaniy / L. Castle – SPb., 2003. – С.98–106.
6. Mode of access: <http://groups.yahoo.com/group/neoplatonism>.
7. Mode of access: <http://www.hiw.kuleuven.ac.be/dwmc/plato>.
8. Mode of access: <http://www.isns.us>.
9. Mode of access: <http://www.neoplatonism.org>.
10. Mode of access: <http://www.tcd.ie/Classics/cspt/index1.html>.

Надійшла до редакції 25.10.2018

УДК 111.1.130.1**Дубінін В.**

доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

Кириченко А.

студентка-бакалавр фізико-математичного факультету Донбаського державного педагогічного університету

ЛЮБОВ ЯК СУБСТАНЦІЙНА ТА РУШІЙНА СИЛА РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ

У статті здійснюється спроба обґрунтувати тезу про любов як субстанційну та рушійну силу розвитку людини та людства за твором «Бхагавад-гіта» за редакцією Свами Прабхупади – відомого індійського релігійно-філософського мислителя ХХ століття. Мова йде, перш за все, про такі ключові поняття як «людина», «людство», «субстанція», «рушійна сила», «гармонія та взаємовилучення протилежностей». Пояснюються особливості любові як гармонії та взаємовилучення протилежностей між людьми чоловічої та жіночої статі. У статті коротко розглядаються також механізми походження та розвитку любові, а також тенденції розвитку людської любові як комплексного природного, суспільного та духовного явища.

Ключові слова: людина, людство, діалектика, протилежності, розвиток, механізми розвитку, тенденції розвитку.

Дубинин В.

доктор философских наук, профессор кафедры философии, общественно политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета

Кириченко А.

студентка-бакалавр физико-математического факультета Донбасского государственного педагогического университета

ЛЮБОВЬ КАК СУБСТАНЦИОНАЛЬНАЯ И ДВИЖУЩАЯ СИЛА РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕКА

В статье осуществляется попытка обоснования тезиса о том, что любовь есть субстанция и движущая сила развития человека и человечества по материалам «Бхагавад-гиты» под редакцией Свами Прабхупады – известного индийского религиозно-философского мыслителя ХХ века. Речь идет, прежде всего, о таких ключевых понятиях как «человек», «человечество», «субстанция»,

«движущая сила» «гармония и взаимоисключение противоположностей». Поясняются особенности любви между мужчиной и женщиной. В статье рассматриваются также механизмы происхождения и развития любви, а также тенденции развития человеческой любви как комплексного природного, общественного и духовного явления.

Ключевые слова: человек, человечество, диалектика, противоположности, развитие, механизмы развития, отрицание отрицания.

Dubin V.

Doctor of Philosophy, Professor of the Department of Philosophy, Socio-Political and Legal Sciences

Kirichenko A.

student-bachelor of the Faculty of Physics and Mathematics of Donbass State University

LOVE AS A SUBSTANCE AND THE DRIVING FORCE OF HUMAN DEVELOPMENT

The article attempts to consider love as a substance and the driving force of the development of man and humanity using the Bhagavat Gita under edited by Swami Prabhupada of the famous Indian religious philosopher of the twentieth century. The article substantiates the thesis that love is the substantial and attributive force of human development, manifesting its substantial function. Attention is drawn to the fact that love disappears when one of the opposites is removed. Wisdom is to maintain harmony and mutualism of opposites. Classification of love in the ancient Indian religious philosophy is given. This is, first, the highest love for God Krishna; secondly, the love of the demigods and bhakti, that is, people who have reached the level of perfection; thirdly, love among people struggling with the modes of passion. Only love in the mode of good order leads to spiritual development. Once emerged, love develops according to certain laws, among which a special place is occupied by dialectical laws, in particular, the law of transition of quantity to quality and its categorical apparatus. The quality of love is provided by a complex of natural, social and spiritual characteristics of people. The quantitative aspect of love relations and relations is determined by the external parameters of natural, social and spiritual properties. A measure of love is an interval, within which quantitative transformations do not cause a new quality. The violation of the measure leads, as a rule, to a new quality of the plug. In the article an attempt is made to reveal the tendencies of the development of love through the prism of the dialectic law of negation of negation and its catechism: negation, self-negation, withdrawal, triad, spiral and multi-vector. It is shown, that love is energy, which gives life to all that exists, opening new ways, forms and ways of its existence.

Keywords: man, love, dialectics, laws of dialectics, harmony and mutual exclusion of opposites, transition of quantity to quality, negation of negation.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Про любов говорять частіше поети, ніж письменники та філософи. Однак, звертає на себе увагу тлумачення любові в давньоіндійській філософсько-релігійній літературі, де трактування любові здійснюється на трансцендентному рівні, що становить інтерес для людей початку XXI століття.

Формування мети та гіпотез дослідження. Мета дослідження полягає в тому, щоб розглянути філософський зміст категорії «любов», яка, на наше переконання, має універсальний характер. З цим треба рахуватись, якщо ми не бажаємо потрапити в обійми метафізики у негативному значенні цього терміну. Ми прагнемо коротко розглянути категорію «любов» у контексті основних діалектичних законів розвитку, посилаючись на досвід давньоіндійських мислителів, які в певному значенні мають неперевершену цінність для філософського осмислення проблем розвитку людини в сьогоденних умовах. Ми прагнемо обґрунтувати дві гіпотези. Перша гіпотеза полягає в тому, що любов є субстанційна основа та рушійна сила розвитку людини та суспільства. Друга гіпотеза пов'язана з визначенням любові як гармонії та взаємовилучення протилежностей чоловічої та жіночої статі у розвитку природних, суспільних та духовних предметів, явищ і процесів.

Виклад основного матеріалу. У світі, в якому ми живемо ми помічаємо взаємну любов чоловіка і жінки, матері та сина, дітей та батьків, друзів, людей та тварин. Тут все пройнято любовію, але трапляються і випадки, коли настає розчарування. Чому? Тому, що люди вступили не у дійсні, а у викривлені любовні відносини. потрапили в ілюзорні стосунки, не розуміючи що таке справжня любов, послуговуючись хибними уявленнями про неї.

Не маючи наміру дати вичерпну інформацію на задану тему, ми тільки спробуємо скористатися законами філософської діалектики у поглядах на любов, посилаючись на давньоіндійське священне писання «Бхагавад -Гіта» за редакцією Свами Прабхупади.

Спочатку дамо визначення ключових понять: «людина», «людство», «субстанція», «рушійна сила», «гармонія», «протилежності», «гармонія та взаємовилучення протилежностей» .

Поняття «людина» позначає живу істоту, яка має здатність відчувати, мислити, будувати й руйнувати навколишнє середовище. За природною, суспільною та духовною ознаками люди поділяються на раси та етноси. У цьому контексті людство становить гармонію та взаємовилучення осіб чоловічої та жіночої статі.

Субстанція є поняття, яким позначають основу і рушійну силу розвитку всього існуючого. Близьким за значенням до поняття субстанції є поняття «суб'єкт», яке також в певних конкретно-історичних умовах може розглядатися в якості основи та рушійної сили розвитку суспільних явищ і процесів. У цьому їх тотожність. Відмінність же цих понять простежується в тому, що суб'єкт відіграє визначальну роль тільки в певних конкретних умовах, в той час як субстанція має універсальний характер, виконуючи роль першооснови і рушійної сили в усіх сферах

життєдіяльності людини. Термін «субстанція» вживається також в інших галузях людської діяльності, зокрема в медицині, коли субстанцією позначають певні ліки.

Поняття «рушійна сила» виступає в особливих умовах альтернативною поняттю «пасивна сила». Сказане свідчить про те, що субстанція може бути рушійною силою, проявляючи свою активну субстанційну функцію.

Гармонія як поняття свідчить про єдність, симетричність, рівність, тотожність протилежних сторін в тому чи іншому предметі, явищу, процесі Протилежності – це сторони, властивості, якості предметів, явищ та процесів, які взаємовилучають та взаємопроникають одне одного. Поняття «гармонія і взаємовилучення протилежностей» саме і позначає таку ситуацію, коли має місце процес розвитку. Якщо ж знищується одна із протилежностей, то зникає все – і предмет, і явище, і процес. Мудрість полягає в тому, щоб підтримувати як гармонію, так і взаємовилучення протилежностей у межах здорового глузду.

Ми розглядаємо любов не тільки як гармонію, а й протиріччя між людьми. Що ж стосується любові до Бога, то тут протиріччя бути не може, оскільки Бог, зокрема, Кришна знаходиться вище будь-якої критики (1, с. 476). І тільки Бог, в християнстві та, зокрема, в іудаїзмі, піддає людей критиці за розбещеність і карає, врешті-решт, Всесвітнім потопом. В індуїзмі Верховна Божественна Особистість надає всі блага тим, хто самовіданно споглядає його трансцендентну форму і зберігає все те, що отримала від Бога (1, с. 462). Кришні потрібне від людей тільки самовіданне служіння (1, с. 466).

Розгляд любові як гармонії та взаємовилучення протилежностей в розвитку людей чоловічої та жіночої статі як природних, суспільних та духовних субстанцій потребує пояснень. По-перше, не варто забувати, що любов становить гармонію у стосунках осіб протилежної статі. По-друге, необхідно постійно відчувати характер гармонійних і протилежних стосунків між чоловіками та жінками в гунах добродійства, пристрасті та п'ятми. Варто у цьому зв'язку звернути увагу на те, що спотворенням любові є похоть, яка виступає великим символом гріху, спотвореним відображенням любові до Бога (1, с. 207). Вихід із цього ганебного стану знаходиться в дотриманні принципів самовіданного служіння Господу (1, с. 208). У контексті самовіданного служіння Найвищій Духовній Особі розкривається філософське положення про те, що людина живе даремно, якщо не намагається з'ясувати свою істину сутність (1, с. 267). Саме на шляху самовіданного служіння Богові людина здатна досягнути найвищого ступеню досконалого життя (1, с. 229).

Любов є найбільш складне та божественне явище, що має різноманітне навантаження. Ми дотримуємось того положення, що любов є субстанційна основа та рушійна сила розвитку всього існуючого, в тому числі й людини. Любов є гармонія, тотожність, єдність усіх складових її природних, суспільних та духовних елементів. Категорія «відмінність» в контексті діалектичного закону гармонії та взаємовилучення протилежностей фіксує той факт, що тотожність утримує в собі ще й те, що частини цілого відрізняються, перш за все, просторовими ознаками. Йдеться про літосферні, гідросферні, атмосферні, біосферні, соціосферні та ноосферні речі.

В душі кожної людини дремає і проявляється по-різному любов до Бога, оскільки спаплюжена матеріальними зв'язками. Необхідно звільнити серце від матеріальних пристрастей і тоді природно любов відродиться (1, с. 590). Сказане свідчить, що любов втілена субстанційно в серці та розумі людини і виявляється на природному, суспільному та духовному рівнях.

Нарешті, любов є протиріччя, реальний процес гармонії та взаємовилучення протилежностей. Любов пронизує явища природи, суспільства та духовності і становить собою субстанцію та рушійну силу у всебічному розвитку людини.

Більшість людей мають уявлення про любов на побутовому рівні. Але не всі розуміють, що любов є гармонія та взаємовилучення протилежних зв'язків і відносин між людьми, особливо чоловічої та жіночої статі. Про це необхідно всім знати і пам'ятати, оскільки любов стосується кожного.

Одного разу виникнувши, любов має певні механізми подальшого розвитку, які спробуємо розкрити, керуючись діалектичним законом переходу кількості в якість. Гіпотеза, яку ми обґрунтовуємо полягає в наступному: механізм розвитку любові має природне, суспільне та духовне навантаження і здійснюється через потреби, ідеали, цілі, цінності та інтереси людей.

Якість любові, якщо говорити коротко, забезпечується комплексом природних, суспільних та духовних властивостей людини, які заходяться в гармонійному поєднанні. Кількісна характеристика любові визначається зовнішніми параметрами природних, суспільних та духовних її проявів. Міра становить гармонійне поєднання і взаємовилучення якісних та кількісних характеристик любові. Іншими словами, міра є інтервал, в межах якого кількісні перетворення природних, суспільних та духовних властивостей любові не викликають її нової якості. Порушення міри через кількісні накопичення викликають перехід до нової якості любові як природного, суспільного та духовного явища. Перехід цей може відбуватися одноразово в усіх сферах існування любові, чого майже не трапляється. Частіше перехід цей відбувається поетапно: спочатку в одній галузі людського життя, а потім в іншій. Перехід у нову якість любові може відбуватися швидко, дуже швидко, бурхливо або поступово, непомітно, обережно та стримано.

Любов є універсальне, багатоякісне явище, що приносить багато клопоту людям, які інколи блукають в її тенетах, не завжди розуміючи гармонію та взаємовилучення протилежних сторін. Ще важче до людей доходить розуміння того, як можна любити її трансцендентну сутність, зокрема, трансцендентну сутність Творця всього суцього, якого не можна безпосередньо відчувати. У цьому є найвище покликання людини.

Нарешті, розглянемо траєкторію розвитку любові. Це надто складне питання, на яке спробуємо знайти відповідь за допомогою діалектичного закону заперечення заперечення. Любов є альтернатива того, що її заперечує. Любов супроводжується явищем самозаперечення, як породження свого, але іншого. Йдеться про те, що любов знімає свої застарілі форми, залишаючись собою, подібно до того, як ящірка позбавляється своєї застарілої шкіри, залишаючись ящіркою. Як духовне явище, любов переживає процеси зняття з себе

консервативного, віджитого, омертвілого. У той же час любов оновлюється досвідом природного, соціального та духовного розвитку оточуючого середовища. Любов має свої ритми та закономірності розвитку, які варто вміти відчувати та розуміти на природному, суспільному та духовному рівнях. Як ансамбль природних, суспільних та духовних факторів, любов розвивається ніби по спіралі. Любов як космічне явище характеризується багатовекторністю шляхів розвитку.

Таким чином, закон заперечення допомагає нам конструктивно поглянути на тенденцію розвитку любові як комплексного природного, суспільного та духовного явища. Саме комплексне поєднання природних, суспільних та духовних факторів в любові дозволяє нам розглядати любов в якості субстанційної основи та рушійної сили розвитку людини та людства.

Головний висновок із усього сказаного полягає в тому, що у нас є всі підстави ставитися до любові як гармонії та взаємовиключення протилежностей в усіх сферах людської життєдіяльності. Любов – це енергія, яка дає життя усьому сущому і яка у своєму розвитку проходить певні механізми і має певну траєкторію. У цьому нам допомогла переконатися і пам'ятка давньоіндійської релігійно-філософської література – «Бхагавад-Гіта».

Література

1. Шри Шримад А. Ч. Бхактиведанта Свами Прабхупада. Бхагавад-Гіта как она есть. / Полное издание с подлинными санскритскими текстами, русской транслитерацией, дословным и литературным переводами с подробными комментариями. – Изд-во «Бхактиведанта Бук Траст», 1986. - 832 с.

REFERENCES

1. Sri Srimad A.C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada. Bhagavad-gita as it is. / Full edition with authentic Sanzerite texts, Russian transliteration, literal and literary translations with detailed comments. - Publishing house "Bhaktivedanta Buk Trust", 1986. - 832 p.

Надійшла до редакції 15.10.2018

УДК 1.16:167.2**Алексейчук І.**

доктор філософських наук, професор, зав. кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 1 Донецького національного медичного університету

Ящишина Ю.

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 1 Донецького національного медичного університету

Ємельяненко Г.

кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук
Донбаського державного педагогічного університету

Умеренкова С.

викладач кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 1
Донецького національного медичного університету

СТРУКТУРА ЦІННІСНО-СМИСЛОВИХ ОРІЄНТАЦІЙ СУЧАСНОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті досліджено проблему ціннісно-сміслових орієнтацій сучасної студентської молоді, як одну з найважливіших і найбільш дискусійних проблем у сучасній гуманітарній науці. Адже вона пов'язана з інтерпретацією та розумінням найголовніших, базових принципів функціонування суспільства і держави, їхнього устрою, життєдіяльності націй, взаємовідносин соціальних верств, життя кожної конкретної особистості.

***Ключові слова:** цінності, українська молодь, студентство, польське суспільство, Іоан Павло II.*

Alekseychuk I.

Dr.Sci, Professor, department of language and humanities sciences № 1 of Donetsk national medical university

Yaschishina Y.

PhD Psychological Sciences, Associate Professor, department of language and humanities sciences № 1 of Donetsk national medical university

Yemelianenko H.

PhD Philosophy, Associate Professor, department of philosophy, social- political and legal studies of Donbass state pedagogical university

Umerenkova S.

Lecturer, department of language and humanities sciences № 1
of Donetsk national medical university

STRUCTURE OF VALUE-CONCEPTUAL ORIENTATIONS OF MODERN STUDENT YOUTH

The article examines the problem of value-sense orientations of modern students, as one of the most important and most debatable problems in modern

humanities. This problem is related to the interpretation and understanding of the main, basic principles of the functioning of society and the state, their structure, the life of nations, the interrelationships of social strata, and the life of each individual.

With an increase in the sample or changes in its geographical or structural characteristics, the specific ratings of specific individuals may change. But the conclusions that thanks to music, poetry, sports (physical or virtual) and representatives of the sacred sphere among young people the popularity ratings are formed, remain without significant changes. It is directions (music, poetry, sport, and secret sacredness) that make it possible to effectively influence the emotional sphere of a person.

This topic of study is quite complex, it includes the study of several aspects: the age-specific psychological characteristics of students, the problems of spiritual and moral education of students. The analysis of the system of values and value orientations of modern students is extremely necessary in the new historical conditions (crisis of social ideals, spiritual and political crisis, etc.) and allows scientific management of the social, psychological, political, and philosophical processes of modern society. Student youth has an extremely special role in society, and the future and future of society as a whole depend on the values and value orientations of modern student youth.

Keywords: values, Ukrainian youth, students, Polish society, John Paul II.

Алексейчук И.

доктор философских наук, профессор, зав. кафедры языковых и гуманитарных дисциплин № 1 Донецкого национального медицинского университета

Ящишина Ю.

кандидат психологических наук, доцент, доцент кафедры языковых и гуманитарных дисциплин № 1 Донецкого национального медицинского университета

Емельяненко Г.

кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры философии, социально-политических и правовых наук
Донбасского государственного педагогического университета

Умеренкова С.

преподаватель кафедры языковых и гуманитарных дисциплин № 1
Донецкого национального медицинского университета

СТРУКТУРА ЦЕННОСТНО-СМЫСЛОВЫХ ОРИЕНТАЦИЙ СОВРЕМЕННОЙ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

В статье исследована проблема ценностно-смысловых ориентаций современной студенческой молодежи, как одна из важнейших, и наиболее дискуссионных проблем в современной гуманитарной науке. Ведь она связана с интерпретацией и пониманием главных, базовых принципов функционирования общества и государства, их устройства, жизнедеятельности наций, взаимоотношений социальных слоев, жизни каждой конкретной личности.

Ключевые слова: *ценности, украинская молодежь, студенчество, польское общество, Иоанн Павел II.*

Постановка проблеми і аналіз останніх публікацій. Восени 2016 року Фонд підтримки польської мови і культури ім. Миколи Рея (Fundacja Wspierania Kultury i Języka Polskiego im. Mikołaja Reja) надав відкритий доступ до своєї нової роботи – посібника, щодо вивчення польської мови і культури, поданому в новаторському форматі «Поляк може! Видатні поляки у Польщі та за кордоном» (1). У цьому проекті біографії двадцяти п'яти видатних особистостей, чия доля була пов'язана з Польщею, були вдало використані для підвищення мотивації тих, хто бажає розвивати свої знання й уміння польської мови та культури. Даний формат посібника можна розглядати як універсальне доповнення до будь-якого стандартного підручника польської мови.

Поява проекту «Поляк може! Видатні поляки у Польщі та за кордоном» (1) стимулювало авторів статті на спробу доповнити зміст цього посібника біографіями І. Сікорського та К. Малевича. При цьому виникло питання щодо наукового обґрунтування включення цих або інших біографій до змістової частини проекту. Це й окреслило **мету даного дослідження**: визначити рейтинги відомих особистостей в Україні, пов'язаних з Польщею, для оптимізації спектру біографій у подібних проектах (5).

Завданням дослідження є визначити сутність світоглядно-філософських засад сприйняття відомих поляків українською молоддю.

Виклад основного матеріалу. Слід відзначити, що останні два десятиліття уявлення Польщі (поляків) та України (українців) особливо активно вивчаються дослідниками цих двох країн. Опубліковані сотні статей і десятки книг. Проаналізовані різноманітні форми уявлень українців щодо історії Польщі (шкільні підручники, засоби масової інформації, художня література, науково-історична література, групова свідомість тощо). Виявлено функціонування багатьох стереотипів стосовно Польщі та поляків, які виникли багато століть тому й не відбивають сучасний стан польського суспільства та його культурні досягнення (3, с. 68; 4, с. 393). При цьому дослідження популярності видатних представників польської культури в молодіжному середовищі України практично відсутні. А саме молодь України становить динамічний прошарок українського суспільства, який з'явився і сформувався за останні два десятиліття активного розвитку постіндустріального суспільства.

У грудні 2016 року та в січні 2017 року нами було опитано 301 студент двох вищих навчальних закладів України: Донбаської державної машинобудівної академії та Донецького національного медичного університету. Усі опитані були громадянами України у віці 17 – 21 рік, із них – 125 жіночої статі та 176 чоловічої статі. Цим студентам, що навчалися за шістьма напрямками («Інформаційні технології й автоматизація» - 79 осіб; «Машинобудування» - 50 осіб; «Металургія» - 42 особи; «Економіка» - 31 особа; «Медицина» - 81 особа; «Фармація» - 18 осіб) пропонувалося виконати чотири завдання: 1). Описати свої асоціації, пов'язані з Україною. 2). Описати свої асоціації, пов'язані з Польщею. 3). Назвати відомих людей, чия доля пов'язана з Україною. 4). Назвати відомих людей, чия доля пов'язана з Польщею.

З Україною були пов'язані (асоціювалися) декілька десятків образів, що повторювалися, котрі можна об'єднати в чотири «великі групи». Це були: національні символи (прапор, герб, національний одяг та його елементи – вишиванка, рушник, жіночий віночок зі стрічками тощо); елементи природи, географічні та архітектурні об'єкти (Карпати, Дніпро, Київ, Азовське море, Святогірська Лавра, степ, луг, поле зі пшеницею, поле із соняшниками, шахти, калина, верба, маки тощо); їжа (борщ, хліб, сало, часник, вареники тощо); абстрактні об'єкти (кольори прапора, Батьківщина, небо, сонце, поле, козак, земля, війна, криза, корупція, індустріальні об'єкти, забруднене повітря тощо).

В основному ідентифікація з Україною була здійснена на основі образів, сформованих на підставі зорового та харчового досвіду, а також за допомогою раціоналізації (заселена, красива... тощо). Формування ж образу Польщі, в якій більшість респондентів не перебувало й жодної хвилини, виконано в основному за допомогою раціоналізації та уяви («найближча до нас європейська країна», «країна високоякісної освіти», «країна можливостей», «там є робота», «не пов'язана з Польщею, але хотіла б там побувати...» тощо).

З Польщею також, як із Україною, асоціювалося декілька повторюваних образів, які також можна було б об'єднати в чотири великі групи: «національні символи», «елементи природи, географічні й архітектурні об'єкти», «їжа» й «абстрактні об'єкти», але наповнення цих груп якісно й кількісно відрізнялося від українського варіанту. Основна відмінність полягала в тому, що в якості національних символів часто виступали видатні поляки, відомі не лише у себе на Батьківщині, але й у всьому світові. Варто зазначити, що опитані представники студентської молоді України недостатньо уявляють реальні національні символи Польщі. Стосовно ж інших трьох «великих груп», то вони були «наповнені» таким чином: 2. Елементи природи, географічні й архітектурні об'єкти - Варшава, Краків, Катовіце, Карпати. 3. Їжа - польські гриби, яблука тощо. 4. Абстрактні об'єкти - відродження, якісна освіта, свобода, робота, Захід, кордон, «найближча до нас країна ЄС», країна можливостей, архітектура, косметика, якісна продукція, план Молотова – Ріббентропа, розмежування Польщі тощо.

Серед відомих у світі людей, чия доля пов'язана з Польщею, опитаними було виділено понад 40 персон. За частотами повторюваності лідирували історичні постаті пізнього Середньовіччя - найпопулярніший образ – «король Казимир» і сучасні футболісти (найпопулярніший - «Роберт Левандовський»).

За рейтингом «футболіст Роберт Левандовський» поступився лише «королю Казимиру» (при цьому більшість опитаних не змогла вказати, якого саме «короля Казимира» вони мали на увазі).

Слід відзначити, що високий рейтинг образу «футболіст Роберт Левандовський» був зафіксований також у інших країнах у 2013 році й активно використовувався ними при візуалізації образу Польщі. Ми вважаємо, що при «розмитості образу» країни, тобто за відсутності власного перцептивного досвіду і знань, щодо символів і культури країни, образи відомих представників цієї країни виконують для молоді роль стандартних національних символів.

До другої групи за рейтингом (опісля «королів» та «футболістів») увійшли Ф. Шопен, А. Міцкевич, М. Коперник, С. Лем, Б. Брільська, П. Веслі (P. Wasilewski), Маріуш Левандовський, група «кіберспортсменів» (Filip Kubski, Ярослав Ярзабковський та ін.), Святий Іоанн Павло II. «Глибинний зв'язок богословської мудрості з філософським знанням у посланні Іоанна Павла II розцінювався у якості найбільш оригінального елемента спадщини, яку використовує християнська традиція. А це, у свою чергу, й спричинило його заклик до початку нового критичного діалогу “як з усіма течіями сучасної філософської думки, так і з усією філософською традицією, незалежно від того, чи є вона співмірною слову Божому, чи суперечить йому» (2, с.1).

Слід відзначити, що, крім згаданих лідерів рейтингу, студентами постійно виокремлювалися Г. Сенкевич, М. Складовська-Кюрі, К. Малевич, І. Сікорський, Ю. Пілсудський, Л. Валенса, Л. Качинський, Л. Бальцеревич, М. Кацевич, Е. Гофман, Б. Герц, Я.Л. Вишневський, А. Вайда та головний інженер Краматорського металургійного товариства І.А. Бернадський (до 1916 р.).

Слід відзначити, що географічна структура вибірки опитаних студентів не дозволяє безпосередньо екстраполювати отримані кількісні результати на національний рівень. Але якісні результати, отримані при опитуванні 301 особи, які належали лише до одного регіону країни, безумовно стійкі не лише щодо змін структури, але й до кількості опитаних. Перш за все це стосується основного висновку дослідження: обізнаність, щодо видатних представників польської культури можна розглядати, як один із ефективних індикаторів загального рівня розвитку тих, хто навчається. Викликано це тим, що половина опитаних (52 %) заявила про те, що вони не можуть назвати жодної людини, чия доля була б пов'язана з Польщею, і не знають жодного поляка, якого можна було б пов'язати з Польщею. Тобто, складність такого індикатора знаходиться в оптимальній зоні (0,4 – 0,6), і за його допомогою можна максимально ефективно здійснювати ранжування у групах, які досліджуються.

Найтипівіші відповіді, які ми отримали при опитуваннях, - «нічого не знаю відносно Польщі», «не знаю, на жаль», «нічого не знаю, крім трьох розділів Польщі», «нічого більше не знаю» тощо. У той же час близько 2 % опитаних відзначили, що вони пам'ятають про своє «польське коріння».

При збільшенні вибірки або зміні її географічних чи структурних характеристик конкретні рейтинги конкретних особистостей можуть змінюватися. Але висновки про те, що завдяки музиці, поезії, спорту (фізичного або віртуального) і представників сакральної сфери («утаємнених прадавніх» королів і лідерів релігійних рухів) у молоді формуються рейтинги популярності, залишаються без суттєвих змін. Саме ці чотири напрямки (музика, поезія, спорт та утаємничена сакральність) дозволяють найефективніше впливати на емоційну сферу особистості.

Висновки. У Польщі давно є стандартний загальновизнаний набір державних символів – герб, гімн і прапор. За умови «розмитості образу» Польщі (недостатнє знання країни) ці стандартні національно-державні символи замінюються образами видатних представників польської культури. На сьогодні для молоді України і, напевно, країн Європи найефективнішим замісником

національних символів Польщі виступає футболіст Роберт Левандовський (Robert Lewandowski).

Про М. Коперника, Ф. Шопена та Святого Іоанна Павла II найрізноманітніші верстви роду людського пам'ятатимуть віками, а про Роберта Левандовського (відомого футболіста польського походження) швидше за все забудуть через одне – два покоління. Однак на сьогодні імпаکت Р. Левандовського в середовищі української молоді співмірний з сумарним імпактом М. Коперника, Ф. Шопена та Святого Іоанна Павла II. При роботі з молоддю України, яка вивчає польську мову, не варто нехтувати цим феноменом.

Автори вважають, що феномен подібних символів - «замінників», виявлених нами при функціонуванні позитивного іміджу (у даному випадку Польщі) придатний і для іміджу, які мають іншу загальну оцінку – від нейтральної до негативної.

Також варто відзначити, що в рейтингові популярності міст Польщі Краків, як і очікувалося, опинився на другому місці після Варшави, упевнено потіснивши Катовіце та Гданськ.

Список використаних джерел

1. Джерело Інтернет (13.01.17) <http://www.fundacjareja.eu/polak-potrafi-spis-tresci>.
2. Ємельяненко Г.Д. Екзистенціальна теологія: філософські засновки і особливості концептуалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософських наук: спец. 09.00.11 «Релігієзнавство» / Г.Д. Ємельяненко. – Слов'янськ, 2018. – 45 с.
3. Зашкільняк Л. Образ Польщі та поляків у сучасній Україні / Л. Зашкільняк // Проблеми слов'янознавства. - 2011. - Вип.60. - С. 68-80.
4. Серета В. Вплив польських та українських шкільних підручників з історії на формування польсько-українських етнічних стереотипів / В. Серета // Вісник Львівського університету. Серія історична. - Львів, 2000. - Вип. 35-36. - С. 389-397.
5. Majcher- Legawiec U., Czeh M., Dudek P. Polak potrafi! O wielkich Polakach w Polsce i na swiecie.- Wyd. Fundacja im. Reja: Krakow, 2016. – 236 s.

REFERENCES

1. Dzherelo Internet (13.01.17) <http://www.fundacjareja.eu/polak-potrafi-spis-tresci>.
2. Emelyanenko A.D. Ekzistentsialna teologiya: filosofski zasnovki i osoblivosti kontseptualizatsii: avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya doktora filofofskih nauk: spets. 09.00.11 «Religieznavstvo» / G.D. Emelyanenko. – Slov'yansk, 2018. – 45 s.
3. Zashkilnyak L. Obraz Polschi ta polyakiv u suchasniy Ukrayini / L. Zashkilnyak // Problemi slov'yanoznavstva. - 2011. - Vip.60. - S. 68-80.
4. Sereda V. Vpliv polskih ta ukrayinskih shkilnih pidruchnikiv z istorii na formuvannya polsko-ukrainskih etnichnih stereotipiv / V. Sereda // Visnik Lvivskogo universitetu. Seriya istorichna. - Lviv, 2000. - Vip. 35-36. - S. 389-397.
5. Majcher- Legawiec U., Czeh M., Dudek P. Polak potrafi! O wielkich Polakach w Polsce i na swiecie. - Wyd. Fundacja im. Reja: Krakow, 2016. – 236 s.

Надійшла до редакції 03.11.2018

УДК 14**Слабоуз В.**

Кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету

Ковнерова І.

Студентка факультету підготовки кадрів органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ORIGINS OF LINGUISTIC PHILOSOPHY

Дана стаття присвячена одній із дискусійних проблем філософії – проблеми виникнення та існування аналітичної філософії, точніше одному з її напрямків, лінгвістичної філософії. Автори представили короткий аналіз історії виникнення лінгвістичної філософії. Розкриваються дискусійність і інноваційність поглядів видатних філософів на необхідність існування лінгвістичної філософії, її цілей, завдань, методів. Проведено аналіз праць філософів-аналітиків на предмет генезису лінгвістичної філософії. Аналіз спирався як на першоджерела, так і на наступні дослідження. Вивчення матеріалів показує, що в рамках даного напрямку сучасної філософії існує велика кількість спірних питань. Отримані результати свідчать про те, що проблема необхідності існування лінгвістичної філософії вимагає подальших досліджень і більш глибокого вивчення.

Ключові слова: аналітична філософія; генезис; лінгвістичний поворот; лінгвістична філософія; філософія-аналітики

Слабоуз В.

Кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету

Ковнерова І.

Студентка факультету підготовки кадрів органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Данная статья посвящена одной из дискуссионных проблем философии – проблеме возникновения и существования аналитической философии, точнее одному из ее направлений, лингвистической философии. Авторы представили краткий анализ истории возникновения лингвистической философии. Раскрываются дискуссионность и инновационность взглядов выдающихся философов на необходимость существования лингвистической философии, ее целей, задач, методов. Проведен анализ трудов философов-аналитиков на предмет генезиса лингвистической философии. Анализ опирался как на первоисточники, так и на данные последующих исследований. Изучение материалов показывает, что в рамках данного направления современной философии существует большое количество спорных вопросов. Полученные результаты свидетельствуют о том, что проблема необходимости

существования лингвистической философии требует дальнейших исследований и более глубокого изучения.

Ключевые слова: аналитическая философия; генезис; лингвистический поворот; лингвистическая философия; философы-аналитики

Slabouz V.

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Foreign Languages of Donbas state pedagogical university

Kovnierova I.

Student of the Faculty of Personnel Training the Bodies of Justice of Ukraine, Yaroslav Mudryi National Law University

The article is devoted to one of the debatable problems of philosophy – the problem of the emergence and existence of analytic philosophy, more precisely, one of its directions, linguistic philosophy. The authors represent a brief analysis of the history of the origin of linguistic philosophy. The debatable and innovative views of the outstanding philosophers on the necessity for the existence of linguistic philosophy, its goals, tasks, methods are disclosed. The works of the philosophers-analysts on the genesis of linguistic philosophy are analysed. The analysis has been based both on the primary sources, and on the data of the subsequent studies. Studying the materials shows that in the current direction of modern philosophy there are a large number of contentious issues. The paper also makes an attempt to reveal the origin and background of the term “linguistic turn”. The problem is very important for disclosing the essence of linguistic philosophy. The obtained results indicate that the problem of the necessity of the existence of linguistic philosophy requires further research and deeper studying. linguistic philosophy has been characterized by the desire to enrich the analytical philosophical methodological apparatus by developing a theory of meaning and referring to other philosophical traditions (historical, hermeneutical). As linguistic and analytic philosophies are increasingly conscious of the inseparability of analytical and linguistic philosophical thinking, not only from its origins, but also from the traditions of continental European philosophy and linguistics. Nowadays it is necessary to talk about a new, unifying, “converging” philosophy, the key issues of which are the problems of man and his role in cognition and activity, the importance of intensional concepts within the framework of modern language theory, the role of the language community in cognition.

Key words: analytic philosophy; genesis; linguistic turn; linguistic philosophy; philosophers-analysts

Introduction. One of the distinctive features of intellectual philosophical and linguistic culture of the 20th century is development and growing influence of analytic philosophy. Its history chronologically coincides with the history of the 20th century. The general characteristics of this direction in philosophy is detailed studying language (taking into account the latest achievements of logic and linguistics) with the aim of solving philosophical problems. The main goals of philosophy of analysis are identifying the structure of thought, clarifying everything vague, indistinct, achieving a

“transparent” correlation of language and reality, delineating clearly sensible and empty expressions, meaningful and meaningless phrases. Within analytic philosophy, two directions are distinguished: philosophy of logical analysis and the philosophy of linguistic analysis (or *linguistic philosophy*).

The followers of the first direction are mostly interested in philosophy and logic of science. The proponents of the second direction consider this orientation to be artificial and too narrow, excessively limiting the philosophical horizon. If the first direction is considered more or less developed, the second one is only in the stage of developing. That is why studying the origins and logic of linguistic philosophy can be considered a contribution to the analysis of the intellectual history of the 20th century. At the same time, it is a strong, dynamically developing tradition of thought, showing its ability to transformation and self-correction. In this sense, the analysis of the changes taking place and the comprehension of the origins and prospects of linguistic philosophy are **relevant and useful**.

Purpose of the article. The purpose of the article is to investigate and analyse thoroughly the origins of linguistic philosophy. The purpose stated determines **the objectives** of the article: a) to present the reconstruction of the picture of genesis of linguistic philosophy; b) to study the processes which have taken place within it; c) to study the interrelation of linguistic philosophy with the other philosophic and linguistic directions of the 20th century.

Scientific novelty. On the basis of studying the works of philosophers-analysts and Western historical and philosophical literature, the definition of the terms “analytic philosophy” and “linguistic philosophy” has been obtained. The former is an independent branch of philosophical knowledge, in which methods of logical and linguistic analysis of studying language as a system of symbols, which expresses its subject-matter significance in the process of the relationship between man and the world and the analysis of this language shows the philosophical problems fixed by it and the ways of their solution. The latter is considered as one of the trends of analytic philosophy by some scientists. The other scientists and scholars consider linguistic philosophy as an independent science which goals, methods and objectives coincide with the same ones of analytic philosophy.

Statement of the main material. As it has been mentioned, linguistic philosophy is one of the directions of analytic philosophy. So it is appropriate to present some information of such a trend in philosophy as analytic philosophy.

Analytic philosophy originates in the works of Gottlob Frege (1848 – 1925), Bertrand Russell (1872 – 1970), G. E. Moore (1873 – 1958), and Ludwig Wittgenstein (1889 – 1951). There are two main strands in early analytic philosophy: 1) Frege’s analysis of number statements and Russell’s theory of descriptions; 2) Moore’s concern with analysing ethics and epistemology. Let us consider these scientists’ viewpoints in detail.

The initial problems and concepts of analytic philosophy were formulated in G. Frege’s article “On Sense and Reference” (1892) (Frege, 1892, p. 25 – 50). He introduced his influential distinction between *sense* (“Sinn”) and *reference* (“Bedeutung”, which has also been translated as “meaning”, or “denotation”). While

conventional accounts of meaning took expressions to have just one feature (reference), Frege introduced the view that expressions have two different aspects of significance: their sense and their reference. *Reference*, (or, “Bedeutung”) applied to proper names, where a given expression (e.g. *Tom*) simply refers to the entity bearing the name (the person named *Tom*). Frege also held that propositions had a referential relationship with their truth-value (in other words, a statement “refers” to the truth-value it takes). By contrast, the *sense* (or, “Sinn”) associated with a complete sentence is the thought it expresses. The sense of an expression is said to be the “mode of presentation” of the item referred to, and there can be multiple modes of representation for the same referent. These distinctions were disputed by Bertrand Russell, especially in his paper “On Denoting” (Russel, 1905, p. 479 – 493); the controversy has continued into the present, fuelled especially by Saul Kripke’s famous lectures “Naming and Necessity” (Kripke, 1980).

George Edward Moore and Bertrand Russell started to develop analytic philosophy. Both philosophers paid great attention to the conventional problems of the theory of cognition in the spirit of realism: acceptance of the independence of the object of knowledge from its perception, the fact – from the judgment of it. Russell’s attention focused on the analytical possibilities of symbolic logic and the study of the foundations of mathematics. He proceeded from the works of G. Frege. G. Moore, however, took an analysis of philosophical concepts and problems by means of ordinary language and common sense.

L. Wittgenstein synthesized these two strands in the “Tractatus” (1921). In short, according to Frege’s and Russell’s conception analysis is rephrasing the problematic statements into correct logic forms. As to Moore’s theory, it can be considered as decomposition of complex concepts into their constituent parts or concepts, the so-called clarification – “the more clearly distinct the questions are distinguished, the better is our chance of answering [them] correctly” (Moore, 1903; p. 27). His later work is devoted to paying detailed attention to the subtle distinctions of ordinary language in order to solve some philosophical puzzles (Moore, 1959, chapter 7).

Concerning L. Wittgenstein’s ideas, in particular in his “Tractatus” (1921) (Wittgenstein, 1921), he shares Moore’s view that ordinary language is organised in perfect logical order and it does not need any “correcting”. The aim of analysis is to uncover the necessary presuppositions of our using and understanding ordinary language. On Wittgenstein’s view, the logic of our language requires the necessary existence of simple objects, but later he rejects this view.

During the 1930s, however, metaphysical analysis began to be much criticised, the ideas of logic atomism were thought unsupportable. At that time L. Wittgenstein gave up Frege’s idea on the logic of ordinary language, but he went on exploring the logic or the grammar of our concepts. The 1930s is the period of heated discussion of the supporters of Russell’s and Wittgenstein’s approaches to language, the supporters of philosophy of logic analysis and linguistic philosophy. During the 1930s – 1970s the analysts were gradually giving up epistemological realism and moving to the position of linguistic idealism. During this period a whole generation of philosophers, particularly those dominant in Oxford (Gilbert Ryle (1900 – 1976), J. L. Austin (1911 –

1960), Paul Grice (1913 – 1988), R. M. Hare (1919 – 2002), and Peter Strawson (1919 – 2006)), the USA and some other European countries appeared.

Nevertheless, G. Moore's doctrine, the theories by G' Frege and Bertrand Russell became the sources for the supporters and developers of linguistic philosophy. But the most important source for linguistic philosophy is L. Wittgenstein's late viewpoints, in particular his theory of linguistic meaning "as using". These ideas caused the further development of linguistic philosophy. Its disciplinary formation is connected with the ideas by J. Wisdom, later J. L. Austin and G. Ryle denying formalism in philosophy appeal to the analysis of the meanings of everyday language. The slogan of this trend is language is a social phenomenon. The meaning is this or that means of using the word in the definite context. In contrast to philosophy of logical analysis, the representatives of linguistic philosophy found the reason for emerging the philosophical fallacies not in the conscious use of inaccuracies and ambiguous forms of language by "metaphysicists", but in the very "logic" of language, in its "deep grammar", which generates paradoxical sentences (such as the sentence, which G. Moore drew attention to, "It is raining, but I do not believe it") and all the sorts of linguistic "traps". According to Wittgenstein and some of his followers from the University of Cambridge, philosophical misconceptions are eliminated by clarifying and describing in detail the natural ways in which words and expressions are used, the including words in the contexts of human communication (the so-called "language games") that are organically inherent to them, introducing the requirement that any used word assumes the possibility of its antithesis and other devices. At the same time, in contrast to the logical positivists, the supporters of linguistic philosophy do not appeal for "perfection" of the natural language on the model of the formalised logical languages or languages of science. One of the schools of linguistic philosophy (J. Wisdom, M. Lazerowitz, E. Ambrose) developed a purely "therapeutic" interpretation of the goals and objectives of philosophy, drawing closer in this regard to psychoanalysis. Another group of the linguistic philosophers – the Oxford School of "ordinary language" (known also as "Oxford Philosophy") – sought first of all to create a positive concept of linguistic activity. It developed original ideas, introduced a new categorial apparatus for analysing the language communication (the theory of "speech acts" by J. L. Austin), for describing how to use psychological concepts (G. Ryle), for discovering the "conceptual scheme" of language and cognition (P. F. Strawson), for analysing moral expressions (R. M. Hare, (Hare, 1952)). Beginning from the 1960s there is a convergence of the range of problems and research approaches of linguistic philosophy and a number of trends in modern linguistics (primarily in the sphere of linguistic pragmatics).

Being one of the schools of neo-positivism, linguistic philosophy denies the philosophical nature of philosophy and takes into consideration the traditional philosophical problems. Unlike the adherents of other varieties of analytic philosophy, the representatives of linguistic philosophy see the task of the "philosopher-analyst" not to reform the language according to some logical norm, but in a detailed analysis of the actual consumption of natural spoken language in order to eliminate the misunderstandings that arise due to misuse of language. In particular, according to

linguistic philosophy, such an analysis leads to identifying the reasons for posing the philosophical problems as if they appeared to arise as a result of the unlawful expansion of everyday word usage. Denying any manifestations of technicalism in philosophy associated with using a special conceptual apparatus, and advocating the “purity” of the use of natural language, linguistic philosophy acts as a decisive opponent of scientism in philosophy, in particular the scientism of logical positivists.

Speaking of linguistic philosophy, it is necessary to mention the term “linguistic turn”. As V. A. Ladov points, “Of course, the term “analytic philosophy” is very broad, there is a great number of thematic and methodological “shades” in the studies of those thinkers who, somehow, are considered to be the followers of this tradition. And yet the common epistemological core is beyond doubt – it is a “linguistic turn” in philosophy, with which the “classics” of the analytic tradition are directly concerned: G. Frege, B. Russell, G. Moore, L. Wittgenstein. Aspiring to the same “lucidity and clarity” of the given, the philosopher-analyst, after the “linguistic turn”, asks no longer about the world in itself, but about what we mean when we talk about the world, that is, about the meaning and correctness of constructing our statements about the world” (Blinov & Ladov, 2004, p. 278).

It is difficult to detect the author of the term “linguistic turn”, but the book with such a title was issued in 1967, the chief editor of which was R. Rorty (Rorty, 1967). The introductory article in this collection presents the impressive comparison of other revolutions in philosophy with the “linguistic turn”. This trend insists on solving or eliminating all the philosophical problems either by the way of reforming the contemporary language (especially the language of science) or by the way of its understanding more adequately, removing confusion from it. Thus, on this basis, a number of researchers come to the conclusion that, unlike the logical analysis of language, the task of a philosopher-analyst from the point of view of linguistic philosophy is not to reform language in accordance with some logical norm, but in a detailed analysis of the actual use of natural ordinary language in order to eliminate misunderstandings arising from its misuse.

Surovtsev V. A. and Syrov V. N. write in their article, “Language Game and Role of Metaphor in Scientific Cognition” that “the essence is in the fact that the linguistic turn led to rewriting the concepts “language”, “text”, “discourse”, “plot”, etc. in the process of widening the sphere of their being applied.... If we use Nietzsche’s deep thought, the very formulation of the question of what the world really is appears a consequence of scepticism and relativism. At the heart of man’s ideas about himself and the world lie the fundamental temporal structure and goals of domination, use, satisfaction of desires. From this point of view, the linguistic turn and the corresponding practices of analytic philosophy, hermeneutics and deconstruction should be regarded as the extraction of the productive consequences from the human finiteness” (Surovtcev & Syrov, 1999). Thus, we can say that linguistic philosophy is a part of philosophy, and the linguistic turn is the turn not from philosophy, not aside of it but to it.

Conclusions. Making an attempt to present the origins of linguistic philosophy we have tried to analyse the most vivid and brightest works by the famous philosophers-

analysts. There are a lot of issues, ideas and problems left unsolved and continued to be discussed.

Linguistic philosophy is one of the largest schools in analytic philosophy. The issues and ideas touched upon by linguistic philosophy are of great importance and relevance nowadays. These issues and ideas are infinitely diverse in modern thought.

And the main problem, which needs investigating and analysing is the problem which makes even more interesting the idea of the reasons for its establishment and the trends in its development – the problem of the foundations of this philosophy, which in itself becomes possible only within the framework of such philosophy, for this is the problem of the problem – the problem of language. Concerning the perspectives of investigating the problems of linguistic philosophy, we can say that there are a lot of different interesting, ambiguous, provoking issues which are of great importance and interest for further research.

In recent years, linguistic philosophy has been characterized by the desire to enrich the analytical philosophical methodological apparatus by developing a theory of meaning and referring to other philosophical traditions (historical, hermeneutical). Linguistic and analytic philosophies are increasingly aware of the inseparability of analytical and linguistic philosophical thinking, not only from its origins, but also from the traditions of continental European philosophy and linguistics. In our opinion, today one needs to talk about a new, unifying, “converging” philosophy, the key issues of which are the problems of man and his role in cognition and activity, the importance of intensional concepts within the framework of modern language theory, the role of the language community in cognition, and so on.

LITERATURE

1. Блинов, А. Л., Ладов, В. А. *Аналитическая философия*. 2004. С. 278. URL: http://zinref.ru/000_uchebniki/01200filosofia/000_Analiticheskaya_filosofia_Uchebnik/034.htm (дата звернення: 24.09.2018).
2. Суровцев, В. А., Сыров, В. Н. Языковая игра и роль метафоры в научном познании. *Философия науки*. 1999. Вып. 5. URL: https://www.philosophy.nsc.ru/sites/default/files/journals-old//philscience/5_99/02_SUROV.htm (дата звернення: 24.09.2018).
3. Austin, J. L. *Philosophical Papers*. Oxford: Oxford University Press. 1962. 174 p.
4. Frege, G. *On Sense and Reference* // *Translations from the Philosophical Writings of Gottlob Frege*. Oxford: Basil Blackwell. 1952. 250 p.
5. Hare, R. W. *The Language of Morals*. Oxford: Oxford University Press. 1952. 90 p.
6. Kripke, S. *Naming and Necessity*. Oxford: Basil Blackwell. 1980. 174 p.
7. Moore, G. E. *Principia Ethica*. Oxford: Oxford University Press. 1903. 218 p.
8. Moore, G. E. *Philosophical Papers*. L.: George Allen and Unwin. 1959. 325 p.
9. Ryle, G. *Dilemmas*. Cambridge: Cambridge University Press. 1954. 189 p.
10. Rorty, R. *The Linguistic Turn*. Chicago: University of Chicago Press. 1967. 393 p.

11. Russel, B. On Denoting, Mind. Oxford: Oxford University Press. 1905. P. 479 – 493.
12. Strawson, P. F. Entity and Identity and Other Essays. Oxford: Clarendon Press. 1997. 285 p.
13. Wittgenstein, L. Logisch-philosophische Abhandlung. Frankfurt: Suhrkamp. 1973. 114 s.
14. Wisdom, J. Philosophy and Psycho-Analysis. Oxford: Basil Blackwell. 1953. 298 p.

REFERENCES

1. Blinov, A. L., Ladov, V. A. (2004). *Analiticheskaia filosofia [Analytic Philosophy]*. Retrieved from http://zinref.ru/000_uchebniki/01200filosofia/000_Analiticheskaya_filosofia_Uchebnik/034.htm
2. Surovtcev, V. A., Syrov, V. N. (1999). Iazykovaia igra i rol metafory v nauchnom poznanii [Language Game and Role of Metaphor in Scientific Cognition]. *Filosofia nauki – Philosophy of Science*, 5. Retrieved from: https://www.philosophy.nsc.ru/sites/default/files/journals-old//philscience/5_99/02_SUROV.htm
3. Austin, J. L. (1962). *Philosophical Papers*. Oxford: Oxford University Press.
4. Frege, G. (1952). On Sense and Reference // *Translations from the Philosophical Writings of Gottlob Frege*. Oxford: Oxford University Press.
5. Hare, R. W. (1952). *The Language of Morals*. Oxford: Oxford University Press.
6. Kripke, S. (1980). *Naming and Necessity*. Oxford: Basil Blackwell.
7. Moore, G. E. (1903). *Principia Ethica*. Oxford: Oxford University Press.
8. Moore, G. E. (1959). *Philosophical Papers*. L.: George Allen and Unwin.
9. Ryle, G. (1954). *Dilemmas*. Cambridge: Cambridge University Press.
10. Rorty, R. (1967). *The Linguistic Turn*. Chicago: University of Chicago Press.
11. Russel, B. (1905). On Denoting, Mind. Oxford: Oxford University Press.
12. Strawson, P. F. (1997). *Entity and Identity and Other Essays*. Oxford: Clarendon Press.
13. Wittgenstein, L. (1973). *Logisch-philosophische Abhandlung*. Frankfurt: Suhrkamp.
14. Wisdom, J. (1953). *Philosophy and Psycho-Analysis*. Oxford: Basil Blackwell.

Надійшла до редакції 05.10.2018

Лебедєв В.

Кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії і соціології
Українського університету залізничного транспорту

КОНЦЕПТ БЛАГОРОДНОГО ДИКУНА В СУЧАСНІЙ МАСОВІЙ КУЛЬТУРІ

Метою даної статті є аналіз концепту шляхетного дикуну в творах сучасної масової культури. образ благородного дикуну почав складатися в 16-18 століттях. У цілісному вигляді, концепт шляхетного дикуну як, безумовно позитивний, був сформульований Ж.-Ж. Руссо. Показано, що концепт шляхетного дикуну виявився досить затребуваним в масовій культурі, і прикладів тому можна підібрати безліч. Особливо часто експлуатується мотив, коли виходець із розвиненою, технократичної культури вимушено опиняється серед людей, що належать до суспільства менш розвиненому. Поступово головний герой таких творів переймається благородством «дикунів» і стає на їхній бік. Його популярність можна пов'язати з описаною М. Еліаде терапевтичної функцією, мрією про вільну життя на лоні природи, далеко від усіляких заборон і обмежень, можливістю проявити емоції і потяги, що придушуються в звичайному житті. Якщо сентиментальні і пригодницькі твори «класичного» періоду в основному описували ідилічне життя шляхетних дикунів, то сучасні більш зосереджені на зверненні людини «технократичного» до їх способу життя і набуття таким чином душевної гармонії.

Ключові слова: масова культура, благородний дикун, культура, цивілізація, маскульт, варвар.

Lebedev V.

Ph.D., Associate Professor of the Department of Philosophy and Sociology
Ukrainian State University
railway transport

CONCEPT OF NOBLE DICARA IN MODERN MASS CULTURE

The purpose of this article is to analyze the concept of a noble savage in the works of modern mass culture. the image of a noble savage began to form in the 16-18 centuries. In its entirety, the concept of a noble savage as, undoubtedly positive, was formulated by J.-J. Rousseau. It is shown that the concept of a noble savage proved to be quite popular in mass culture, and there are many examples of this. Especially often the motive is used, when a native of a developed, technocratic culture is compelled to be among people belonging to a society less developed. Gradually, the protagonist of such works is imbued with the nobility of "savages" and becomes their side. His popularity can be linked to M. Eliade's described therapeutic function, the dream of a free life in the bosom of nature, far from all prohibitions and restrictions, the ability to show emotions and cravings suppressed in ordinary life. If the sentimental and

adventurous works of the "classical" period basically described the idyllic life of the noble savages, the modern ones are more focused on turning a person "technocratic" toward their way of life and thus acquiring spiritual harmony.

Key words: *mass culture, noble savage, culture, civilization, mass culture, barbarian.*

Лебедев В.

Кандидат философских наук, доцент кафедры философии и социологии
Украинского университета железнодорожного транспорта

КОНЦЕПТ БЛАГОРОДНОГО ДИКАРЯ В СОВРЕМЕННОЙ МАССОВОЙ КУЛЬТУРЕ

Целью данной статьи является анализ концепта благородного дикаря в произведениях современной массовой культуры. образ благородного дикаря начал складываться в 16-18 веках. В целостном виде, концепт благородного дикаря как, безусловно положительный, был сформулирован Ж.-Ж. Руссо. Показано, что концепт благородного дикаря оказался достаточно востребованным в массовой культуре, и примеров тому можно подобрать множество. Особенно часто эксплуатируется мотив, когда выходец из развитой, технократической культуры вынужденно оказывается среди людей, принадлежащих к обществу менее развитому. Постепенно главный герой таких произведений проникается благородством «дикарей» и становится на их сторону. Его популярность можно связать с описанной М. Элиаде терапевтической функцией, мечтой о свободной жизни на лоне природы, вдали от всяческих запретов и ограничений, возможностью проявить эмоции и влечения, подавляемые в обычной жизни. Если сентиментальные и приключенческие произведения «классического» периода в основном описывали идиллическую жизнь благородных дикарей, то современные более сосредоточены на обращении человека «технократического» к их образу жизни и обретении таким образом душевной гармонии.

Ключевые слова: *массовая культура, благородный дикарь, культура, цивилизация, маскульт, варвар.*

Постановка проблемы. Массовая культура, использующая радио, телевидение видео- и компьютерные игры, является мощным средством воздействия на духовную жизнь современного общества, формирующим сознание целых социальных групп. Механизм ее функционирования и формирования ценностного фонда не получил достаточного освещения в гуманитарных науках. До сих пор маскульт рассматривают в основном в контексте вредного воздействия, которое якобы оказывается им на подрастающее поколение. Исследованиями массовой культуры занимались Х. Ортега-и-Гассет, Р. Барт, М. Мак-Люэн, Ф. Р. Левис, Р. Хогарт. Образ благородного дикаря анализировался применительно к литературе 18 века. Достаточно подробно он рассматривался М. Элиаде. Работы по изучению этого концепта в современной культуре не проводились в достаточном объеме.

Целью данной статьи является анализ концепта благородного дикаря в произведениях современной массовой культуры.

Изложение основного материала. Согласно М. Элиаде, образ благородного дикаря начал складываться в 16-18 веках (9). Однако в целостном виде, концепт благородного дикаря как, безусловно положительный, был сформулирован Ж.-Ж. Руссо.

Этот французский философ развитие общества подразделял на три «фазиса». Первый – естественное равенство. Второй – господство неравенства, противоположность первого. Третий – возвращение к равенству, при котором возникает новое естественное состояние, когда все люди становятся равноправными. Отношения между фазисами первым и вторым у него выливаются в глубокую антитезу. В ней симпатии Руссо полностью находятся на стороне «дикаря». Дикарь, согласно данному философу, помышляет только о спокойствии и свободе, он «живет в себе самом» (1, с. 20). Исходным тезисом для Руссо было то, что человек по своей природе добр, и лишь жизнь в обществе делает его злым и аморальным. Естественный закон, выводимый из естественного же состояния, «голоса природы», напротив, направлял первобытных (примитивных) людей по пути добродетели. Дикарь Руссо, который не был дикарем, известным антропологам, был хорошим мужем и добрым отцом, лишенным жадности и обладающим религией естественной доброты, хранилищем всей необходимой мудрости. Он находится в мире со всей природой и является другом всех существ, когда сыт (что не преминул подчеркнуть Бертран Рассел, очевидно с иронией – Л. В. А.) (4, с. 777-783). Напротив, человек «общежительный» всегда вне самого себя, он может жить лишь во мнении других. Из-за этого в нем развивается глубокое равнодушие к добру и злу, все становится деланным и притворным: честь, дружба, добродетель. В общественном состоянии несмотря на всю философию, гуманность и воспитанность, есть лишь пустая видимость (1, с. 19). По мнению Руссо, человек в естественном состоянии (дикарь) почти не нуждался ни в лекарствах, ни в услугах врачей, не знает болезней кроме ран и старости (с. 79).

Действие идей Руссо о происхождении неравенства оказалось весьма значительным. Противопоставление естественного и общественного состояний содержало в себе не только их оценку, но и превознесение «природы» за счет «культуры». Многие современники поняли основную мысль данной концепции как приглашение оставить порочную цивилизацию и вернуться к невинной и блаженной первобытности. Широкий резонанс получило письмо Вольтера к Руссо, где говорилось: «Более сильными красками нельзя изобразить чудовищность человеческого общества, от которого мы в своем неведении ожидали так много хорошего. Никогда еще не было потрачено столько ума, чтобы убедить нас стать снова зверями; читая вашу книгу, хочется опять ходить на четвереньках» (1, с. 18-20).

Очевидно, нет нужды доказывать, что концепт благородного дикаря Руссо действительности не соответствовал. По замечанию Б. Рассела, некоторых дикарей «естественный свет» убеждает в том, что их обязанность – есть людей (4,

с. 783). Определенные положения концепции Руссо не выдерживают никакой критики. Так, он пишет, что дикари пьют крепкие европейские напитки, как воду (5, с. 81), не зная о разрушительном воздействии алкоголя на индейцев, к примеру.

В то же время нельзя считать его возникновение и последующую активную эксплуатацию беспочвенными. Рассмотрим некоторые исторические основания его возникновения. Так, на судне великого мореплавателя Джеймса Кука в качестве переводчика путешествовал юный житель Полинезии по имени Омаи. В 1774 году вместе с Куком он побывал в Англии, где, как утверждается, произвел на всех впечатление идеальной иллюстрации к определению благородного дикаря, выдвинутому Руссо. Современники отмечали его превосходные манеры, вежливость, внимательность, легкость в общении (3, с. 551).

Генералу американской армии Джорджу Кастеру принадлежат следующие слова: «Изучая индейский характер и будучи шокирован и неприятно поражен многими из его особенностей и обычаев, я обнаружил многое, чем можно восхищаться... Для меня индейская жизнь с сопутствующими ей церемониями, таинствами и формами – книга, вызывающая неиссякаемый интерес... Цивилизация может сделать и сделает для него многое, но она никогда не сможет подстроить его под себя» (8, с. 126). Джордж Гриннел, историк, антрополог и писатель, утверждал: «Индеец – человек, мало отличающийся от своего белого брата, только человек он неразвитой. В своем естественном состоянии он добр и нежен к членам семьи, гостеприимен, честен и открыт с братьями – настоящий друг» (8, с. 127).

Таким образом, можно сказать, что определенные исторические предпосылки формирования образа благородного дикаря в западной культуре существовали.

Концепт благородного дикаря оказался достаточно востребованным в массовой культуре, и примеров тому можно подобрать множество. Особенно часто эксплуатируется мотив, когда выходец из развитой, технократической культуры вынужденно оказывается среди людей, принадлежащих к обществу менее развитому. Постепенно главный герой таких произведений проникается благородством «дикарей» и становится на их сторону. Например, в боевике «Красный скорпион» советский спецназовец, посланный для ликвидации вожака африканских повстанцев, вынужденный провести некоторое время в их деревне, проникается их образом жизни и переходит на их сторону. В фильме «Соло» киборг, созданный для выполнения военных функций, становится защитником маленькой латиноамериканской деревушки. В известнейшем фильме «Аватар» Джеймса Кэмерона мы видим практически тот же сюжет, за исключением того, что на роль благородных дикарей определены обитатели далекой планеты Пандора, принадлежащие к нетехнологической цивилизации и живущие в гармонии с природой. Созданная на основе фильма одноименная видеоигра дает игроку возможность лично поучаствовать в конфликте на Пандоре, в том числе и в роли аборигена.

Различные формы образа благородного дикаря встречаются в произведениях популярного писателя-фантаста Филиппа Фармера, прославившегося, в частности, тем, что он впервые начал писать о различных проявлениях сексуальности. Наиболее часто герой Фармера, испытывающий душевный дискомфорт в обществе условно-западного типа (часто с пуританскими чертами), только оказавшись на другой планете/в другом мире, среди аборигенов, чуждых западных представлений о морали, становится счастливым.

Встречается в массовой культуре образ благородного дикаря и в чистой, классической форме. Наиболее наглядно это видно на примере Конана-варвара, образ которого, созданный писателем Робертом Говардом, активно эксплуатируется в кино- и мультипликационных фильмах, комиксах, видеоиграх (в том числе онлайн-овых), литературе. На данном образе следует остановиться более подробно.

Еще в юности, читая книги по истории Британии, Роберт Говард был очарован историей пиктов, которые обитали в Северной Британии до прихода римлян. Он испытывал к ним искреннюю симпатию, так как пикты представлялись ему вечной жертвой чужих притязаний. Тогда же Говард начал своих пиктов, которые были почти полной противоположностью пиктам историческим. В противовес народу охотников и собирателей плодов, известных из работ по истории, Роберт Говард создал образ сильных и воинственных людей, во главе которых стоял король Бран МакМорн – один из литературных «предков» Конана (6, с. 421-422).

Говард был убежден, что варвары обладали невероятной мощью и выносливостью, а цивилизация сделала человека слабым, лишила его силы, изначально дарованной ему природой. Скорее, картины из жизни варваров, вышедшие из-под его пера, дают представление о том существовании, к которому стремился сам Роберт Говард, чем о действительной жизни варваров (дикарей) исторических. Как считают исследователи его творчества, вынужденный подчиняться требованиям авторитарных родителей, создатель Конана-варвара реализовывал свои ярость и гнев в литературе (7, с. 443).

На формирование данного образа повлиял определенным образом и техасский нефтяной бум, вследствие которого в провинциальную глубинку Америки хлынули толпы самого разного люда, стремящегося к наживе быстрее всего путем. Став взрослым, Говард жаловался своим друзьям по переписке на темную сторону человеческой природы, с которой ему приходилось сталкиваться в те времена (6, с. 428). Очевидно, это в том числе подтолкнуло его к созданию литературного персонажа, наделенного огромной физической силой и негибимой волей, но, в то же время, способного при необходимости стать хорошим королем и умелым полководцем. Конан постоянно сталкивается с отрицательными персонажами, которые являются порождениями более развитых, но и более аморальных и развращенных цивилизаций, и неизменно одерживает над ними верх.

Причиной популярности Конана-варвара, по мнению Л. Спрэг Де Кампа, стало то, что этот могучий воин воплощает в себе физическое совершенство и

отрицание всевозможных авторитетов. Во времена воинствующего феминизма и равноправия женщин Конан – бродяга, свободный странник, беспечный завоеватель женских сердец. «Бесчисленное количество мужчин, что помогают сегодня по хозяйству своим работающим женам, невольно размышляют о радостях жизни в стародавние времена, когда прекрасные женщины беспрекословно подчинялись желаниям сильных мужчин, а нежеланные дети для них (мужчин) просто не существовали» (7, с. 456).

Близок к благородному дикарю и такой персонаж комиксов компании «Marvel», как Халк. Согласно их сюжету, ученый Брюс Бэннер в результате неудачного эксперимента обрел способность превращаться в зеленого человекоподобного монстра, названном Халком, наделенного огромной физической силой и способностью к регенерации. Это существо по внешнему виду и манере поведения напоминает утрированного первобытного человека, т.е. также может быть названо дикарем. Халк вместе с другими супергероями защищает Землю от всевозможных опасностей. Данные комиксы несут на себе явный отпечаток мотивов Джекилла и Хайда, так как для Бэннера Халк является воплощением темной, животной стороны его личности, и контролировать его непросто. Во многих интерпретациях Брюс становится фигурой трагической, а его способность сродни болезни.

К благородным дикарям Руссо близок образ такой вымышленной фэнтезийной расы, как эльфы. Впрочем, здесь следует уточнить. В постолкиеновском маскульте сформировались две традиции изображения этих существ. Согласно первой, эльфы живут среди лесов, отлично ладят с флорой и фауной, владеют магией природы, выступают в роли защитников леса. Вторая изображает эльфов как представителей древней высокоразвитой культуры утонченно-декадентского вида, ведущих жизнь во дворцах и замках подобно средневековому дворянству. Они, как правило, древнее людей и относятся к ним высокомерно-презрительно. В игровой вселенной «Warhammer» обе интерпретации примирили, создав, соответственно, эльфов лесных и Высших (темных эльфов, описываемых как существ злых, порочных, склонных к занятиям черной магией и садизму, мы здесь анализировать не будем как не относящихся к рассматриваемой проблеме). Можно сказать, что с точки зрения мифологии и фольклора эльфы «высшие» маскульты близки к так называемому Благому двору (разновидности фейри – сверхъестественных существ, сравнительно благосклонно относящихся к людям (2, с. 446). Прямых аналогов лесных эльфов в мифах и легендах мы не видим. Очевидно, что концепции благородного дикаря Руссо соответствуют лесные эльфы.

Стоит отметить, что данный концепт мы не встречаем в массовой культуре Востока, например в японском аниме. В качестве исключения можно указать «Принцессу Мононоке» Хаяо Миядзаки. Вероятно, причина заключается в том, что воспринявшая конфуцианские взгляды японская культура рассматривает дихотомию «цивилизация-дикарство» более полярно, отдавая явный приоритет первому.

Для интерпретации концепта благородного дикаря в современном масскульте обратимся к работе М. Элиаде. Согласно его мнению, данный образ был лишь возрождением и продолжением мифа о Золотом Веке, то есть о совершенстве начала вещей. Утрату Золотого Века связывали с делом рук "цивилизации". Состояние невинности и духовного блаженства человека, которое предшествовало его падению, становится в мифе о неиспорченном дикаре чистым, свободным и счастливым состоянием типичного человека, окруженного щедрой материнской природой. «Бессознательное западного человека не оставило древнюю мечту — отыскать современника, все еще живущего в земном раю. Поэтому вся литература о дикарях является ценным материалом для изучения мышления западного человека: она раскрывает его стремление к условиям Эдема — стремление, которое к тому же подкрепляется многими другими райскими образами и отношениями — тропическими островами и изумительными пейзажами, блаженной наготой и красотой туземных девушек, сексуальной свободой и так далее» (9). Также, по мнению М. Элиаде, обращение к образу благородного дикаря выполняет терапевтическую функцию, через переживание мифологического возрождения возвращая человеку энергию и силу. Очевидно, что в настоящее время, с широким распространением масс-медиа, и соответственно, масскульта, данная функция не теряет своей актуальности.

Выводы. Как видно из указанных выше примеров, концепт благородного дикаря, созданный в Новое время, успешно эксплуатируется современной массовой культурой. Его популярность можно связать с описанной М. Элиаде терапевтической функцией, мечтой о свободной жизни на лоне природы, вдали от всяческих запретов и ограничений, возможностью проявить эмоции и влечения, подавляемые в обычной жизни. Можно заметить, что образы традиционных европейских сверхъестественных существ (эльфов/фейри) трансформируются в соответствии с данным концептом. Если сентиментальные и приключенческие произведения «классического» периода в основном описывали идиллическую жизнь благородных дикарей, то современные более сосредоточены на обращении человека «технократического» к их образу жизни и обретении таким образом душевной гармонии.

Литература

1. Асмус В. Ф. Жан-Жак Руссо. М.: «Знание», 1962. — 48 с.
2. Королев К. Фейри//Энциклопедия сверхъестественных существ. — М.: Локид, Миф. — 592 с. — С. 446.
3. Кэмпбелл Дж. Мифический образ. — М.: АСТ, 2004. — 683 с.
4. Рассел Б. История западной философии. Ростов н/Д: «Феникс», 2002. — 292 с.
5. Руссо Ж. Ж. Об общественном договоре. Трактаты. М.: «КАНОН-пресс», «Кучково поле». 1998. — 416 с.
6. Спрэг де Камп Л. Дикарь в городе//Говард Р. И. Железный кулак. — СПб.: Северо-Запад, 1998. — С. 413-446.
7. Спрэг де Камп Л. Невероятный варвар//Говард Р. И. Тень ястреба. — СПб.: Северо-Запад, 1998. — С. 425-462.

8. Стукалин Ю. В. Энциклопедия военного искусства индейцев Дикого Запада. – М.: Яуза, Эксмо. 2008. – 688 с.
9. Элиаде М. Миф о благородном дикаре, или престиж начала. https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Relig/Eliade/Mif_BIDik.php

References

1. Asmus V. F. Zhan-Zhak Russo. M.: «Znanie», 1962. – 48 s.
2. Korolev K. Feyri//Entsiklopediya sverh'estestvennyih suschestv. – M.: Lokid, Mif. – 592 s. – S. 446.
3. Kempbell Dzh. Mificheskiy obraz. – M.: AST, 2004. – 683 s.
4. Rassel B. Istoriya zapadnoy filosofii. Rostov n/D: «Feniks», 2002. – 292 s.
5. Russo Zh. Zh. Ob obschestvennom dogovore. Traktatyi. M.: «KANON-press», «Kuchkovo pole». 1998. – 416 s.
6. Spreg de Kamp L. Dikar v gorode//Govard R. I. Zheleznyiy kulak. – SPb.: Severo-Zapad, 1998. – S. 413-446.
7. Spreg de Kamp L. Neveroyatnyiy varvar//Govard R. I. Ten yastreba. – SPb.: Severo-Zapad, 1998. – S. 425-462.
8. Stukalin Yu. V. Entsiklopediya voennogo iskusstva indeytsev Dikogo Zapada. – M.: Yauza, Eksmo. 2008. – 688 s.
9. Eliade M. Mif o blagorodnom dikare, ili prestizh nachala. https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Relig/Eliade/Mif_BIDik.php

Надійшла до редакції 23.10.2018

УДК 373.5.048.4.01:1(043.3)

Ковнєров О.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

Муравльова В.

Студентка другого курсу факультету психології, економіки та управління Донбаського державного педагогічного університету

РОЛЬ АКСІОЛОГІЇ У ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ

В статті досліджується виховання сучасного студентства – майбутніх вчителів, на основі загальнолюдських і національних цінностей, яке здатне вирішити одне з складних завдань педагогічної антропології – зберегти людину не тільки як істоту розумну, але і надзвичайно духовну, бо тільки духовність може виступати гарантом подальшого існування людства. Досліджується освіта, яка є могутнім фактором розвитку духовної культури української політичної нації, вона ж може стати дієвим механізмом формування і поширення глобальних цінностей,

а також сприяти пошуку компромісів між традиційними національними цінностями і цінностями глобальної культури. У цьому зв'язку концептуальні засади і державні пріоритети розвитку освіти України, відображені у відповідних документах, відображають дві стратегічні мети: забезпечення високої якості освіти і входження в європейський і світовий освітній простір.

Сучасна українська освіта може і повинна сприяти зняттю динамічного напруження процесів глобалізації – йдеться про те, що сьогодні глобалізація, яка проявляється в різноманітних стихійних і слабо керованих процесів світової соціокультурної системи, нагадує вулкан, що в будь-який момент може здійснити непередбачуваний і небезпечний викид своєї лави.. Саме освіта здатна ініціювати вибудовування «культурної матриці глобалізації» і сприяти підкоренню її нормам відносної стійкості, смислу і загальнолюдських цінностей, нормам людяності і гуманізму. Зрештою, сучасна система освіти поєднує в собі три зовсім різні ціннісні виміри – вимір культури, політики і ринку. Тому, з одного боку, сучасна освіта максимально збагачена в ціннісному відношенні, що надає їй більше можливостей для підтримки глобалізаційних процесів; з іншого ж боку – вона сама перенасичена внутрішніми аксіологічними суперечностями.

Ключові слова: освіта, цивілізація, інтелект, світова спільнота, навчання, виховання, гуманізація, аксіологія.

Kovnerov O.

Phd in Philosophy, Associate Professor of Philosophy, socio-political and law sciences department of Donbas state pedagogical university

Muravlova V.

Student of the Faculty of Psychology, Economics and Management
Donbas State Pedagogical University

THE ROLE OF AXIOLOGY IN PHILOSOPHICAL AND PEDAGOGICAL IDEA

The article explores education of modern students - future teachers, based on universal and national values, which is capable of solving one of the difficult tasks of pedagogical anthropology - to preserve a person not only as being intelligent, but also extremely spiritual, because only spirituality can act as the guarantor of the further existence of mankind. Education, which is a powerful factor in the development of the spiritual culture of the Ukrainian political nation, can also become an effective mechanism for the formation and spread of global values, as well as to promote the search for compromises between traditional national values and the values of global culture. In this regard, the conceptual framework and state priorities for the development of education in Ukraine, reflected in the relevant documents, reflect two strategic objectives: ensuring high quality education and entry into the European and world educational space.

Modern Ukrainian education can and should contribute to the removal of the dynamic tension of globalization processes - it is said that today globalization, which manifests itself in the various spontaneous and weakly controlled processes of the

world socio-cultural system, resembles a volcano that can at any moment carry out an unpredictable and dangerous emission of its own lava. It is education that is capable of initiating the construction of the "cultural matrix of globalization" and contributing to its compliance with the norms of relative stability, meaning and universal values, norms of humanity and humanism. In the end, the modern educational system combines three totally different values - the measurement of culture, politics and the market. Therefore, on the one hand, modern education is maximally enriched in value, which gives it more opportunities to support globalization processes; on the other hand - she is saturated with internal axiological contradictions.

Key words: *education, civilization, intellect, world community, education, education, humanization, aceology.*

Ковнеров А.

кандидат философских наук, доцент кафедры философии, социально-политических и правовых наук

Донбасского государственного педагогического университета

Муравлева В.

Студентка второго курса факультета Психологии, экономики и управления

Донбасского государственного педагогического университета

РОЛЬ АКСИОЛОГИИ В ФИЛОСОФСКО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ МЫСЛИ

В статье исследуется воспитание современного студенчества - будущих учителей на основе общечеловеческих и национальных ценностей, которое способно решить одну из сложнейших задач педагогической антропологии - сохранить человека не только как существо разумное, но и чрезвычайно духовное, так как, только духовность может выступить гарантом дальнейшего существования человечества. Исследуется образование, которое является мощным фактором развития духовной культуры украинской политической нации, оно же может стать действенным механизмом формирования и распространения глобальных ценностей, а также способствовать поиску компромиссов между традиционными национальными ценностями и ценностями глобальной культуры. В связи с этим, концептуальные основы и государственные приоритеты развития образования Украины отражены в соответствующих документах, отображающих две стратегические цели: обеспечение высокого качества образования и вхождения в европейское и мировое образовательное пространство.

Современное украинское образование может и должно способствовать снятию динамического напряжения процессов глобализации - говорится о том, что сегодня глобализация, которая проявляется в различных стихийных и слабо управляемых процессах мировой социокультурной системы, напоминает вулкан, что в любой момент может осуществить непредсказуемый и опасный выброс. Именно образование способно иницировать выстраивание «культурной матрицы глобализации» и способствовать подчинению ее нормам относительной устойчивости, смысла и общечеловеческих ценностей, нормам

человечности и гуманизма. В конце концов, современная система образования сочетает в себе три совершенно разные ценностные измерения - измерение культуры, политики и рынка. Поэтому, с одной стороны, современное образование максимально обогащено в ценностном отношении, что придает ему больше возможностей для поддержки глобализационных процессов; с другой же стороны - оно само перенасыщено внутренними аксиологическими противоречиями.

Ключевые слова: образование, цивилизация, интеллект, мировое сообщество, обучение, воспитание, гуманизация, аксеология.

Постановка проблеми: Розбудова єдиного Європейського Дому безпосередньо залежить від стратегічного ресурсу розвитку цивілізації – інтелекту – науки, культури і освіти, навчання і виховання нових поколінь, розвиток яких розглядається нині як одне з найбільш актуальних питань життєствердження європейської, а слідом за нею – і світової спільноти.

Потужний інтелект, розгалужена наука і якісна освіта є саме тими умовами, за якими уже розпочали цивілізаційні перегони провідні держави світу. Свідченням тому є Болонський процес, що об'єднує всіх суб'єктів європейського освітнього простору формуванням єдиних правил освітньо-наукової і виховної діяльності, нормами поведінки як на державному, так і на побутовому рівнях.

Звернення до даної теми зумовлено поширенням явища аномії в українському суспільстві. У такій ситуації на вчителя накладається відповідальність за збереження і трансляцію засобами освіти її ціннісного потенціалу, що, в свою чергу, передбачає перегляд аксіологічних пріоритетів педагогічної підготовки, їх кореляцію з модернізаційними освітніми завданнями. Професія вчителя є не тільки унікальною, але й виключно людською. Вона сформувалась як відповідь на потребу систематизованої передачі знань, практичного досвіду й цінностей від одного покоління до іншого, виховання особистості в дусі тієї системи норм і правил, які прийняті в даній людській спільноті – у племені, в народі, нації, державі чи суспільстві загалом.

Стає очевидним, що дослідження проблем підготовки сучасного вчителя є авангардним, оскільки з цим процесом зв'язується оптимальний розвиток особистості, майбутнє людини і людства. Від рівня розвитку професійно значущих якостей педагога залежить не тільки соціально-етичне здоров'я країни, але і щастя окремо взятої людини. Тому так важливо з'ясувати філософсько-освітні резерви в підготовці педагога. Основними напрямками цього процесу є виявлення і зважена оцінка ціннісних пріоритетів сучасного педагога, моделювання ціннісної системи освіти з урахуванням вимог третього тисячоліття як століття людини і розвиток аксіосфери вчителя як духовного центру соціуму.

Проблема професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій в основному досліджується на рівні визначення і аналізу спектру цінностей сучасного вчителя, їх порівняльної характеристики з представниками других професій, спроб класифікації ціннісних орієнтацій педагога. Питання, пов'язані з визначенням феномена ціннісних орієнтацій в педагогічній площині, шляхів і засобів їх

цілеспрямованого розвитку у майбутнього вчителя, розглядалися недостатньо, що, ймовірно, пов'язано зі складністю, міждисциплінарністю, поліфункціональністю, динамізмом самого явища ціннісних орієнтацій. Певні складнощі викликає і специфіка аксіологічних засобів. Це пояснюється недетермінованістю причинно-наслідкових зв'язків і достатньо варіативно-явним (стохастичним) розвитком ціннісних орієнтацій. У зв'язку з цим положенням стає очевидним, що формалізація змісту освіти в системі вищої освіти з погляду чітко визначених ціннісних орієнтацій неможлива. Необхідність посилення аксіологічної підготовки майбутнього вчителя є одним з пріоритетних напрямків модернізації вищої педагогічної освіти. Власне така дослідницька позиція й зумовила вибір теми дисертації та її структуру.

Виклад основного матеріалу. Філософія освіти, звертаючись до аксіологічної проблематики, спирається на ті загальні теоретико-методологічні підходи, що вироблені в аксіології як філософській теорії цінностей. Тому основні парадигмальні побудови філософсько-педагогічної аксіології в тій частині, яка стосується розуміння питання про природу цінностей, сполучення об'єктивного і суб'єктивного в них, взаємозв'язок цінностей із соціальними і культурними чинниками, про механізми їхнього виникнення і функціонування, співвідносні з основними парадигмальними побудовами аксіології загалом.

У забезпеченні гуманістичної спрямованості професійної діяльності педагога та його ціннісних орієнтацій вказував практично кожен дослідник, який торкався цієї тематики, чи розгортав її під час реконструкції власної педагогічної системи.

Значний доробок у цьому плані презентований західною філософською та культурологічною думкою, зокрема, працями М.Вебера, А.Вебера, В.Віндельбанда, М.Гартмана, Г.Рікєрта, В.Дільтея, Р.Кронера, Е.Кассіра, Е.Гусерля, Г.Зіммеля, А.Швейцера, О.Шпеглера, А.Тойнбі, К.Ясперса та ін.

Мета статті полягає у експлікації педагогічної аксіології як одного з методологічних орієнтирів модернізації професійно-педагогічної освіти.

Професійно-педагогічні орієнтації українського вчительства – це унікальне явище по духовній глибині, емоційній насиченості і альтруїстичній готовності «віддати себе дітям», це тезаурус, наповнений етичними заповідями, скарбами думки, поведінковими моделями. Для того, щоб проаналізувати ціннісні орієнтації української освіти, треба використовувати будь-яке прагнення, будь-який почин, будь-яку можливість актуального прочитання педагогічної спадщини класиків вітчизняної педагогіки, бо ця спадщина володіє універсальним духовним потенціалом, який може і повинен служити джерелом розробки і впровадження освіти, що гарантує розвиток у молоді сприйняття неревізієвих духовно-етичних цінностей, розбірливості в відношенні до ціннісних новоутворень, що породжуються сучасною ситуацією.

Без сумніву, вчитель в українській школі – це центральна фігура педагогічного процесу. Ця теза має підтвердження в численних роботах К.Ушинського, присвячених «ратоборцю істини і добра», «надії і славі», національному вчителю. Подібно до інших складних явищ, на думку К.Ушинського, педагогічна діяльність володіє безліччю властивостей, якостей,

рис, сторін, функцій, зв'язків, що виявляють її аксіологічну природу і поліфонічність проявів в освітній сфері. Виходячи з цього, спробуємо розглянути основні аксіологічні характеристики педагогічної діяльності вчителя української школи.

К.Ушинський в основу роботи вчителя поставив антропологічний принцип, що передбачає визнання цілісності людини, органічної єдності в ній духовної і тілесної природи. Ця обставина знаходить своє вираження в тому, що вищою цінністю в педагогічному процесі є людина, а для вчителя першорядне значення має уміння осягнути людську природу, навчитися управляти нею на благо самої людини і народу в цілому.

Поза сумнівом, що найважливішим аксіологічним орієнтиром педагогічної діяльності є вивчення особистості підростаючої людини. Причому, як стверджує К.Ушинський, вихователь повинен прагнути дізнатися людину, якою вона є насправді, зі всіма її слабостями і у всій її величі, зі всіма її буденними, дрібними потребами і зі всіма її великими духовними вимогами (5, с. 367). Безумовно, тільки такий підхід до об'єкту діяльності вчителя дозволить доцільно вирішувати завдання освітнього процесу і, на думку К.Ушинського, черпати величезні засоби виховного впливу в самій природі людини. Природно, що глибоке і усестороннє вивчення природи людини перетворює педагогічну діяльність в інструмент дбайливого дотику, філігранної обробки особистості кожного вихованця.

Проте для вирішення таких відповідальних завдань педагогічна діяльність повинна бути психологічною, оскільки вчитель постійно обертається в області психологічних явищ: вивчає здібності і схильності вихованців, помічає розвиток розуму, діє на волю, розкриває розум і т. д. Педагог може не бути глибоким психологом, але все-таки саме для цієї професії властиве вивчення психічної сфери людини, саме для неї надзвичайно важливі знання психології особистості, суті людської природи, що веде до осягнення, і її цілеспрямованої зміни.

Важливою характеристикою педагогічної діяльності є відчуття сучасності, уміння відчувати і реалізовувати вимоги часу. К.Ушинський стверджував, що «глухота» педагога до законних вимог часу веде до втрати школою життєвої сили. Несучасність вчителя не дозволяє йому виконати свій громадянський і професійний обов'язок, а, найголовніше, такий вчитель «довіряє» «довиховувати» учнів життям зі всіма його складнощами і непередбачуваністю. Зрозуміло, що відчуття сучасності вчителя актуально для сьогоденної школи, оскільки від рівня шкільного виховання, залучення учнів до цінностей національного і загальнолюдського масштабу можна перейти до «довиховування» суспільством, задавши йому сучасний цивілізований ритм життя. Підтверджуючи це, К.Ушинський відзначав: «Вихователь, що стоїть в рівень з сучасним ходом виховання, відчуває себе живим, діючим членом великого організму, що бореться з неучтвом і пороками людства, посередником між всім, що було благородного і високого в минулій історії людей, і поколінням новим, хранителем святих заповідей людей, що боролися за істину і за благо. Він відчуває себе живою ланкою між минулим і майбутнім, могутнім ратоборцем істини і добра, і усвідомлює, що його справа, скромна – одна з найбільших справ в історії, що на

цій справі ґрунтуються царства і нею живуть цілі покоління (136, с. 32)». Зрозуміло, що при цьому вчитель повинен бути не просто сучасним, і не тільки уміти зберігати традиції і заглядати в майбутнє. Вчитель повинен бути народним. Останнє визначення є ключем до розуміння специфіки української школи. Дійсно, в українській школі, на думку К.Ушинського, повинні працювати народні вчителі, які вийшли з народу і несуть з собою його кращі, характерні властивості, які намагаються відтворити народний *ідеал людини* в окремих особистостях (6, с. 487).

Приваблива і така характеристика вихователя, як його переконаність. Діяльність, забарвлена світлом переконаності, має величезну силу в справі дії на розум, душу, волю вихованця. «Найголовніша дорога людського виховання є переконання, а на переконання можна діяти тільки переконанням. Всяка програма викладання, всяка методика виховання, яка б хороша вона не була, що не перейшла в переконання вихователя, залишиться мертвою буквою, що не має ніякої сили насправді (6, с. 28)». Сила виховання, на думку К.Ушинського, полягає в тому, що будь-які дії вчителя «зігріваються» теплом його особистого переконання, будь-яка інструкція набуває актуального звучання в площині переконаності вихователя.

Величезне значення у висловах К.Ушинського має духовно-етичний потенціал педагогічної діяльності. «Ми сміливо висловлюємо переконання, що вплив етичний складає головне завдання виховання, набагато важливіший, ніж розвиток розуму взагалі, наповнення пізнаннями (6, с. 431)». Етичні характеристики властиві і відносинам педагога з вихованцями. Вони будуються на основі аксіологічних категорій гуманістичної етики: любові, добра, віри, терпіння, дружби, справедливості. К.Ушинський вважав головними ціннісними орієнтаціями в діяльності вчителя – виховання в учнів любові до Батьківщини, до свого народу і його історичного минулого, формування їх духовності на кращих традиціях народної культури, засобами рідної мови, народної творчості, вітчизняної історії і географії.

Торкнувшись питання про етичну характеристику діяльності вчителя, не можна не пригадати про застереження великого педагога відносно проведення вільного часу вихованцями, «коли людина залишається без роботи в руках, без думки в голові», «саме в ці хвилини псується голова, серце і моральність (6, с. 359)». У подібному твердженні є серйозне попередження і сучасній школі, можливості якої в організації життя школярів не реалізуються повною мірою.

Разом з тим важливо підкреслити аксіологічне значення для педагогічної діяльності посилення на наукові знання в області анатомії, фізіології, психології, логіки, економіки і т. д., генетичний зв'язок теорії і практики в роботі вчителя. Цьому К.Ушинський надавав особливе значення, оскільки вчитель може в педагогічній і іншій спеціальній літературі почерпнути унікальні ідеї для втілення на практиці, вийти за межі свого досвіду, а практика є живильним середовищем для теоретиків, перевіряючих життєздатність педагогічних концепцій.

В своїх роботах К.Ушинський наголошує і на антицінностях, які не сприяють плідній педагогічній діяльності. До них він відносить «жадання грошей, невіру в добро, відсутність етичних правил, презирство до думки, любов до обхідних стежин, байдужість до суспільного блага, поблажливість до порушення законів честі (6, с. 22)».

Розуміння природи педагогічної діяльності, уважне відношення до роботи вчителя в цілому навряд чи співвідноситься з проявом названих антицінностей. А аналіз аксіологічних характеристик діяльності вчителя школи в працях К.Ушинського дозволяє виділити головні цінності – духовні (етичні, політичні, екзистенціальні) і пріоритетність особистості як головного аксіологічного орієнтиру. Це дає підставу назвати педагогіку мистецтвом, що підкреслює творчий характер педагогічної діяльності і необхідність постійного вдосконалення особистісних і професійних якостей вчителя. Привабливість аксіологічних характеристик педагогічної діяльності вчителя зв'язана і з тим, що це народний вчитель, національний по суті, гуманний по відношенню до своїх вихованців.

На вчителя покладається почесний і відповідальний обов'язок – передавати духовну естафету кращих народних традицій і історичних звершень народу. Вчитель, в трактуванні К.Ушинського, це особистість з високим відчуттям цивільної відповідальності за благородну місію виховання підростаючого покоління, людина переконана, яскрава, емоційна. Образ вчителя, про якого говорив великий педагог, відображає кращі етичні якості особистості, високий рівень культури.

Якщо ж звернутися до виховання, здатного підтримувати культуру, історію, то в основі його, стверджує вчений, повинно знаходитися щось абсолютне, єдино цінне для особистості, що, або серцем, або свідомістю, відчувається людиною. Для того, щоб досягти таких висот, в основу системи освіти, як стверджує В.Розанов, повинні бути покладені три принципи, реалізація яких, крім усього іншого дозволяє сподіватися на розвиток вихованця.

По-перше, принцип індивідуальності, орієнтуючий на збереження як у вчителів, так і в учнів їх дорогоцінного надбання, кращого, що має кожен, особливого – індивідуальності, за рахунок чого і здійснюється освіта.

По-друге, принцип цілості, що вимагає дотримання положення: уникати розірваності в знаннях, в художніх відчуттях. Не слід переривати вхідне в душу враження, відчуття іншим, поки перше не упровадилося. В.Розанов вважав, що потрібне вдумливе відношення до всього, «щоб воно стало нам дорогим, щоб воно оволоділо нами після того, як ми ним оволоділи (2, с. 97)».

І, по-третє, принцип єдності типу, який має на увазі, що отримувані вихованцем враження повинні виходити з джерела одної історичної культури.

Перераховані принципи, без сумніву, здатні бути фундаментальною основою системи освіти, яка має «скарб», необхідний для вихованців, «свічку», при якій кожен може краще «розглянути своє майно і розібратися в нім (1, с. 215)».

Представники різних філософських шкіл (неокантиніанці натурфілософи, екзистенціалісти, феноменологи та ін.) по різному визначали феномен цінностей,

проте всіх їх об'єднувала позиція, пов'язана з емоційно-плотським базисом цінностей, обґрунтуванням за допомогою аксіологічного підходу цілісності духовного життя.

Нам імпонує точка зору представників феноменологічної аксіології про те, що особистість є стрижнем, центральним ядром «царства цінностей». Самі ж цінності без усвідомлення їх особистістю не мають ніякого значення.

Ще один висновок філософів представляється так само дуже важливим – цінності здатні допомогти людині пізнати себе і в цьому пізнанні стати вільною і гуманною. Ймовірно, тому ціннісна система завжди знаходилася на стику етики, естетики, логіки.

Одним з найбільш поширених підходів філософів до визначення категорії «цінність» є зацікавлене відношення до світу, направленість суб'єкта на об'єкт.

Унікальним слід рахувати погляд на цінності російських релігійних філософів. Вони переконані, що духовність – це поєднання загальнолюдських і національних цінностей, що людина духовна – це людина, що володіє цінностями, отже, цінності – це втілення духовності.

На наш погляд, слід виділити і ідею вітчизняних філософів ХХ століття; цінності – це відношення людини до самої себе, до навколишніх людей, суспільства. Серед вітчизняних філософів ХХ століття існує думка про те, що ціннісні відносини є початковим, первинним відношенням до світу, що визначає решту всіх відносин.

Література

1. Абросимова З.Ф. Педагогическая культура учителя: учебное пособие для учителей. Курган, 1999. – 68 с.
2. Асташова Н.А. Аксиологическое образование современного учителя. Москва, 2000. 320 с.
3. Мудрик Л.В. Общение как фактор воспитания школьников. Москва: Педагогика, 1984. 112 с.
4. Франкл В. Человек в поисках смысла. Москва: Прогресс, 1990. 366 с.
5. Фромм Э. Здоровое общество. Психоанализ и культура. Москва: Юрист, 1995. С. 273-596.

REFERENCES:

1. Abrosymova Z.F. Pedahohycheskaia kultura uchytelia: uchebnoe posobydlia uchytelei. Kurhan, 1999. – 68 s.
2. Astashova N.A. Aksyolohycheskoe obrazovanye sovremennoho uchytelia. Moskva, 2000. 320 s.
3. Mudryk L.V. Obshchenye kak faktor vospytanyia shkolnykov. Moskva: Pedahohyka, 1984. 112 s.
4. Frankl V. Chelovek v royskakh smysla. Moskva: Prohress, 1990. 366 s.
5. Fromm Э. Zdorovoe obshchestvo. Psykhoanalyz y kultura. Moskva: Yuryst, 1995. S. 273-596.

Надійшла до редакції 05.11.2018

Біланов О.С.

аспірант, Харківський національний педагогічний університет імені
Г.С.Сковороди (м.Харків, Україна)

ХВОРОБА ТА ЇЇ СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ПРОЯВИ У ТВОРЧОСТІ ФЕДОРА ДОСТОЄВСЬКОГО

Постать Ф.М.Достоевського ось вже друге століття поспіль залишається однією із найцікавіших та найзагадковіших у процесі дослідження людини та її діяльності. Дослідники усього світу поділилися на дві великі групи: тих, для кого Ф.Достоевський – геній, пророк, один із основоположників російської філософії (З.Фрейд, М.Бердяєв, В.Беньямін, Л.Шестов та інші) та на тих, хто вбачає у ньому самого звичайного, рядового письменника детективного жанру (В.Набоков, І.Бунін та інші).

Автор досліджує Ф.М.Достоевського як непересічну особистість, мислителя світового рівня і в контексті цього, розглядає явище хвороби через призму його творчого спадку та біографії. Це є особливо актуальним в зв'язку з тим, що письменник і сам страждав на тяжку форму епілепсії, що не могло не відобразитися і на творчому процесі як такому.

Особлива увага звертається на аналіз «підпільності» та «підпільної людини», враховуючи те, що «підпільність» розглядається як внутрішній стан особи, який може межувати з хворобливістю або цілком від хвороби залежати.

Ключові слова: хвороба, «підпільна людина», психічні розлади, Ф.М.Достоевський, російська філософія, філософська антропологія.

Биланов О.С

аспірант, Харьковский национальный педагогический университет имени
Г.С.Сковороды (г.Харьков, Украина)

БОЛЕЗНЬ И ЕЕ СОЦИАЛЬНО-АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОЯВЛЕНИЯ В ТВОРЧЕСТВЕ ФЕДОРА ДОСТОЕВСКОГО

Личность Ф.М.Достоевского вот уже второе столетие остается одной из самых интересных и таинственных в контексте изучения проблем человека и его деятельности. Исследователи, которые занимаются изучением творческого наследия писателя в своей массе разделились на две большие группы: тех, для кого Ф.М.Достоевский – гений, пророк, один из тех, с кого собственно и начинается русская философия (З.Фрейд, Н.Бердяев, В.Беньямин, Л.Шестов и другие) и на тех, кто видит в нем самого обычного, заурядного беллетриста, писателя детективного жанра (В.Набоков, И.Бунин и другие).

Автор изучает Ф.Достоевского как неординарную личность, мыслителя мирового значения и в контексте этого рассматривает явление болезни через его творческое наследие и биографические черты. Это особенно важно в связи с тем, что писатель и сам страдал от тяжелой формы эпилепсии, что несомненно отразилось и в творческой деятельности.

Особое внимание автор обращает на явление «подпольности» и «подпольного человека», анализируя их как внутреннее состояние человека, которое граничит с болезнью или целиком от неё зависит.

Ключевые слова: *болезнь, «подпольный человек», психические расстройства, Ф.М.Достоевский, русская философия, философская антропология.*

Bilanov O.S.

PhD student of H. S. Skovoroda National
Pedagogical University of Kharkiv (Ukraine, Kharkiv)

DISEASE AND ITS SOCIO-ANTHROPOLOGICAL MANIFESTATIONS IN THE WORKS BY FYODOR DOSTOEVSKY

F.M. Dostoevsky has been one of the most interesting and mysterious figures in the process of human researches for two centuries in a row. Scientists from all over the world have divided into two large groups: those for whom F. Dostoevsky is a genius, a prophet, one of the founders of Russian philosophy (S. Freud, M. Berdyayev, W. Benjamin, L. Shestov and others) and those who consider him as an ordinary writer of the detective genre (V. Nabokov, I. Bunin and others).

The author examines F.M. Dostoevsky as an extraordinary person, a world-class thinker and in the context of this, investigates the phenomenon of disease through the prism of his creative heritage and biography. This is especially relevant in connection with the fact that the writer himself suffered from a severe form of epilepsy, which could not but be reflected in the creative process as such.

The author approaches the phenomenon of mental illness with the comprehension that the modern science is far from perceiving it solely through the prism of medical knowledge. Therefore, the analysis of mental illness is carried out taking into account its interdisciplinary context and various social, psychological and biological models.

Particular attention is drawn to the analysis of "underground being" and "underground man", given that "underground being" is considered as an internal state of a person who can be on the verge with pain or completely depend on the disease.

Key words: *disease, "underground man", mental disorders, F.M. Dostoevsky, Russian philosophy, philosophical anthropology.*

Постановка проблеми. Так склалося, що у процесі дослідження творчого спадку Ф.М.Достоевського сформувалося певне коло тем і проблем, які сміливо можна визначати в якості фундаментальних у даному філософському напрямку. Та найцікавіше те, що найвідоміші мислителі XIX – першої половини XX століття, дослідники творчості Ф.Достоевського – Вол.Соловйов, К.Леонтьєв,

В.Розанов, М.Бердяєв, Л.Шестов ніколи особливо не переймалися проблематикою біографії письменника. Він їх цікавив здебільшого не стільки у повноті власного життя, скільки у повноті власної думки (11, с.156)]

Хворобливість – характерна риса багатьох персонажів Ф.Достоевського, якщо не сказати – більшості. Деякою мірою це данина тому факту, що і сам письменник був натурою хворобливою. І як це впливало на його життя, так це вплинуло і на формування характерів та біографій створених ним героїв.

Основний зміст. Враховуючи наведене вище, можна сміливо стверджувати, що Ф.Достоевський знав про що писав і що описував, адже такими ж як у нього епілептичними приступами страждали: князь Мишкін (Ідіот), Нелі-Олена (Принижені та зневажені), П.Смердяков (Брати Карамазови), О.Кірілов (Біси), К.Муріна (Господиня) та ще багато інших. Можемо навести і спогади лікаря письменника – С.Яновського, який говорив про те, що Ф.М.Достоевський часто брав у нього для читання медичні книги про захворювання головного мозку і нервової системи (3, с.63).

Важливо відзначити, що характеристики психічної патології у героїв Ф.Достоевського містять у собі кілька неоднозначних моментів. Зрозуміло, що описуючи певні конкретні деталі побуту, особливості ведення судових засідань і слідства, зображуючи хворобливі стани він користувався підказками і консультаціями фахівців у цих сферах, наприклад, у відомого адвоката А.Ф.Коні. Та одночасно, формуючи своїх героїв, мислитель міг використати не один, а кілька прототипів, риси яких спліталися в творах у досить чудернацьких формах. Через що, часто виникали і виникають певні труднощі при аналізі внутрішніх рис персонажів, їх типології, виділення наочної клінічної патології. Враховуючи це труднощі іноді виникають і при спробі зближення типів поведінки персонажів, психологічних образів героїв Ф.Достоевського із сучасною, реальною картиною нервових та психічних захворювань, співставлення з особливостями їх психіатричного статусу (7, с.103).

Дослідники неодноразово намагалися класифікувати типи захворювань, які описує Ф.М.Достоевський у своїх творах. Здебільшого це психічні та неврологічні розлади у більшій чи меншій стадії загострення. Проектуючи ці хвороби на сучасність, можна, окрім відміченої епілепсії, на яку хворів і сам автор, визначити такі патології як старцівська деменсія обтяжена алкогольною залежністю, як у генерала Іволгіна з роману «Ідіот»; істерію у таких персонажів як Л.Хохлакова (Брати Карамазови), Л.Тушина (Біси), до того ж схильними до істеричних випадків зображується більша половина жіночих образів створених Ф.Достоевським. Осіб, які страждають на психопатію у творах письменника теж багато. Серед найвідоміших образів: Ставрогін (Біси), купець Рогожин (Ідіот), Р.Раскольников (Злочин і кара) як випадок типового тимчасового психічного розладу, так само як і Іван Карамазов (Брати Карамазови) (8, с. 179 – 180). Із закордонних досліджень на цю тему цікавим на наш погляд є аналіз С.Стефенсона та А.Ізотова, який використовував В.Набоков (13).

Необхідно зазначити, що далеко не всі дослідники творчого спадку Ф.М.Достоевського вважали, що його персонажі – це здебільшого патологічні образи, в яких навіть позитивні риси навіяні хворобливістю. Так, К.Леонгард намагався довести, що образи героїв російського письменника абсолютно нормальні і не містять у собі ніяких патологій. Він виходив з того, що елементи параноїдальних чи істеричних проявів можуть бути притаманні будь-якій здоровій людині, все лише залежить від тих обставин, у яких людина перебуває (6, с. 113). Проблема полягатиме тільки у тому, що їх прояви незначні і можуть виглядати взагалі непомітними на фоні інших реакцій. При більшій вираженості, такі елементи, звичайно, здатні накласти свій відбиток на особу і можуть призвести до патологічних ускладнень, руйнуючи цілісність особистості.

Ф.М.Достоевський один із тих мислителів, хто чи не найперший зміг сформулювати і гостро поставити питання невідповідності людини світові і світу людині. Він акцентує увагу на тому, така невідповідність може набувати вигляду жорсткого протистояння, виходом з якого дехто бачить самогубство (10, с.10). У дилемі – самогубець людина психічно хвора чи здорова? – Ф.Достоевський зазвичай схилився до останньої позиції. Він вважав, що більшість самогубців все-таки здорові люди, але доведені до відчаю життєвими обставинами. Саме цей факт і дозволяє здоровій, *віруючій* людині (з іконкою в руках) та ще й *помолившись* скоїти найтяжчий гріх – самогубства (4, с.212). У такому випадку сам факт самогубства демонструє не що інше як фінал жорсткого протистояння між людиною і суспільством. І у цьому ключі письменник чітко виділяє таке явище як раціональне, або осмислене самогубство, маючи на увазі відхід із життя усвідомлений і виважений.

Сам Ф.Достоевський писав, що на такий крок здатна така душа, яка повстає проти «прямолінійності» явищ нав'язаних вихованням і суспільним тиском, більше не сприймає їх. Але найгірше, для Ф.Достоевського, що так самогубець помирає без будь-якого сумніву, що саме по собі означає смерть від «холодного мороку і нудьги», коли стало душно жити, неначе не вистачає повітря (4, с.211 – 212). Для самогубця, у такому випадку, ситуація складається таким чином, що у такому межовому стані він потребує чогось незвичного і складнішого для себе, але не знаходить ні сенсів, ні потреби жити далі. Переконаючись у тому, що «природа, щоб відповідати на запитання доведеної до відчаю людини, використовує її ж саму, власне її свідомість» (4, с.215), заганняючи у глухий кут.

Як бачимо, хвороба і хворобливість є важливою складовою колективного образу персонажів Ф.Достоевського – «підпільної людини». Тим паче, що сам письменник вважав його чи не найважливішим і найголовнішим у світі (2, с.87). Та чому саме це образ був для мислителя таким важливим? Адже і хвороба, і її наслідки у вигляді виродження не можуть налаштувати на хоч які позитивні сподівання. Але, як нам здається, відповідь на таке запитання необхідно шукати у внутрішньому світі самого письменника, який від народження знає, що таке суспільна відчуженість, а згодом на собі відчув, що таке боротьба із невиліковною хворобою, яка забирала життя поступово вбиваючи його (11, с.157).

«Підпілля», у Ф.М.Достоевського, виявляється не стільки місцем, скільки важливим типом світоглядності великої кількості людей, такого собі стану їх свідомості, що може означати і їх хворобливі наскрізь підвалини (9, с. 288). Підпільність Ф.Достоевському слугує характеристикою усього підлого і підступного у свідомості людини, для демонстрації чорноти у її вчинках, так само як і для визначення особливої психічно нестабільної внутрішньої складової. Це ще й характеристика тих людей, внутрішній світ яких цілком і повністю ґрунтується на нищому і нездоровому осерді. Такі люди сірі, бо їм не відоме сонце, тому і живуть вони у «підпіллі»: це ж або підвал, або піддашня неначе домовина, таке як у Р.Раскольникові (5, с.30 – 31).

До того ж хвороба, як одна із характерних рис особистості Ф.Достоевського, відіграє важливу роль і в розвитку екзистенційної свідомості як динамічної філософської системи. На це звертав увагу ще А.Белій, який не двозначно помітив, що якби Достоевський не страждав на епілепсію, то він не був би Достоевським (1, с.14). А звернення до біографічних даних наочно демонструє трагічну картину того, як епілептичні напади поступово перетворилися на невід'ємну складову життя письменника. Важливо, що і сам Ф.Достоевський достатньо серйозно ставився до своєї хвороби, про що свідчать як його епістолярна спадщина так і щоденникові записи (12, с.324), неодноразові звернення до командування з проханням про відставку.

Висновки. Враховуючи наведене вище, ми можемо зробити припущення, що Ф.М.Достоевський, як людина із епілептичною особистісною структурою психіки, керувався переважно суб'єктивними настроями та переживаннями. Для нього була притаманна полярність афектів, що проявлялася у швидких, і часто непередбачуваних, радикальних змінах настрою, що не рідко доходило до жорсткості та агресивності у поведінці з оточуючими. Фактично, мислитель перебував у ситуації межовості, що знаходило своє відображення і у творчому процесі.

Осмилення системотворчих принципів свідомості письменника показує, що хвороба, як одна із важливих психогенетичних особливостей особистості Ф.М.Достоевського, відіграє унікальну роль в його творчій, мисленнєвій активності як динамічній художній і філософській системі. Саме хвороба є тим елементом, який визначає його головні світоглядні і творчі завдання: вистояти у духовному протистоянні зі світом, зберегти себе і самовизначитися морально.

Література:

1. Белый А. Трагедия творчества. Достоевский и Толстой / Андрей Белый. – М.: Мусагет, 1911. – 46 с.
2. Громова Н.А. Достоевский. Документы, дневники, письма, мемуары, отзывы литературных критиков и философов / Наталья Громова. – М.: Аграф, 2000. – 239 с.
3. Гроссман Л.П. Достоевский / Леонид Гроссман. – М.: Молодая гвардия, 1965. – 606 с.

4. Достоевский Ф.М. Дневник писателя / Федор Достоевский. – СПб.: Азбука-классика, 2015. – 464 с.
5. Достоевский Ф.М. Преступление и наказание / Федор Достоевский. – Харьков: Фолио, 2013. – 621 с.
6. Леонгард К. Акцентуированные личности / Карл Леонгард. – К.: Высшая школа, 1981. – 392 с.
7. Михайленко А.А., Одинак М.М., Нечипоренко В.В., Скулябин Д.И. Неврологические синдромы и психические расстройства у литературных персонажей романа Ф.М.Достоевского «Братья Карамазовы» // Неврология, нейропсихиатрия, психосоматика. – 2014. - №2. – С. 97 – 103
8. Осетрова О.А. Конфлікт і гармонія особистості і суспільства в творчості Ф.М.Достоевського. Автореферат дис...к.філос.н. (09.00.05 – історія філософії) / Оксана Осетрова. – Дніпропетровськ, 2001. – 18 с.
9. Салій А.В. Екзистенціали самотності та відчуження в філософії Срібної доби: передвісники та завершувачі (історико-філософська ретроспектива): монографія / Анатолій Салій. – Полтава: Дивосвіт, 2017. – 280 с.
10. Сараскина Л.И. Достоевский / Людмила Сараскина. – М.: Молодая гвардия, 2011. – 825 с.
11. Stephenson S. Smith, Isotoff A. The Abnormal from Within: Dostoevsky // The Psychoanalytic Review. – vol.XXII (okt.1939). – P. 361 – 391

REFERENCES

1. Belyi A. Tragediya tvorchestva. Dostoevsky i Tolstoy. – M.: Musaget, 1911. – 46 s.
2. Gromova N.A. Dostoevsky. Dokumenty, dnevniki, pisma, memuary, otzywy literaturnykh kritikow i filisofow. – M.: Agraf, 2000. – 239 s.
3. Grossman L.P. Dostoevsky. – M.: Molodaya gvardiya, 1965. – 606 s.
4. Dostoevsky F. Dnevniki pisatelya. – SPb.: Azbuka, 2015. – 464 s.
5. Dostoevsky F.M. Prestuplenie i nakazanie. – Char'kov: Folio, 2013. – 621 s.
6. Leongard K. Akcentuirowanye lichnosti. – K. Mychailenko A.A., Odynak M.M., Nechyporenko W.W., Skulyabin D.I. Newrologicheskie sindromy i psichiceskie rasstroystwa u literaturnykh personazei romana F.M. Dostoevskogo “Bratia Karamazowy”. – 2014. - №2. – S. 97 – 103
7. Nabokow W. Lekcii po russkoy literature. – SPb.: Azbuka, 2010. – 448 s.
8. Nikol'skiy S.A. Gorizonty smyslow. Filosofskie interpretacii otechestvennoy literatury XIX – XX vekov. – M.: Golos, 2015. – 536 s.
9. Osetrowa O. Konflikt i garmonia osobystosti i suspilstwa w tworchosti F.M.Dostoevskogo. Awtoreferat dys... k.filos.n. (09.00.05 – istoriya filosofii). – Dnipropetrows'k, 2001. – 18 s.
10. Saliy A.W. Ekzystencyly samotnosti ta widchuzennia w filosofii Sribnoi doby: peredwisnyky ta zawershuwachi (istoryko-filosofs'ka retrospektywa). – Poltawa: Dywoswit, 2017. – 280 s.
11. Saraskina L.I. Dostoevsky. – M.: Molodaya gvardiya, 2011. – 825 s.
12. Stephenson S. Smith, Isotoff A. The Abnormal from Within: Dostoevsky // The Psychoanalytic Review. – vol.XXII (okt.1939). – P. 361 – 391

13. Stephenson S. Smith, Isotoff A. The Abnormal from Within: Dostoevsky // The Psychoanalytic Review. – vol.XXII (okt.1939). – P. 361 – 391

Надійшла до редакції 30.09.2018

УДК 111.1.130.1

Дубінін В.

доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

Петренко А.

аспірантка кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ МЕНЕДЖМЕНТУ

У статті розглядаються філософські основи менеджменту як теорії управління розвитком продуктивних сил суспільства. Йдеться про використання основних законів діалектики в менеджменті. Розглядаються питання стосовно джерел, механізмів та тенденцій розвитку менеджменту.

Ключові слова: діалектика, менеджмент, закон гармонії та взаємовилучення протилежностей, закон переходу кількості в якість, закон заперечення заперечення.

Дубинин В.

доктор философских наук, профессор кафедры философии, социально-политических и правовых наук

Донбасского государственного педагогического университета

Петренко А.

Аспирантка кафедры философии, социально-политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета

ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ МЕНЕДЖМЕНТА

В статье рассматриваются философские основы менеджмента как теории управления производительными силами общества. Раскрываются основные философские законы диалектики применительно к явлениям и процессам в области менеджмента. Речь идет о философских законах гармонии и взаимоисключения противоположностей, переходе количества в качество, отрицания отрицания при рассмотрении процессов развития производительных сил.

Ключевые слова: диалектика, менеджмент, закон гармонии и взаимоисключения противоположностей, закон перехода количества в качество, закон отрицания отрицания.

Dubin V.

Doctor of Philosophy, Professor at the Department of Philosophy, Socio-Political and Low Sciences

Petrenko A.

Post-graduate student of the Department of Philosophy, Sociopolitical and Low Sciences of the Donbas State Pedagogical University

PHILOSOPHICAL BASIS OF MANAGEMENT

The article reveals the philosophical foundations of management as a theory of managing the productive forces of society. The basic concepts of the topic are revealed. The focus is on the basic laws and categories of dialectics. It is primarily about the law of harmony and the mutual exclusion of opposites. In the management of such opposites is the internal and external environment. These opposites mutually presume and mutually exclude each other. An important role in the development of management is played by the dialectical law of the transition of quantity into quality. Quality management represents an ensemble of natural social and spiritual components. Of particular interest is the mechanism of transition of quantitative changes into qualitative ones. These changes can be slow, imperceptible, smooth, and on the other hand fast, creative, lightning. In any case, the development of things, phenomena and processes is determined by the dialectic of quantity and quality. Every object, phenomenon or process in its development has a certain tendency, which is determined by their natural, social and spiritual side. It is revealed in the categories of negation, self-negation, withdrawal, triad, spiralness and multi-vector nature.

All these categories in their entirety reveal the sources, mechanisms and trajectory of the movement of management as a science about the development of social productive forces.

Keywords: *dialectics, management, productive forces, sources, mechanisms, development trends.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Менеджмент визначається як теорія управління розвитком продуктивних сил на підприємстві, корпорації, фірмі, галузі, регіоні, країні, об'єднані країні. Інакше кажучи менеджмент – це теорія керування малими й великими організаціями як комерційними, так і некомерційними. Базовим поняттям в менеджменті прийнято вважати поняття «організація». Щоб розглядатися організацією будь-яка група має відповідати деяким обов'язковим вимогам. Мова йде про наступне: «1. Наявність щонайменше двох людей, які розглядають себе частиною цієї групи. 2. Наявність щонайменше однієї мети (тобто бажаного кінцевого стану або результату), яку приймають як загальну всі члени даної групи. 3. Наявність членів групи, які з наміром працюють разом, щоб досягти зазначеної для всіх мети». (5, с. 31).

Сучасні економічні концепції розвиваються з урахуванням еволюції методологічних основ економічного аналізу, які ґрунтуються на таких філософських напрямках як: монізм, дуалізм, плюралізм. Сутність монізму полягає

в тому, що в якості першооснови всього суцього приймається одне первоначало, чи то матеріальне, чи то ідеальне. Звідси розчленування монізму на матеріалізм та ідеалізм. Сутність дуалізму зводиться до того, що дві течії монізму проголошуються самостійними, існуючими незалежно одна від одної субстанційні речі. Одна є першоосновою матеріальних речей, а друга – духовних. Дуалізм приймає рівноправними дві протилежні першооснови. Плюралізм заперечує існування однієї першооснови всіх і проголошує численну множину речей в якості першооснов всього суцього. Названі методологічні основи зумовлюють:

- «диференціацію наукових підходів на основі визнання суперечливості та багатоваріантності економічних досліджень, а відтак розвиток економічних ідей у різних напрямках, у тому числі й таких, що взаємно виключають один одного;

- взаємовплив і толерантне змагання ідей та відповідних підходів, що розширює можливості бачення взаємодоповнюючих істин у суперечливих міркуваннях» (4, с.17).

Формування мети статті. Як будь-яка теорія менеджмент має філософські засади, в якості яких виступає діалектика. Саме вона – діалектика – становить серцевину розвитку всього існуючого, в тому числі й менеджменту. Вона розкривається в трьох основних законах діалектики, а також в певній сумі неосновних допоміжних законів: таких як причина і наслідок, необхідність та випадковість, можливість та дійсність, зв'язок між одиничним, особливим та загальним тощо. Ми вже мали нагоду скористатися основними законами діалектики у дослідженні процесів розвитку людини (1, с. 36-41; 2, с. 61-69; 3, с. 72-79). Мета повідомлення полягає в тому, щоб показати можливість застосування основних законів діалектики до з'ясування джерел, механізмів і тенденцій розвитку менеджменту.

Виклад основного матеріалу.

Джерела розвитку менеджменту

Менеджментом ми називаємо теорію та практику управління розвитком продуктивних сил, внутрішнім та зовнішнім середовищем, суб'єктивними та об'єктивними факторами управлінського процесу. Це стосується не тільки управління продуктивними силами в сфері матеріального та духовного виробництва, а й процесами інфраструктури. Мова йде про діалектику внутрішнього та зовнішнього в роботі організацій та соціальну відповідальність.

Яскравими протилежностями в менеджменті являються внутрішнє та зовнішнє середовища. До внутрішнього середовища організації належать внутрішні перемінні, до складу яких зараховуються структура, ціль, задача, технологія та люди. «Структура організації є логічним співвідношенням функціональних ступенів управління, які використовуються для досягнення цілей організації» (5, с. 108). Важливим аспектом структури є сфера контролю, тобто «число людей, котрі підпорядковуються безпосередньо даному керівникові (Там же). Цілями позначаються остаточні стани або бажанні результати, яких хочуть досягти члени організації, працюючи разом» (Там же). Цілі, як бачимо, тісно пов'язанні, підпорядковані із запланованими ідеалами.

До внутрішнього середовища організації належить також задача, яку розглядають як роботу, або її частину, яку потрібно виконати в певний термін, певним способом. Задача стосується роботи з речами, людьми, інформацією.

До внутрішнього середовища організації належить також технологія, як засіб за допомогою якого елементи, що входять до виробництва перетворюються у певний результат. До технології належать машини, механізми, інструменти, навички та знання, якими керуються робітники та інженери. Складовими внутрішнього середовища виступають люди, в якості окремих особистостей, груп та людей-лідерів. В якості внутрішнього середовища котується також саме середовище, яке впливає на окремих членів організації, так і організації в цілому. Тому керівники організації мусять турбуватися про те, щоб середовище сприяло досягненню цілей організації. Усі внутрішні перемінні пов'язані між собою і як діалектичні протилежності повинні цінуватися керівництвом організації так, щоб ці протилежності не знищували одна одну нанівець і не втрачали органічної єдності.

Як бачимо, йдеться про те, що менеджмент торкається будь-яких організацій, які складаються із матеріальних та людських компонентів, які становлять єдність та відмінність структурних елементів у виробничих колективах. Разом з тим жодна організація не існує без протилежних зв'язків та відносин, які передбачають та виключають існування одне одного. Так, матеріальні компоненти продуктивних сил зношуються в процесі виготовлення предметів куплі-продажу. Те ж саме має місце у взаємодії суб'єктивних продуктивних сил: робітники втрачають здоров'я на роботі, втілюючи його у виробничий процес.

На питання про джерела виникнення та розвитку менеджменту нам допомагає відповісти філософський закон гармонії та взаємовилучення протилежностей. У відповідності із цим законом будь-які речі, явища чи процеси становлять собою органічну єдність, тотожність, складових їх елементів. Це різноманітні за своєю природною, суспільною та духовною структурою частини. Відсутність якої-небудь із них не викликає руйнації організації як цілого. Гірше виглядає ситуація, якщо зникають такі сторони, які становлять її протилежності, адже протилежності передбачають і разом із тим виключають руйнацію організації як цілого. Тільки так протилежності існують і детермінують розвиток виробничих організацій, як і взагалі предметів, явищ та процесів оточуючого нас середовища.

Менеджмент складається із певної кількості елементів організації та процесу керівництва. Так, організація має внутрішнє та зовнішнє середовища, які не просто відрізняються одне від одного, але і в певній мірі взаємовилучаються. Також відрізняються і функції керування в організації. Тут має місце стратегічне планування, планування реалізації стратегії, організація взаємодії і повноваження, побудова організації, мотивація та контроль. У процесі керівництва певним чином взаємодіють влада та особистий вплив. Гармонія та взаємовилучення протилежностей простежуються при розв'язанні проблем лідерства: стиля, ситуації та ефективності. Управління конфліктами також

пов'язано із змінами та стресами всередині організації. У менеджменті важливо враховувати цю обставину, оскільки все здатне породити свою протилежність. Більше того, одна протилежність сама по собі не існує. Вона передбачає існування не менше, як ще однієї протилежності. Як правило, існує чимало протилежностей і в своїй взаємодії (в тому числі і протидії) вони забезпечують взаєморозвиток. Важливо підкреслити, що в бізнесі протилежностями не можуть бути предмети, явища чи процеси, які забезпечують альтернативні потреби, ідеали, цілі, цінності та інтереси. В одній корпорації протилежності переслідують одні, скажімо, цілі, але обирають різні шляхи їх досягнення. Саме в цьому полягає їх гармонія та єдність: вони рухаються до однієї мети, керуючись різними шляхами, методами та засобами.

Декілька слів про зовнішнє середовище як діалектичну протилежність внутрішньому середовищу. Справа в тому, що успіх організації в значній мірі залежить від зовнішнього середовища. Головними поняттями, що розкривають його специфіку є: організаційний дарвінізм, як поняття, що тісно пов'язане з концепцією «виживання найбільш прилаштованих», до середовища, прямого та побічного дійства, взаємозалежність факторів середовища, бурхливо мінливе середовище, його рухливість та невизначеність, поліетнічна корпорація. «Керівник має враховувати зовнішнє оточення в цілому, оскільки організація становить відкриту систему, яка залежить від взаємообміну ресурсами, що вводяться, та результатами діяльності із зовнішнім світом» (4, с. 136). Організація має бути також «у стані ефективно реагувати та прилаштовуватися до змін зовнішнього оточення, щоб забезпечити виживання та досягнення поставлених цілей» (5, с. 137).

Механізми розвитку менеджменту

Термін «механізм» запозичено суспільствознавцями у інженерно-технічних спеціалістів для позначення шляхів, принципів, форм та методів розвитку будь-яких предметів, явищ та процесів.

Не можна погодитись з тими авторами, які вважають атрибутивними характеристиками організацій тільки потреби та інтереси. Такий підхід значно скорочує атрибутивний пакет організацій, штовхає їх на ігнорування інших атрибутивних ознак, без яких організації не існують, як і окремі люди. Тому важливо поважно ставитись до протилежностей, якими живе й дихає жодна істота, організація. Інтереси її розвитку вимагають доброзичливого ставлення до альтернативних методів та засобів, якими вони користуються при розв'язанні проблем їх життєдіяльності. Окрім потреб окремі люди та організації користуються та керуються ще ідеалами, цілями, цінностями та інтересами.

О механізмів становлення та розвитку менеджменту належать сприйняття та очікування, цілі, завдання і, звичайно, стан людей, ступінь їх задоволення роботою. До механізмів розвитку менеджменту належить технологія, як засіб перетворення матеріалу, який ми маємо на вході виробничого процесу, у форму, яку отримуємо на виході (5, с. 94-95). У технології взаємодіють, що дуже важливо не забувати, такі структурні класифікатори, як цілі та операції обробки матеріалу. У менеджменті існують різні технології, наприклад, технологія Джоан Вудворт та Джеймса Томпсона. Британська дослідниця проблем управління

Джоан Вудворт поділила технології виробничих фірм на три категорії: 1. Одиначне, індивідуальне, мілко серійне виробництво; 2. Масове або крупносерійне виробництво; 3. Безперервне виробництво.

Соціолог і теоретик організацій Джеймс Томпсон запропонував технологію, яка відрізнялась, але не суперечила попередній технології. Класифікація технологій по Томпсону також має три типи: 1. Багатофунктова технологія, яка характеризується серією взаємозалежних задач, які виконуються поступово. 2. Посередниць технології в яких мають місце зустрічі, контакти покупців та виконавців. Тут також діють бюро з питань працевлаштування між продавцями та покупцями робочої сили. 3. Наступна категорія технології, за Томпсоном, називається інтенсивною технологією. Вона характеризується використанням спеціальних засобів, навиків та послуг для того, щоб виконати певні зміни у конкретному матеріалі, що надходить у виробництво, наприклад монтаж фільму (5, с. 96-97).

До механізмів, які визначають діяльність організації належать люди з різним світоглядом, соціокультурними цінностями, які не будуть поводити себе однаково в будь-якій ситуації. Про це треба говорити, це треба пам'ятати керівникам організації. До механізмів життєдіяльності організації належає, як ми вже зазначили людські якості працівників. У цьому зв'язку керівники організації мають піклуватися про підбір, розстановку, навчання та перенавчання кадрів у контексті вимог навколишнього світу. До механізмів становлення та розвитку організацій належать принципи – «сформульовані суспільством керівні положення, якими визначаються об'єктивні потреби та умови суспільного розвитку, котрі воно реалізує в процесі своєї практичної діяльності для досягнення поставленої мети. Принципами, які слугують керівництвом до дії в господарському будівництві, виражаються потреби певного історичного етапу. Іншими словами, принципи – це дії, свідомо скеровані на найбільш повний прояв об'єктивних закономірностей розміщення продуктивних сил з урахуванням відповідних чинників» (6, с. 15).

До механізмів становлення та розвитку менеджменту належать не тільки потреби та інтереси, як вважають деякі фахівці з економічної теорії. Існує ще декілька категорій, які непорушно пов'язані з цими категоріями. Йдеться про такі категорії як ідеали, цілі та цінності. На те, що джерело розвитку становить єдність та боротьба протилежностей наголошують представники економічних теорій. (4, с. 33). Однак, вони недостатньо послідовні у використанні діалектичного підходу. Так економічне життя розглядається ними головним чином в орбіті потреб та інтересів. (4, с. 44 - 56). Не варто запліщувати очі на атрибутивні характеристики людини й суспільства, які мають, між іншим, неабиякий економічний зміст. Мова йде про ідеали, цілі та цінності які варто розглядати в контексті потреб та інтересів суспільного розвитку.

У менеджменті діє чимало механізмів, які складаються із якісних та кількісних сторін. Мова йде не тільки про внутрішнє та зовнішнє середовище, а й про зв'язуючі процеси у вигляді комунікацій, прийняті рішень, моделей та

методів прийняття цих рішень. Усі вони мають якісну та кількісну характеристики.

Якість як філософська категорія характеризується єдністю природних, суспільних та духовних параметрів складових частин того чи іншого предмета, явища чи процесу. Якість продуктивних сил пояснюється саме гармонійним поєднанням природних суспільних та виключно духовних речей, в тому числі й людини. Тут варто наголосити на тому, що людина є найголовніша сила у системі виробництва і головним носієм виробничих відносин.

Менеджмент є якісна система з певної кількості структурних елементів. За відомим американським економістом П. Самуельсоном, будь-яка економічна система має відповідати на три запитання: Що? Як? і Для кого? З боку категорії кількісних характеристик економічна система відповідає на запитання: що виробляти і в яких обсягах?, Як виробляти і за допомогою яких резервів та механізмів? Для кого виробляти? Хто має бути власником та споживачем виробленої продукції? (Цит. за: 4, с. 63). Тобто існує безліч зовнішніх характеристик економічної системи, які знаходяться в певній гармонії та взаємовилученні, становлячи в певному розумінні слова джерело розвитку менеджменту. Не вдаючись в детальний аналіз відносин між якістю та кількістю економічних, політичних та ідеологічних відносин між складовими елементами менеджменту, констатуємо, що поки кількісні перетворення не викликають появи нової якості системи, вони знаходяться в межах міри, як інтервалу, який обмежує появу нової якості. Як тільки міра в кількісних та якісних стосунках порушується настає час переходу речей у нову якість. Таким чином в системі менеджменту настають зміни, які викликають появу нових якісних структур, тобто відбувається якісна зміна в керівництві процесами менеджменту.

Тенденції становлення та розвитку менеджменту

Менеджмент як теорія та практика управління організаціями по виробленню матеріальних та духовних цінностей має свою історію, тобто минуле, сьогодення і майбутнє. Шлях до майбутнього лежить через заперечення, заперечення, тобто певну траєкторію, яка має саморух, самозаперечення, зняття, тріаду, спіралеподібність та багатовекторність. Це стосується всіх сфер розвитку організацій та інших форм бізнесу.

Менеджмент є управління відносинами між людьми в організаціях, які стосуються в першу чергу виробництва предметів задоволення потреб, ідеалів, цінностей та інтересів. Ми вважаємо, що ці людські атрибутивності мають бути задоволеними в процесі життєдіяльності людей будь-де, незалежно від країни, регіону тощо. Як би не мінялася ситуація, але одного разу виникнувши, менеджмент має розвиватися в контексті природних, суспільних і духовних умов. Тут не може бути однобічності, чи взагалі потурання будь-яких факторів. Щодо перспектив розвитку менеджменту у майбутньому краще зрозуміти нам дозволить еволюційний підхід.

Справа в тому, що управління людськими відносинами завжди мало місце в людських колективах епохи матриархату чи патріархату. звичайно, епоха матриархату настільки віддалена від нас, що в деталях її збагнути сучасним людям

майже не можливо. Тільки, керуючись здоровим глуздом, можна зрозуміти ситуації, коли жінки не займаючись ні фізичною, ні суспільною працею, якимось керували чоловіками, і це якимось натякує на те, що ми зараз називаємо менеджментом.

Щоб наблизитися до траєкторії розвитку менеджменту, треба з'ясувати, що існує явище саморозвитку менеджменту. Поставимо питання: внаслідок чого виникає саморозвиток будь-чого. Ми не помилимося, коли скажемо, що саморозвиток відбувається завдяки тому, що існує гармонія та взаємовилучення протилежностей. У менеджменті таких протилежностей безліч, головними із них є відносини між внутрішнім та зовнішнім середовищем і в кожному існує чимало протилежностей. Якщо ж сфокусувати увагу лише на них, ми помітимо, що гармонія та взаємовилучення протилежностей діють з перемінним успіхом. Тобто в конкретних випадках тон задає то внутрішнє, то зовнішнє середовища. Тому не можна надавати переваги одній якійсь обставині. Але, як говорив Г.Гегель, істина завжди конкретна. Про це свідчить категорія «тріада», у відповідності з якою розвиток відбувається закономірно. У процесі самозаперечення відбувається позбавлення речей від застарілого, заржавілого, віджитого. До того ж має місце у житті спіралеподібність. Оскільки складові менеджменту мають потрійну сутність: природну, суспільну та духовну, які дивовижним способом переплітаються, уживаються.

Є ще одна категорія закону заперечення – це багатовекторність. Вона позначає напрямки, в яких розвиваються речі. Як правило, розвиток йде шляхом самозаперечення у природному, суспільному та духовному напрямках. Треба зазначити, що рівності тут немає. Інколи переважає природний, часом суспільний, часом духовний аспект. Тому траєкторія розвитку речей, зазвичай, троїста, з переважанням одного, чи двох напрямів.

Висновки

1. Напрямок розвитку речей має, як завжди, три напрями, з переважанням в певний період одного, або двох напрямів.

2. У саморозвитку менеджменту домінує переважно внутрішнє середовище, яке має характер відкритої системи. Разом з тим треба зазначити, що виживання будь-якої організації залежить і від зовнішнього середовища. (5, с. 79). Це важливо знати і пам'ятати в менеджменті.

3. Траєкторія розвитку організації визначається атрибутивними характеристиками її членів та організації в цілому як суб'єкта суспільно-історичного процесу.

Література

1. Дубінін В.В., Чечетенко В.О. Джерела становлення та розвитку людини у філософському дискурсі / В.В. Дубінін - Вісник Донбаського державного педагогічного університету. Серія: Соціально-філософські проблеми розвитку людини і суспільства: збірник наукових праць (за ред. д. філос. н. Л.І. Мозгового). – Вип. 7. – Слов'янськ: ДДПУ, 2017. – с. 36 -41.
2. Дубінін В.В., Лішафа О.І. Механізми становлення та розвитку людини: філософський вимір / В.В. Дубінін; - Духовність особистості: методологія,

- теорія і практика: збірник наукових праць / Голов. редактор Г.П. Шевченко. - Вип. 5(80). - Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. - с. 61-69.
3. Дубінін В., Баранюкова І. Тенденції становлення та розвитку людини в контексті філософського аналізу / В. Дубінін. Вісник Донбаського державного педагогічного університету. Серія: Соціально-філософські проблеми розвитку людини і суспільства: зб. Наук пр.. / (заснов. Донбас. держ. пед. ун-т; редкол.: Л.І. Мозговий (голов. ред.) та ін.). – 2018, вип. 1 (8). Слов'янськ: ДДПУ, 2018. – с.72-79.
 4. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред.. В.Д. Базилюка. –К.: Знання-Прес, 2001. - 581 с.
 5. Мэскон М.З., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента; Пер. с англ. – М.: «Дело», 1992. - 702 с.
 6. Розміщення продуктивних сил України: Підручник / За ред.. проф.. Є.П. Качана. – К.: ВД «Юридична книга», 2001. – 552 с.

REFERENCE

1. Dubinin V.V., Chechetenko V.O. Dzhherela became one of the people's development in philosophical discourse / V.V. Dubin - Bulletin of Donbas State Pedagogical University. Seria: Social and Philosophical Problems of Human Development and Suspension: The Science of Laws (as amended by D.Filos. N.L.I. Brainstorm). - Vip. 7. - Slov'yansk: DDPU, 2017. - p. 36-41.
2. Dubinin V.V., O. I. Lishafa Mekhanizmi becoming that rozvitku lyudi: phyloskiy vimir / V.V. Dubinin; - Spiritual singularity: methodology, theory and practice: science of science / head. editor G.P. Shevchenko. - Vip. 5 (80). - Severodonets'k: view of SNU im. V. Dahl, 2017. - p. 61-69.
3. Dubinin V., Baranyukova I. Tendencies in the establishment of people's context in the context of the philosophical analysis / V. Dubin. Bulletin of Donbas State Pedagogical University. Seriya: Social-philosophical problems and development of people and organizations: ST. Sciences pr .. / (ssnov. Donbass. Keep. Ped. Un-t; redkol .: LI. Brain (head. Ed.) That in.). - 2018, VIP. 18). Slov'yansk: DDPU, 2018. - pp.72-79.
4. Economic theory: Polytekomnoe: Pidruchnik / For the ed .. VD Basiluca. –K .: Znannya-Pres, 2001. - 581 p.
5. Mascon MZ, Albert M., Hedouri F. Fundamentals of Management; Per. from English - M .: Delo, 1992. - 702 p.
6. Rosmischennya productive forces of Ukraine: Pidruchnik / For the ed .. Prof .. Є.П. Качана. - K .: VD "The Book of Law", 2001. - 552 p.

Надійшла до редакції 28.10.2018

Степанов В.

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

Уваров Г.

Студент філологічного факультету
Донбаського державного педагогічного університету

**РОЗУМІННЯ ПЛАТОНІВСЬКОЇ ТЕХНІКИ РОЗВИТКУ МИСЛЕННЯ
І ПАЙДЕЙЯ**

Проблема історико-філософської герменевтики співвідношення між ідеями Платона щодо мислення та концептом пайдейя постала важливим джерелом оновлення філософського дискурсу, реалізованого у численних поворотах філософської думки за минулі два століття. Саме в концепті пайдейя сконцентровано ключові атрибути мислення, зрозумілого в якості практичної характеристики буття людини, а не позачасової субстанції або сукупності ідей. Пайдейя у Платона є водночас і витоком, і способом, і метою здійснення думки, невичерпної у її ігровому потенціалі і такої, що перевершує саму дійсність завдяки свободі від природної причинності, що домінує над порядком реальних речей. На сучасному етапі концепт Пайдейя виявився затребуваним в якості підстави для історико-філософської деконструкції дискурсу культури, спрямованої на діалектичне зняття абстрактної опозиції культури і природи. Нерозрізненість штучного і природного, в концепті Пайдейя, відкрила нові горизонти для філософської антропології, мета якої полягає в пошуку підстав смислів людського існування в рамках сучасної наукової картини світу, яка на рівні аксіоматики стверджує довільність і штучність нашої цивілізації. Суттєвою залишається тематизація концепту Пайдейя в руслі соціальної філософії освіти, спрямована на відновлення гуманістичних ідеалів в якості критеріїв оцінки освітнього та виховного процесів.

Ключові слова: мислення, буття, пайдейя, ідея, онтологія, платонізм.

Stepanov V.

PhD in Philosophy, Associate Professor of Philosophy, socio-political and law sciences department of Donbas state pedagogical university

Uvarov G.

Student of the Faculty of Philology
Donbas State Pedagogical University

**UNDERSTANDING OF THE PLATONIC TECHNIQUE OF DEVELOPMENT
OF THINKING AND PAIDEIA**

The problem of the historical-philosophical hermeneutics of the relationship between Plato's ideas about the nature of thinking and the concept of paideia was an

important source of updating philosophical discourse, implemented in numerous turns of philosophical thought over the past two centuries. It is in the concept of paideia that the key attributes of thinking are concentrated, understood as a practical characteristic of human being, and not a timeless substance or set of ideas. In Platon, paideia acts both as a source, and method, and the goal of realizing thought, inexhaustible in its playing potential and surpassing reality itself thanks to freedom from natural causality, which hampers the order of real things. At the present stage, the concept of paideia was in demand as the basis for the historical and philosophical deconstruction of the discourse of culture, aimed at the dialectical removal of the abstract opposition of culture and nature. The invisibility of the artificial and the natural in the concept of paideia has opened up new horizons for philosophical anthropology, the purpose of which is to search for the foundations of the meanings of human existence in the framework of the modern scientific picture of the world, which at the level of axiomatics asserts the arbitrariness and artificiality of our civilization. The thematization of the concept of payayya remains significant in line with the social philosophy of education, aimed at restoring humanistic ideals as criteria for evaluating educational and pedagogical processes.

Keywords: *mindset, being, paideia, idea, ontology, Platonism.*

Степанов В.

Кандидат философских наук, доцент кафедры философии, социально-политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета

Уваров Г.

Студент филологического факультета
Донбасского государственного педагогического университета

ПОНИМАНИЕ ПЛАТОНОВСКОЙ ТЕХНИКИ РАЗВИТИЯ МЫШЛЕНИЯ И ПАЙДЕИЯ

Проблема историко-философской герменевтики соотношения между идеями Платона о природе мышления и концептом пайдейя послужила важным источником обновления философского дискурса, реализованного в многочисленных поворотах философской мысли за последние два столетия. Именно в концепте пайдейя сконцентрированы ключевые атрибуты мышления, понимаемого в качестве практической характеристики бытия человека, а не вневременной субстанции или совокупности идей. Пайдейя выступает у Платона одновременно и источником, и способом, и целью осуществления мысли, неисчерпаемой в своем игровом потенциале и превосходящей саму действительность благодаря свободе от природной причинности, сковывающей порядок реальных вещей. На современном этапе концепт пайдейя оказался востребованным в качестве основания для историко-философской деконструкции дискурса культуры, направленной на диалектическое снятие абстрактной оппозиции культуры и природы. Неразличимость искусственного и

естественного в концепте пайдейя открыла новые горизонты для философской антропологии, цель которой заключается в поиске оснований смыслов человеческого существования в рамках современной научной картины мира, которая на уровне аксиоматики утверждает произвольность и искусственность нашей цивилизации. Существенной остается тематизация концепта пайдейя в русле социальной философии образования, направленная на восстановление гуманистических идеалов в качестве критериев оценки образовательного и воспитательного процессов.

Ключевые слова: мышление, бытие, пайдейя, идея, онтология, платонизм.

There are various approaches to absorption and the modern application of modes and techniques of thought, presented both in the general scheme of the Academy paideia, in Plato's dialogues, the main feature of which is, unlike modern styles, teaching not so much knowledge of the systems of philosophy as awakening and intensive training of the living the ability of independent reflection.

The goal of the upbringing and development of man by philosophy was considered by ancient thinkers to be his "second birth": the formation of an inner, spiritual being that, purified from everything transitory, terrestrial and mortal, can survive not only death, the moment of separation of the soul and body, but also eternally exist in the transcendent world.

If the participants in the dialogue are really involved in questioning, then the notion of metaphysics should not be superficial and external. As correctly noted, it can not be said that they "moved" to metaphysics, because they could not have moved there: because people exist, they are already in metaphysics (Φύσει γάρ, ω φίλε, ενεστι τις φιλοσοφία τη του άνδρος διανοια, - Ph. 279a). As long as man exists, philosophies also take place. What is called philosophy is the actuation of metaphysics, in which it returns to itself and its immediate task.

Therefore, the transition to different layers and aspects of Plato's thought was usually due to the cognitive framework of the tunnels of the interlocutor's consciousness, as a rule, one of the best, if not the best in the group, that is determined by the existential ontology. Other students had to navigate and search for their conceptual niches in the discussion, making personal intellectual efforts to understand the content of the conversation.

The purpose of philosophy

Ancient Greek philosophy sought to transform souls both through various "spiritual exercises" and the conduct of philosophical discussions, for the philosopher's task was not to convey "encyclopedic knowledge in the form of a system" (according to Ado), but to live philosophically. In Neoplatonism, psychology is tantamount to mystagogy, so the Delphic maxim of "know thyself" means "return to the source, the first principle of everything." This conversion (επιστροφή) is at the same time a turn to oneself and a rise by means of ontological symbols, completed by divine energies (5, p.41).

Although human beings are not able to reach the knowledge of the gods with their discursive mind, according to Iamblichus, philosophy in the Pythagorean manner is the

path to wisdom, on which we can offer not contradictions but firm and unchanging truths reinforced by scientific evidence of mathematics (μαθηματων) and contemplations (θεοριας). Wise is he who contemplates the One, the purpose of the contemplation, and is able to see from here, as from the observation tower, God (who sits above all truths, bliss, being, causes and principles) and everything that is behind Him.

The purpose of Platonic philosophy is wisdom and immortality achieved by the erection (αναγογη) of the soul, which is likened to God (ομοιοσις θεω) and achieves unity with the deity at the level of noetic theophanies or the most inexpressible Source. Therefore, philosophy as a rational discourse is a hermeneutically developed substitute for ancient rituals, which were considered as an integral part of cosmic event processes. The philosophical games and the search for truth can be seen as a special and partially individualized case of ritualized cosmogony, which is an imitation of the gods and a kind of divine service (ibid.).

For many years, the author of this article in teaching, among other things, described the elements of the system of various techniques used by Plato for the maytic awakening of essential thinking and reframing the consciousness of his listeners. Recently an interesting article by Sh. Amiott "Learning to Think with Plato" (2) was recently published in French, which, in my opinion, is a valuable and original addition to that material. It seems advisable to give an overview of this work, in which Chantal Amiott segments his research in such a way that in each micro-section of the article to exhibit some characteristic feature, a feature of the dialectical method of Plato, moving to the deeper layers of thought of the ancient Greek philosopher.

The author points to the deep contrast that exists between the charm and flexibility of conversations in the texts of the latter (see, for example, *Phaedrus*), and "a bite in the heart of the soul", which he makes to test the reader (2, p. 199). Plato urges the thought to go a certain way, spend a certain amount of time on it, so that she learns to endure sharp turns and drops in flight, and boredom, and even irritation of those who would like to move faster, much faster (*Politician*, 286 e), so that she could feel its freedom in this "divine wanderings". And then suddenly demand a conversion, an unexpected change: "But, Socrates, if you are telling the truth," Callicles exclaims in *Gorgias* (481 s), "the whole life of people turns upside down, and we, we all seem to do the opposite to what required" (quoted in: 2, p.199). This is a call to fight for the interlocutor, so that he returns to the inner sources of his soul and awakens in his heart the desire to lead a just and right life (*Apology of Socrates*, 41 e).

DIALOG

And it is in the practice of dialogue that this conversion occurs, for dialogue is, in fact, a thought that is gaining weight and intensity more and more. To talk with another means to think with him. Not to "talk about anything," or to know, "what does anyone think?" No, some "you" and "I" are being tested, for there is nothing better than "I" and "you" to put what we say is a test of inquiry (*Protagoras*, 331). The criterion of the dialogue that is conducted to the truth is that you can freely ask and answer, you can change your opinion, asking yourself, what this or that can be, to try to give yourself this and the answer that you can then give to another. In this case, external expressions

are always supported by what they say to themselves. In confirmation of this Amiot quotes the following fragment from the dialogue *Teetet*: "Encourage yourself to think the same thing that I do," Socrates demands from the Theetet, - (...) some discussion that the soul conducts with itself about the things that happen to it (...), for that's what I think the soul does when she thinks: nothing else, how she conducts a dialogue, asking herself and answering herself, arguing and denying. And when, having drawn a conclusion, whether with some slowness or by direct rushing to the end, she speaks only with one voice, without separating, then we believe that this is her opinion "(*Teetet*, 190a) (quoted in: 2, 200).

And the Theetet agreed with this.

THINKING WHILE PULLING AWAY

However, the author observes, it is for the thinking soul to live in a dual way: she asks herself and she aspires to give herself an answer. She is unsure of something, and where she begins to gape space from herself to herself, and reflection is born. Everything that divides the soul, becomes an obstacle to immediate judgment, and is a good reason for the emergence of thought.

Perceived ambiguity is replaced by intellectual confusion, when the soul, for example, asks a question, what is a number: one or multiple? Or both? Such a contradiction stimulates thinking.

Plato, then, finds a way to lead the discussion so that the speaker is never equal with another. To this end, he argues that the dispute must lead the logos, that is, with what both companions can agree in the name of reason, and not at all the desire for victory in the dispute: "You think," Socrates asks in *Harmid*, "that when I ask you, I do this for something else than for the sake of what makes me explore myself, that is, the fear of being deceived, thinking that I know what I do not know? (166 sec)", - (cited in: 2, p. 201). And this is the case in the discussion that a person conducts with himself when he thinks, for his thought is mediated by a consideration that somebody else in him or outside of him could put forward as an objection.

DEBT TO THINK AND SEEK THE TRUTH

First, the preamble of any true thought is the need to listen to the *Logos*, listening to the other, to allow yourself to explore yourself with his questions, to accept - without stopping the debate and not leaving the topic - the situation when you contradict yourself. This is what the figure of Socrates says. Socratic irony makes it possible to get rid of the greatest ignorance - to think that you know what you do not know, prescribes to think before acting responsibly. For *Maevtika* - the pivotal art for minds - is based on the conviction that the truth exists in the interests of all people so that it manifests itself (2, pp. 201-202). This is what animates the Platonic dialogue, which refuses to deceive and being deceived, exposing errors, showing how they are constructed, refusing to remain among the appearances, the notorious "shadows" of the cave that are taken for truths (*State VII*) - all through questions and answers, but without any polemical pathos. Here in the game, the author notices, the life of thought (2, p. 202).

And it is this attitude of responsibility and this conviction that compels us to abandon the game with "representations" that do not have any influence on our way of life, in the manner of the sophists who are entertained by the fact that the beauty of the

language that surprises the youth derives (*Sophist*, 234 c). They play with pronunciation, accents, content of utterances, but never reaching the very act of thought, live on the epidermis of their soul, yielding to the violence of their passions.

Moreover, it is not just a question of demonstrating another false or true concept of reality to another, which would be only a rhetoric, and not a true thought. Reclaimed space is used for reflection, without stopping for a moment the worries of thinking in truth.

STUNNED ...IN SEARCH OF THE DEFINITION

However, when the conditions of honest debate are accepted, when the participants agreed to purify themselves and get rid of their false knowledge and lies, the difficulties still remain: how to make a choice among a variety of points of view? For, searching for the truth, you can not just pile them up in rows, one by one. The only way to avoid anarchy, in which mutual understanding will lose (due to playing into different meanings of words) is to always squeeze the dispute, shortening it, and even stop the discussion in order to arrive at a generally acceptable definition and check once again its validity. In *Sophist* it is said: "... it is always important to always agree with the definition of the essence of the thing itself in any study, using the mind that will determine it, than to agree on a name, not caring about the definition (218s)", (cited in: 2, pp. 202-203).

Thus to think is to seek to grasp through the variety of aspects of a thing that which can be understood by all, and then compress this understanding around the educated from the intelligible concepts of unity, which will be their logos, intelligible. It means not to start with a definition, but to search for it.

TO THE SOLUTION: FORM, IDEA

So the dispute takes a philosophical turn, for a correct definition must refer to what the given thing really is, to its "effort", that is, what it is, to that mode of being about which questions are posed and answers are received that they strive to understand, looking for its mode of comprehension, which is given in what Plato calls the form (2, p. 203). This mode of being "always remains the same" (*Phaedo*, 78 d), not subject to becoming, it is absolutely "in itself", in a sense that does not depend on the sensory itself, but this last participates to him, either being and intellectuality. Only the sight of thought can seize it and see the causal influence in this phenomenal world. Therefore, it is called "eidos" and "idea" (from the Greek "see, see"). This idea is the beginning, the principle, which gives an understanding of what they are trying to think, and it is precisely its meaning that can already be expressed. And although it opens in time, he himself is atemporal, is important for all and at all times. So the thought reveals the universal, which collects and illuminates, is more real in its stability than what the person gives his sensory perceptions. But before enjoying them, thought can reflect on the different modes that it meets in the matter, according to the spheres in which it operates (p. 203).

WHEN THOUGHT REFLECTS OWN WAYS

Here the dialogue spreads and follows the various paths through which thought flows and which, in turn, determine the types of cognition. With sensual images of perceived things, she can only make assumptions, can get convictions, but they will not be justified. Proceeding from these images, the soul passes through Plato from the

sensuous to the intelligible, where it manifests itself in a mathematical form. It is an intermediary between them, and makes rational conclusions from the hypotheses that it itself produces (2, p. 204).

However, behind these first propositions, like mathematical propositions, the idea goes to its own area, where *dianoia*, that is thought, - the author specifies, - following in its own way, discovers for itself dialectics, the science of sciences, which alone can achieve untimely. There, it comes into contact with being and truth without stopping to "explore" them, but already dealing exclusively with itself, engaging only in its free sphere, producing many aspects and nuances in an intelligible question, and finding the sought definition that all of them agree upon. The view follows these emerging atemporal forms that are not subject to change, with each one the same sooner than the same. Therefore, we can talk about intelligible contemplation.

But this requires an incessant education, which must be accepted by those who are philosophically gifted. Those unfortunates who are superbly endowed with nature, but have not received such education, will be the worst of all, since the eye of their souls will be submerged in mud. But such are the sad conditions of human existence most often encountered, unless they are freed from the bonds of ignorance and thus not liberated. People remain captives of their illusions (*State*, VII 514). In confirmation is the well-known myth of a cave in which captive people can not even translate their gaze into the darkness that does not know the light of the Sun and are indignant at those who force them to turn their heads and go to the light, by which is meant true thinking on the path of knowledge of truth 2, p. 204).

For aspirants to ideas, one more purification is required: ideas can not be imagined in the form of sensible things, giving them an imaginary existence in a different time and space. The idea of fire is not fire. The idea is not a thing. Such reification of forms would make of them unthinkable conditions of intellectuality, which is shown by the mental technique of Parmenides.

FREE TO LIVE AND UNDERSTAND

From now on, the thought learns to live free and clear. Before all questions, each of which is investigated in all respects and spheres, it undertakes its own research: it analyzes and strives to synthesize them in a concept that groups into unity the whole multitude of these intelligible traits (2, p. 205). In fact, it is impossible to come to an understanding differently than having an image of the whole, built and ordered according to natural articulations. The truth implied in the image of the whole depends on the clarity of the distinctions, and thus on the analysis and divisions. The articulation alone and, consequently, the distinction of much in one, truly determines the object of thought. Hence Plato's love for these divisions, the relations of genera and species, these divisions (*Phileb*, 16), which manages to catch even the most elusive that hides in the likeness, sophistry. Exaggerating somewhat, Plato expresses it in the following way: "We unite all that is connected with his name, from the beginning to the bottom ... the imitation technique, the ability to provoke contradictions, the irony in the technique of external relations, the ability to produce illusions, but not divine, but human, to produce miracles in discourse, are such, as it seems to me, the genealogy, as the saying

goes, of the sophist "(*Sophist*, 268 d). Here, moving from part to part, thought synthesizes what she first shared, analyzing (2, p. 205).

EXERCISE IN CORRECT AND FAIRY THINKING

But it is also necessary to correctly conclude that it is impossible, if only to play all these forms without recognizing that a whole being requires a stable unity to be understood. It is even required to find a measure for real things that would ascend to being and be fixed in becoming, to apply a measure to that which is infinite in itself (for example, pleasure) and transiently (2, pp. 205-206).

But what kind of measure is this? Of course, it is not purely quantitative, applied irrelevant to anything, but a measure adapted and diversified according to the types of problems and situations. In any case, it is required to give an articulated structure of what is being talked about, but not as a ready-made whole, but as a search process. There is no ready-made method to follow, rather, it is an indication of a certain rhythm, subtlety of thought, ever-renewing ingenuity.

To achieve this tact, this truthfulness in thought, exercise in thinking, all means are good. Thought can be corrected in many ways: one should not rush to definitions, being a victim of prejudice, one should not mix everything and place on one plane, one must grasp the hierarchy of logical articulations and not think that any word necessarily refers to any entity. You should also use myths to raise new questions and answers, and not to follow any method mechanically, be it even a division. It is required to bring paradigms to catch subtle similarities, like the art of weaving in Politics, in order to better understand political action. Everything is good for living thought, which learns to analyze and synthesize, but not in the same way, but according to different subjects (2, p. 206).

RETURN TO SOURCE

What is the secret of this dynamism? And who does so that the thought of the philosopher becomes "winged" (*Phaedrus*, 249a)? It is her love that sustains in effort and in her sufferings, "Eros", which can not be described and surrounded by any definition. A reasonable passionate desire, love, is a philosophy devoid of everything, and always in search to make up for what it lacks (*Pir*, 203 bc), and it is not satisfied with one variety, but strives for unity, and has the power to combine differences in impulse, which forces him to raise something high and heavy. Philosophy is liberated love, the eros who found their wings (2, pp. 206-207).

The soul, in its rush, rises to the source of all understanding, of all attainment and being, to this One beyond any unity, this Good, which gives a reasonable basis for the understanding of this existence, this Beauty that shines and makes the best born among all the madnesses. The source, which is the very substance of thought, it makes one born in the soul this passion of self-remembering all these intelligible realities, which it has as nostalgia. This is what the myth of the anamnesis (*Phaedrus*, 248a and dal.)

In fact, to study, does not it mean to remember what the soul once contemplated? What is the tenor, the leitmotif, of this myth? This is a special way of saying that you can not pour truth into souls from outside, it is necessary that she find her as some kind of own good, looking in herself to make it her own. But this is also the longing that the soul feels for the timeless and the intelligible, and its eagerness to find them.

Undoubtedly, Plato speaks of exile, in Phaedrus he talks about the fall of the soul into the body, but is it not to show how the soul in its memory is able to become one, grasping in its movement all these differences in order to selectively deploy them to One? To show a person - henceforth a composite - also has the opportunity to overcome the separation, this composite alone? And through this movement to One, his soul is born with the soul of the gods (2, pp. 207).

To recognize this division by means of this myth means to get involved in a double conversation. First of all, recognize by "the right measure" the limitations of our thinking that can never be embraced by this Source: "It seems that cognizable things not only can be known only through good, but also their being, and the essence is given to them from it, although the self the good is not essence, but beyond the essence, exceeding it by virtue and strength. " - Here Glaucon exclaimed: "By Apollo, what an amazing excess" (*State*, VI, 509a-c).

This makes it impossible to close thinking on dogmatic content. However, within these boundaries, being becomes worthy of immortality: "Do not you feel," said Diotima, "that only at this moment, when he sees Beauty through what makes it visible, will he be able to give birth not only to images of truth, he touches, and genuine reality, for he touches the truth. But if he gives birth to genuine virtue and nurtures it, is it not worthy of the love of the gods? And if among all people there is even one, worthy of immortality, is it not he?" (*Pir*, 212a).

And S. Amiot completes his work, saying that to learn to think is to remember this understanding of beauty in Plato, in order to live and treat this world and people in it differently (2, p. 207).

PLATONISM

At the same time, the author of this article in teaching paid attention to the integral understanding of the whole of Plato's teaching, reconstructed from the sum of the concepts contained in various dialogues.

Plato approaches the analysis of the phenomenal world on the basis of the principles derived from the study of the intelligible ("from top to bottom"). A top-down approach means that a satisfactory understanding of the observed phenomena can never be found in terms, for example, of their physical parts, but should be open to their non-reducible, intelligible principles. L.P. Jerson sums up the essence of Platonism in the following characteristics (3, p.253-276.).

First, the universe is a systemic unity. This thesis is the most profound legacy of Platonism, received from pre-Socratics, who understood this unity of the world in the sense that the constituents and laws of the latter, according to which it functions, are really and intelligibly connected with each other; thanks to this unity and possible systematic knowledge of the world. Therefore, the separate doctrines of metaphysics, epistemology, ethics, etc., ultimately correspond with each other within this system. Moreover, they are inseparable, since the principles that make it possible to formulate concepts in one area are identical with those that resolve it in another.

Secondly, this systematic unity is a hierarchy that can be explicated. The platonic image of the world (the key to the whole system) sees in the universe a hierarchy that must be understood from the top down based mainly on two criteria: a) the simple

precedes the complex; and b) the intelligible precedes the sensuous. Precedence in both cases is not temporal, but ontological and conceptual. Thus, the understanding of the complex and sensually perceived depends on the interpretation of the simple and the intelligible, since the latter is the explanation first, and the ultimum explanatory principle in the universe should not be a qualified simple. Because of this, Platonism is in a certain sense reductivism, but differently than the philosophy going "from the bottom up"; It is reductively conceptual, but not material. Is it possible and to what extent the unqualified simple be intelligible or in some sense transcend intelligibility is a profound question in the Platonic world.

Thirdly, the divine forms an irreducible explanatory (explicative) category. An essential part of the system hierarchy is God, which is brought, first of all, for the explanation of the sensory world or the world of becoming. Platonism focuses on the idea that the divine has a comprehensive explanatory power - there is nothing that it could not explain. Thus, ontology and theology become inseparable. The Platonic concept of the deity also includes an irremovable personal element, which is often weakened by a variety of efforts to use both the intelligible and the simple along with the divine to explain everything else. The remaining personal element of the divine agent in this transitional order is kept in view of the basic platonic thesis and exhortation to the person "to become like God." Favor and providence are considered essential features of the deity, especially when it is viewed in the "depersonalized" version.

Fourthly, the psychological constitutes not a reducible explanatory category. For Platonism, the universe itself is alive and full of sentient beings, and the soul is the principle of life. In this life is not considered an epiphenomenon or something that is located on the inanimate one. On the contrary, it is the soul that plays a unique explicative role in the systematic hierarchy; despite the fact that it is the basic explanatory beginning, the souls of individuals are adapted and subordinated in the universal hierarchy. One of the central themes of Platonism was the relationship between the intellect, the thinking and the intelligible, on the one hand, and the soul on the other. As the physical was thought not to be reducible to matter, so the intelligible did not reduce to the psychic. At the same time, the intellectual was neither an aspect, nor a derivative of the mental, but a precursor to it.

Fifth, personalities belong to a systematic hierarchy and personal happiness lies in achieving the position lost in it. All the Platonists believed that, in a sense, a person is a soul that is immortal. Since perhaps the most important feature of the deity was immortality, the goal of the incarnated individual existence was "to become like God." But since you can not strive to become what you are already, this task is located between two polar and universal Greek concepts: nature, or "what is", and "what should be". Thus, the normative is tied into something that is objective and real, and people are called upon to become what they are "real", truly or ideally. We can say that the first principle of Platonic ethics is the need to "become like God."

And this is quite an achievable goal. As F.Shlezak shows, Plato has the possibility of two opposite interpretations of the concept of philosophy in Plato: philosophy as an endless aspiration - against a philosophy that can achieve the goal of acquiring

knowledge (4, pp. 36, 138-139). In favor of the latter, Shlezak cites 532e3, which refers to "rest from the path and the end of the journey." Socrates, in addition, speaks of "a sufficient vision of the good" (519d1-2) (4, p.79-80), and attributes the soul to its contemplation (518-9-10), and to explore and see what it is (516b6-7) (4, p.98).

Sixth, the epistemological order is included in the metaphysical order. Cognitive modes are hierarchically graded according to hierarchical levels of objective reality, so that the higher mode of cognition corresponds to the first explicative principles. All cognitive modes, including sensory perceptions and needing them as a condition of their functioning, are lower compared to the highest mode. The fact that individuals can be subjects of both the highest cognitive mode and the lowest ones indicates an ambiguity or conflict in the personality between the passions of the embodied human being and the desires of the ideal disembodied cognitive agent. This conflict is reflected, for example, in various attractions of the contemplative and practical (3, pp. 253-276, pp. 260-262).

This, according to Gerson, the main features of Platonism. The rest, including the theory of ideas are derivative (3, 262-264).

Thus, even the most laconic exposition of the basic principles of Platonism shows in it not only the ontology and ultimatum of the divine primordial principle, but also the necessity for human beings of likening to God (and, consequently, his knowledge) and returning to the originally occupied position in the intellectual hierarchy, which also indicates the ontological status of both human souls and the very process of their migration.

REFERENCES

1. Ado L. *Dukhovnyye uprazhneniya v antichnoy filosofii*. – M.; SPB., 2005. – 448 s.
2. Amiot Ch. *Apprendre a penser avec Platon // Etudes*. – Paris, 2012, Fevrier. – P. 199-208.
3. Gerson L.P. *What is platonism? // J. of the history of philosophy*. – Baltimore, 2005. – Vol.43, N 3. – P.253–276.
4. Szlezak T.A. *Die Idee des Guten in Platons Politeia: Beobachtungen zu den mittleren Büchern*. – Sankt Augustin, 2003. – VIII, 160 S.
5. Uzdavinys A. *Divine rites and philosophy in neoplatonism // Acta Orientalia Vilnensia*. – Vilniaus, 2004. – P.39–53.

Надійшла до редакції 01.11.2018

УДК 1.14.140**Мельник Валерія**

доктор філософських наук, професор кафедри психології та педагогіки
Горлівського інституту іноземних мов,
Донбаський державний педагогічний університет

Рухленко Єлизавета

студентка 2 курсу філологічного факультету
Донбаського державного педагогічного університету

ПРОТИРІЧЧЯ В ОСЯГНЕННІ ОБРАЗУ І РОЛІ ЖІНКИ В КОНТЕКСТІ ПРОВІДНИХ РЕЛІГІЙ СВІТУ

***Анотація:** дана стаття присвячена гендерній ідентифікації жінки в основних релігіях світу, як основах моральних канонів філософського світогляду людства. Робиться спроба проаналізувати дану проблему, порівняти відношення до жінок в різних релігійних вченнях, показати протиріччя жіночих образів в контексті ісламу, християнства і буддизму. Ми намагаємося з'ясувати роль і права жінки в старому патріархальному суспільстві, і провести паралелі щодо залишків мускулінного світогляду в сучасних реаліях. Дослідити елементи, які вплинули на формування стереотипів стосовно жіночої поведінки. У статті розглянуто репрезентацію гендеру у сфері релігії, з усіма її протиріччями, взаємодією та протистояннями.*

***Ключові слова:** філософія релігії, релігійні тексти, християнство, іслам, буддизм, мускулінність, фемінізм, людина, Біблія, Коран, Бог, образ, роль, патріархальне суспільство, жінка, чоловік, мораль, гендер, стереотип.*

Melnik V.

Doctor of Philosophy, Professor of the Department of Psychology and Pedagogy
Gorlovka Institute of Foreign Languages
Donbas State Pedagogical University

Rushlenko E.

student of the Faculty of Philology
Donbas State Pedagogical University

CONTRADICTION IN REDUCTION OF THE IMAGE AND ROLE OF WOMEN IN THE CONTEXT OF THE LEADING RELIGIONS OF THE WORLD

This article is devoted to the gender identification of women in the main religions of the world, as the basis of moral canons of the philosophical outlook of mankind. The emphasis on biblical texts includes many female images, some of which are shown to be good, honest and faithful, but at the same time, the leading role belongs to men. But,

one should say that among the most famous and most interesting women mentioned in the Bible, some remain unnamed. After all, any woman appearing on the pages of the Holy Scripture, plays an important role in the history of mankind. Directly the words "woman" or "woman" are found in the Bible more than 400 times, and among them you can meet a variety of women - from maids to prophets.

An attempt is being made to analyze this problem, to compare the attitudes towards women in different religious teachings, to show the contradictions of women's images in the context of Islam, Christianity and Buddhism. We try to find out the role and rights of women in the old patriarchal society, and draw parallels on the remnants of the muscular worldview in modern realities. Explore elements that have influenced the formation of stereotypes in relation to female behavior. The article deals with the representation of gender in the field of religion, with all its contradictions, interaction and confrontation.

Key words: *philosophy of religion, religious texts, Christianity, Islam, Buddhism, Masculinity, feminism, man, Bible, Koran, God, image, role, patriarchal society, woman, man, morality, gender, stereotype.*

Постановка проблеми.

«Наука без релігії кульгава; релігія без науки сліпа», писав Альберт Ейнштейн. Питання релігії турбувало людей ще з давніх часів, але навіть тепер, в XXI столітті, людство досі не може дати однозначної точки зору щодо неї. Релігійний аспект доволі специфічний, він не має в своєму підґрунті достовірних фактів, які нам може дати наука, але не можна заперечити і той факт, що саме релігійні тексти є своєрідними осередками моральних канонів людства.

За А.М. Колодним, релігія – це форма осмислення людиною фундаментальних проблем свого існування. Осмислення людиною самої себе, тобто самоосягнення, виступає в ролі форми її релігійного досвіду. Релігія все більше починає відігравати в житті людини роль символів, ціннісних орієнтирів і морального еталону.

Головною рисою філософії релігії є її людиномірність, бо найважливішим у системі релігійного світорозуміння і світоставлення, в релігійному комплексі взагалі є відношення — людина — надприродне [3].

Актуальність дослідження. У XXI столітті проблема самоідентифікації людини є особливо загостреною. У наш час значення таких понять як мужність та жіночність досить розмите і неоднозначне: все частіше з'являються образи «мужоподібних жінок» та «жіночних чоловіків». Жіночність в певному сенсі стає своєрідним експонатом, зовнішньою красою, порожньою формою. Надзвичайно важливо зрозуміти і оцінити дану проблематику з точки зору філософської та культурної традиції. Сучасні наукові студії у дослідженнях питання про суть жіночого і жіночності зазвичай асоціюють з вченням європейських феміністів, проте не менш актуальним є аналіз загальної, традиційної сфери – релігії, що в свою чергу є підґрунтям для загальнолюдських моральних норм так канонів гендерних відношень. Гендерні дослідження надзвичайно актуальні в наш час, оскільки на зламі століть суспільні стереотипи змінюються у зв'язку з різким

контрастом самоідентифікації людей. Саме тому важливим стає розуміння сутності цих питань не тільки для науковців, а і для людства загалом.

Дослідженням ролі жінки у релігії та суспільстві займалися такі науковці, як Л.Погоріла, А.Колодний, О.Кісь, П.Ніколаюк, Н.Чухим, В.Мухтерем, З.Абдураїмова, Н.Недзельська та інші.

«Справжній чоловік поривається до небезпеки і гри. Тому й прагне він жінки як найнебезпечнішої іграшки», – писав відомий німецький мислитель Фрідріх Ніцше. У даному вислові можна виділити два ключових слова: «найнебезпечнішої» та «іграшки». Не можна не погодитись з тим, що дане виловлювання є не лише суб'єктивний розумінням філософом «жінки», а й загалом стереотипно-чоловічих поглядів щодо жіночої статі.

Ще грецький поет Гесіод в книзі «Теогонія», сказав: «Смертним мужам зло - жінок дав Зевс», в поемі «Труди і дні» він називає жінку «красивим злом» і «горем для людей». У молитовнику євреїв є молитва: «Дякую тобі, Господи, за те, що ти не створив мене жінкою».

Виклад основного матеріалу. *Християнство.* Християнська релігія фактично була революційним рухом, але у своєму ставленні до жінок деякі найголовніші християнські церкви і в наші дні мають досить консервативні позиції.

Особливе місце жінці відведено в Біблії, головній книзі християнства. Багато з них залишаються безіменними, але, не дивлячись на те, що далеко не про кожен з них ми знаємо достатньо все ж не варто зменшувати їх ролі. Бо будь-яка жінка, яку ми зустрічаємо на сторінках Святого Письма, відіграє важливу роль. Саме слова «жінка» або «жінки» зустрічаються в Біблії більше 400 разів.

Християнська релігія, безсумнівно є чоловічою релігією. Не зважаючи на те, що Марія, наділена священними рисами, Бог є «Отцем», тобто чоловіком, адже «бог створив людей за своїм образом і подобою», а першим його людським творінням був саме Адам; Ісус – «син божий» приходять до людей у образі особи чоловічої статі. У Біблії говориться, що жінка зроблена саме з чоловічого ребра.

У біблійних текстах багато жіночих образів, різних соціальних станів, різних характерів але, в той самий час, провідна роль належить саме чоловікам. Наприклад, пророк Мойсей - чоловік, так само як і всі апостоли в Новому Заповіті. В цілому відношення до жінок в християнстві цілком не однозначне.

Докладно зупинимось на прикладах з книги Буття. «І перетворив Господь Бог те ребро, що взяв із Адама, на жінку, і привів її до Адама ... Вона чоловіковою буде зватися, бо взята вона з чоловіка», тому чітко простежується зверхність чоловіка над жінкою. Але далі можна побачити повну протилежність даному твердженню, бо «покине тому чоловік свого батька та матір свою, та й пристане до жінки своєї, і стануть вони одним тілом». Тобто, як чоловік, так і жінка мали Божі риси та якості. Не дивлячись на відмінність між Адамом і Євою, їх думками та зовнішністю, вони отримали однакове завдання і мали однакові права перед своїм Творцем, а відповідно і однакову відповідальність за свої вчинки. Але чому ж під час вигнання з Едему головна провина була покладена саме на жінку? Даний вчинок Єви можна трактувати і як необережність та

примітивність її суджень, адже послухавши змія вона вчинила необачно. Але, з іншого боку, не можна відкидати й такої думки: жінка, в даній ситуації, проявила більшу здатність до мислення і бажання самопізнання, в той самий час як Адам всього лиш виконував механічні дії, ставши таким чином нічим іншим як «безвільною лялькою» Бога. До того ж, Адам не відмовився від плоду, який йому дала Єва, і навіть не поцікавився з якого саме дерева він. І тому, в даному випадку образ першої жінки має більше індивідуальних рис, аніж образ першого чоловіка. «Немов Боги, знаючи добро й зло», люди отримали знання і свободу вибору, навіть при умові жорстокого покарання. Адже, якщо Бог «створив людину по своєму образу і подобі», в якомусь сенсі, прирівнявши її до себе, то чому він не дав їм ті ж знання, якими володів сам? Чи справді є сенс в безправному житті, хай навіть і вічному?

Далі можна простежити повну патріархальну структуру роду: «жив Кенан сімдесят літ, та й породив він Магалал'їла», «породив він (Яред) Еноха», «ходив Енох з Богом по тому, як породив він Метушалаха, три сотні літ», «породив він (Метушалах) Ламеха», «породив Ной Сима, Хама та Яфета». Тобто в даному випадку не наводиться не тільки імен їх жінок, але й навіть не згадується сам факт їх існування.

«І сталося, що розпочала людина розмножуватись на поверхні землі, і їм народилися дочки. Побачили Божі сини людських дочок, що вродливі вони, і взяли собі жінок із усіх, яких вибрали». А як «побачив Господь, що велике розбещення людини на землі, і весь нахил думки серця її тільки зло повсякденно», то «пожалкував був Господь, що людину створив на землі. І засмутився Він у серці Своїм».

Католицькі архієреї і кардинали віками сперечалися про те, чи справді у жінки є душа або вона - лише «знаряддя» для множення людського роду. Пояснюючи суть «таїнства» шлюбу, католицький і лютеранські катехізиси залишають за жінкою лише обов'язок дітонародження. У третій главі книги Буття саме жінка є причиною розриву людей з небом, причина їх бід. І тільки в єдиній визнаній за нею функції - дітонародженні їй дається шанс, що, народивши в майбутньому «рятівника світу», одна з жінок зробить світу «добру послугу». Цими біблейськими текстами світ довгий час намагався виправдати позбавлення жінки усіх прав. Доля жінки, відповідно до вчення Біблії, страждати, терпіти і підкорятися.

Згадуючи образи жінок, імена яких приведені в 1-ій Моїсеєвій книзі Буття, варто зазначити, що це або покірні рабині своїх чоловіків, або жінки, наділені безліччю негативних рис. (Сара, Агар, дружина, його дочки, Ребека, сестри Лія і Рахіль, Балу, Фамарь). В інших чотирьох «Моїсеєвих книгах» цей перелік множить. Хоча з іншого боку, книга Суддів прихильно ставиться до дочки судді Іефая.

В 12-тій главі книги Левіт говориться, що, народивши хлопчика жінка вважається нечистою протягом 6 тижнів, а народивши дівчинку - протягом 12 тижнів, і повинна принести очисну жертву.

Отож образ жінки від початку часів закладається як образ спокусниці, яка принесла біду людському роду. Однак є й інші жіночі образи, які завдяки своїм вчинкам та праведному життю увійшли у Царство Небесне.

Діва Марія – мати Ісуса Христа – найбільш шанована жінка у християнстві. Саме цій жінці людство завдячує своїм спасінням. Вона народила і виховала Спасителя людства. «Радуйся благодатна, Господь з Тобою, Благословенна Ти між жінками» (Луки. 1:28), - саме такими словами звертався Архангел Гавриїл до Марії. Марія – жінка, яка була обрана для народження Божого Сина. Вона – єдина з жінок, згадуваних у Біблії, названа «благодатною» (Луки. 1:28).

Роль матері в Біблії найбільш почесна і відповідальна. Історія вдови з двома лептами це один з найвеличніших епізодів, описаних в Біблії. Новозавітній образ Марії Магдалени один із найцікавіших та драматичніших. Марія Магдалена та її духовне переродження звертає увагу на суперечність духовного світу та багатоплановість характеристик. До того ж доля євангельської героїні тісно пов'язана з земним життям Ісуса Христа. Драматична постать Марії Магдалени, її духовне переродження і стало домінуючим фактором інтерпретаційної поліфонії у світовій культурі [4]. Вона усвідомлює себе не просто зціленою Ісусом Христом, а і його ученицею.

Жіночі образи Богородиця, Марія Магдалина, матері Клеопа, Сусани, Соломії, Марії. Стають окремими втіленнями тих чи інших якостей та формують певні поведінкові моделі (любов, покора, підтримка, милосердя та жертвовність). Крім того, в Біблії чимало негативних персонажів-чоловіків.

Євангельські жіночі образи трагічні й величні одночасно.

Отже можна зробити висновок, що жіночі образи в одній з основних релігій світу – християнстві – доволі неоднозначні, що може бути зумовлено як різноманітністю авторів, що безсумнівно являється фактором суб'єктивного відношення до тексту, так і великим часовим інтервалом написання біблійних текстів.

Іслам. Мусульманське суспільство як і християнське завжди було патріархальним. Чоловіки були головними і в сім'ї, і в державі. Верховенство чоловіка над жінкою обґрунтовувалося принципами релігії, причому як в ісламі, так і в вищезгаданому християнстві. Однак це верховенство не повинно було означати повну відсутність прав жінки, відповідно до, знову ж таки, релігійних догматів.

Доволі суперечливим можна назвати роль представниць прекрасної статі в сучасному мусульманському суспільстві: в арабських країнах існують деякі законодавчі й узвичаєні заборони для жінок на речі, доступні чоловікам. Різними також можна назвати і соціальні ролі. Соціальні ролі та функції жінок і чоловіків теж різняться.

Після проведення аналізу деяких фактів, можна дійти висновку, що релігійне писання ісламу (Коран) часто є дуже неоднозначним та може бути проінтерпретоване різними шляхами.

По-перше, всі сури та аяти спрямовані на чоловічу аудиторію, при цьому четверта сура має назву «Жінка». Але, знову ж таки, в ній звернення не до самої

жінки, тут скоріше говориться про неї, її чоловікам, батькам, братам. В Корані часто є звернення, наприклад «ввійдіть лікуючи в рай: ви й жінки ваші» (2/228). Звернення «Ви і жінки ваші» не можна трактувати ніяк інакше, як пряме наголошення на тому, що саме чоловік є головою, а жінка в свою чергу є своєюрідною «власністю» чоловіка, до яких Писання звертається напряму. Навіть в мадрасах – школах для дівчат, зазвичай, вчителями можуть бути лише чоловіки.

Звісно не можна не взяти до уваги той факт, що Пророк жив за часів патріархального суспільства, тому Мухаммед так чи інакше, звертався в першу чергу до чоловіків. Але, в той самий час, Пророк говорив про те, що «увірувати» повинні не лише чоловіки, а і жінки.

В сурі 4 в аяті 11, про спадок дітям, сказано «...сину належить частка, рівна частці двох дочок» (4:11). Однак цей факт виправдовується деякими вченими тим, що чоловік, на відміну від жінки, зобов'язаний був підтримувати своїх родичів фінансово, тобто в даному випадку на чоловіків покладено не тільки більшу роль, але й більшу відповідальність за неї відповідно.

Варто зазначити, що іслам з'явився в конкретну епоху, і розуміти його канони треба також в її контексті. До того ж, це була новаторська течія реформістів, яка внесла в суспільство багато гуманістичних, та навіть, для того часу революційних ідей. Для прикладу, Коран відмінив закон домусульманських суспільств, що зобов'язував, разом з майном мертвого, успадковувати його дружину: «О ви, котрі увірували! Не дозволено вам наслідувати вдов наслідуваного і женитися на них проти їх воли і без виплати махра».

Сура 19 називається «Мар'ям», що перекладається як «Марія». Але в той самий час, в ісламі культу дівки Марії немає, так як історія появи Ісуса (Іси) має деякі відмінності від біблійної версії: Аллах, за Кораном «Ні, не присуще Аллаху дитину мати», тобто Іса не є сином Бога. Також відмінним Корану від Біблії, в гендерному аспекті, є історія про Адама і Єву (20, аяти 115-123), в якій Єва не є спокусницею Адама, його спокушає змія, тобто жінка не винна в вигнанні з раю.

Пророк, який ріс без матері, зі своєю дружиною виростив трьох дочок. В свою чергу слова про те, що той, хто народить і гідно виховає трьох дочок, увійде в рай, також можна трактувати доволі не однозначно: з одного боку це може виражати своєрідне «випробування» для чоловіка, «витримавши» яке, можна відразу причислити дану особу до ліку святих; а з іншого, згідно зі словами Пророка про те, що жінка мов скло, яке можна легко розбити, в даному контексті можна прочитати як своєрідну «святу місію».

Значення хіджабу також може викликати багато суперечок, адже Марія, мати Ісуса, також носила хіджаб (покривало), що можна сказати і про християнських черниць сучасності, так як він є канонічною традицією також іудаїзму і християнства. З одного боку це можна трактувати як деяке гендерне обмеження жінок, з іншого боку існує й така думка, що чоловік, коли дивиться на жінку, повинен бачити не лише її зовнішню красу, а й красу її душі, характеру. Але ж чому тоді і чоловіки так само не носять хіджаб?

Отже, зробивши загальний висновок із даних, стосовно ісламу, наведених вище, по відношенню до жінок в Корані, можна сказати, що загалом іслам все ж

змальовує жінку та чоловіка нерівними. При бажанні, це можна виправдати тим, що Коран все ж закликає до ненасилля по відношенню до своєї віруючої дружини, при умові відсутності з її боку провини, закликає поважати жінку, але тут же сказано про «виховання» чоловіком своєї жінки, що означає наступне: місце жінки десь посередині – між дитиною та дорослим відповідальним чоловіком, а не на рівні з ним. Тобто тут, також як і в християнстві, можна сказати про певне заниження ролі жінки як в старому патріархальному суспільстві.

Буддизм. Роль жінки в буддизмі також є доволі суперечливим явищем. Принижене положення жінок у суспільстві закріпилося в брахманській літературі, досить згадати відоме вірвчення Ману: «День і ніч жінки повинні бути залежними від своїх чоловіків... Батько охороняє її в дитинстві, чоловік охороняє в молодості, сини охороняють у старості; жінка ніколи не була самостійною». Жінкам не лише заборонялося слухати й вивчати Веди, виконувати які-небудь обряди без участі чоловіків. Головний релігійний обов'язок жінки полягає в служінні чоловіку. Буддизм одна з найконсервативніших релігій по відношенню до жінки, оскільки саме «в жінці уособлюються всі нерозумно чаруючі сили, що прив'язують дух до цього світу». Буддизм ставить жінку в побуті й суспільстві нижче чоловіка. Хоча в свою чергу Будда прямо визнавав, що для досягнення просвітління різниці між чоловіками й жінками не існує. Дослідники звернули увагу на те, що Будда описував потяг чоловіка до жінки й жінки до чоловіка в однакових термінах. [6].

У буддистських текстах подаються контрастні образи жінок: з одного боку, жінки мудрі, лагідні, сповнені материнських почуттів; з іншого - таємничі, нечисті й нищівні істоти, що загрожують злом. В той самий час буддизм Діамантового шляху говорить і про те, що жінка – це мудрість, а чоловік – співчуття. Звідси випливає, що внутрішня гармонія настає лише коли вони поєднуються.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Жінка й релігія – одне з найсуперечливіших явищ в історії людського суспільства загалом. У духовних аспектах усіх релігій жінка відіграє важливу роль. Але, в той самий час, майже всі світові релігії ігнорують жінку, представляючи її як істоту другорядну, інколи навіть сатанинську, занижують соціальну роль жінки, проте їй відводиться певне місце в храмі. «Рідко потребуєш тут справжнього мужа: отож їхні жінки стають мужоподібними. Адже жінку в жінці звільнює тільки той, кому не бракує мужності», дійсно, не можна не погодитись зі словами Фрідріх Ніцше, і цими словами можна пояснити загальну еволюцію поглядів щодо ролі жінки в сьогоденних реаліях.

Тож провівши аналіз таких провідних релігій світу як християнство, іслам та буддизм і місця у них жінки можна з упевненістю сказати, що кожна релігія трактує роль жінки по різному. Проте, не дивлячись на деякі революційні переосмислення образу жінки, її ролі і обов'язку в наш час, все ж не можна обійти увагою деякі архаїчні мускулінні риси, як залишки радикального патріархального світоглядну минулих часів. Вивчення проблеми жінки в

сучасних умовах дає можливість визначити взаємовплив і взаємообмін релігій та культур.

Список використаних джерел

1. Біблія. Переклад проф. Івана Огієнка. Київ : Українське Біблійне Товариство, 2002.
2. Біблійні жінки. Новий Завіт. Тернопіль: Навчальна книга, 2011. —144 с.
3. А.М. Колодний. Основи релігієзнавства. Курс лекцій. – К., 2006.
4. Мухтерем В. Жінка. Іслам. Сучасність. [електронний ресурс]
5. Марія Демішева. Жінка очима пророка: аналіз Корану та хадисів [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://femwork.org/kritika/zhinka-ochima-proroka-analiz-koranu-ta-hadisiv>.
6. Жінки в ранньому буддизмі (за матеріалами палійського канону) [електронний ресурс]. Режим доступу: www.horting.org.ua.
7. Погоріла Л. Місце і роль жінки в ранньому християнстві: проблема взаємовідносин. Історія. Філософія. Релігієзнавство. 2009. №1. С. 79-82.

References:

1. Bibliia. Pereklad prof. Ivana Ohienka. Kyiv : Ukrainske Bibliine Tovarystvo, 2002.
2. Bibliini zhinky. Novyi Zavit. Ternopil: Navchalna knyha, 2011. — 144 s.
3. A.M. Kolodnyi. Osnovy relihiieznavstva. Kurs lektsii. – K., 2006.
4. Mukhterem V. Zhinka. Islam. Suchasnist. [elektronnyi resurs]
5. Mariia Demisheva. Zhinka ochyma proroka: analiz Koranu ta khadysiv [elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://femwork.org/kritika/zhinka-ochima-proroka-analiz-koranu-ta-hadisiv>.
6. Zhinky v rannomu buddyzmi (za materialamy paliiskoho kanonu) [elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: www.horting.org.ua.
7. Pohorila L. Mistse i rol zhinky v rannomu khrystyianstvi: problema vzaiemovidnosyn. Istoriiia. Filosofiia. Relihiieznavstvo. 2009. №1. С. 79-82.

Надійшла до редакції 30.10.2018

УДК 7.01+008

Шарніна М.

асистент кафедри культурології, естетики та історії,
Донбаського державного педагогічного університету

НЕОМІФ ЯК ДЕКОНСТРУКЦІЯ ХУДОЖНЬОЇ ФОРМИ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Мета статті - дослідити на матеріалі української художньої культури неоміфологічні контексти сучасної культури з ціллю виявлення конструктивних

елементів подолання кризового стану сучасної людини та її духовного континууму.

Методологія статті полягає у відкритті для сучасної української людини, яка переживає «екзистенціальний вакуум» у пошуках своєї духовності, шлях повернення до себе через міф, ґрунтується на методологічних основах емпіричної етики, які передбачають використання результатів емпіричних досліджень при розробці концепцій філософського, етичного напрямку, виявленні специфіки, особливостей, тенденцій впливу міфологічного виміру на протікання, конструювання соціокультурних процесів та при прийнятті моральних рішень.

Новизна. В статті піддаються детальному послідовному дослідженню категорії неоміфу та міфотворчості як феномени, ініційовані розвитком культурних процесів, які впливають на різні типи соціокультурних взаємодій, на особливості моделювання художніх дискурсів сучасності. Визначено, що неоміф на сьогоднішній день є, за суттю, духовною формою самовизначення людини в природі, суспільстві, культурі та мистецтві, однією з найбільш вдалих форм реалізації важливих функцій культури – трансляції людського досвіду, адаптації людини в ситуації постмодерністських викликів, соціалізації людини, що пережила екзистенціальне відчуження. Неоміфологізм в українській мистецькій культурі може носити формальні ознаки, а може бути змістовним аспектом, який виражається в інших формах та кодифікаціях. Новизна дослідження полягає у дослідженні динаміки сучасної міфотворчості в її нерозривних взаємозв'язках з динамікою розвитку сучасних мистецьких інсталяцій, культурних процесів.

Висновки. Сучасний український живопис, фотографія, хеппенінг, перформанс та рольова гра розвиваються за логікою від деконструкції, фрагментаризації до реконструкції концепту з багатьма варіаціями. Більш того, неоміфологізм виступає невід'ємною складовою процесу творення, неодмінним атрибутом культуротворчої динаміки людини, знаходячи свою репрезентацію у формальних ознаках, коли відбувається безпосереднє звернення до міфу, безпосереднє наслідування обряду, ритуалу, ініціації тощо, на глибинному, змістовному рівні або в особливостях моделювання просторово-часових категорій художнього дискурсу (надзвичайність звичайного, звичайного, циклічний, міфологічний час).

Ключові слова: неоміфологізм, міф, акціонізм, хеппенінг, перформанс, деконструкція, реконструкція, Постмодерн.

Шарнина М.

асистент кафедри культурології, естетики і історії
Донбасського державного педагогічного університету

НЕОМИФ КАК ДЕКОНСТРУКЦИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ФОРМЫ: УКРАИНСКИЙ КОНТЕКСТ

Целью статьи является исследование неомифологических контекстов современной культуры на материале украинских художественных дискурсов для

выявления конструктивных элементов, конструктивных составляющих, способствующих преодолению кризисного состояния личности Постмодерна, ее духовного континуума.

Методология статьи заключается в раскрытии для современного индивидуума, который переживает «экзистенциальный вакуум», затяжной кризис поисков собственной идентичности, смысла собственного бытия, пути возвращения к себе через миф; опирается на методологические основы эмпирической этики, которые предусматривают использование результатов эмпирических исследований при разработке концепций философского, нравственного направления, выявлении специфики, особенностей, тенденций влияния мифологического измерения на протекание, конструирование социокультурных процессов и при принятии нравственных решений.

Новизна. В статье подвергаются детальному последовательному исследованию категории неомифа и мифотворчества как феномены, инициированные развитием культурных процессов, которые влияют на различные типы социокультурных взаимодействий, особенности моделирования художественных дискурсов современности. Определено, что неомиф на сегодняшний день является, по сути, духовной формой самоопределения человека в природе, обществе, культуре и искусстве, одной из наиболее удачных форм реализации важнейших функций культуры - трансляции человеческого опыта, адаптации человека в ситуации постмодернистских вызовов, социализации человека, пережившей экзистенциальное отчуждение. Неомифологизм в украинской художественной культуре может носить формальные признаки, а может быть содержательным аспектом, который выражается в формах и кодификациях. Новизна исследования заключается в исследовании динамики современного мифотворчества в ее неразрывных взаимосвязях с динамикой развития современных художественных инсталляций, культурных процессов.

Выводы. Современная украинская живопись, фотография, хэппенинг, перформанс и ролевая игра развиваются по логике от деконструкции, фрагментаризации к реконструкции концепта со многими вариациями. Более того, неомифологизм выступает неотъемлемой составляющей процесса, неизменным атрибутом культуротворческой динамики человека, находя свою репрезентацию в формальных признаках, когда происходит непосредственное обращение к мифу, непосредственное подражание обряду, ритуалу, инициации и т.д., на глубинном, содержательном уровне или в особенностях моделирования пространственно-временных категорий художественного дискурса (необычность обычного, циклическое, мифологическое время).

Ключевые слова: неомифологизм, миф, акционизм, хэппенинг, перформанс, деконструкция, реконструкция, Постмодерн.

Sharnina M.Assistant of the Department of Culturology, Aesthetics and History,
Donbass State Pedagogical University (G.Slaviansk, Ukraine)**NEOMIF AS A CONCEPT OF THE ARTISTIC FORM: UKRAINIAN
CONTEXT**

***Purpose of the research** is an analysis of the neo-mythological contexts of modern culture based on the material of Ukrainian artistic discourses for revealing of constructive elements, constructive components that contribute to overcoming of the crisis state of the personality of Postmodern, its spiritual continuum.*

***The methodology of the article** consists in revealing of the way to return to oneself through the myth for the modern individual who is experiencing an "existential vacuum"; is based on the methodological foundations of empirical ethics, which involve the use of the results of empirical research in the development of philosophical and moral concepts, the identification of specific features, trends in the influence of the mythological dimension on the construction of sociocultural processes and the making of moral decisions.*

***Originality.** It is determined that the neo-myth today is, in fact, the spiritual form of human self-determination in nature, society, culture and art, one of the most successful forms of realizing the most important functions of culture - the translation of human experience, human adaptation in the situation of postmodern challenges, the socialization of a person who survived existential alienation. Neomifologizm in Ukrainian artistic culture can have formal characteristics, and can be a meaningful aspect, which is expressed in forms and codifications.*

***Conclusions.** Modern Ukrainian painting, photography, happening, performance and role-playing games develop according to logic from of deconstruction, fragmentation to the reconstruction of the concept with many variations. Moreover, neomythologism is an integral part of the process, an indispensable attribute of a person's cultural dynamics, finding its representation in formal characteristics, when a direct appeal to the myth, direct imitation of the rite, ritual, initiation, etc., at a deep, content level or in features of modeling of space-time categories of the art discourse (unusual ordinary, cyclic, mythological time) occurs.*

Актуальність теми дослідження. Кризовий стан сучасної культури обумовлює пошук нових світоглядних орієнтирів, здатних до відродження духовності. Культура Модерну, починаючи з Ш. Бодлера, Ф. Достоєвського, С. К'єркегора, А. Рембо тяжіла до нівелювання традиції як такої, з тенденцією до її повного знищення у Ф. Ніцше («Сутінки кумирів, або як філософствувати молотом»), саме так створювалось інтелектуальне тло для відправної точки культуротворення – нуля, або «абсолютного теперішнього» [13]. Постмодерн до певної межі йде накресленим шляхом, проте як європейські класики філософської рефлексії Ж. Бодрійяр[9], Ж. Дельоз[10], Ж. Дерріда[11], Ж. Ліотар, Я. Хінтікка так і вітчизняні дослідники Т. І. Гундорова, О. М. Соболев і такі «філософи пензля» як К. Малевич, О. Богомазов, О. Екстер, М. Бойчук зверталися до

традиції вже не з метою її нівелювання, але її переосмислення як «прочитання» наново, що відбувається у різних формах деонтологізації культури, її імплзії, симулякризації та деконструкції.

Однією з найважливіших змістовних форм звернення до традиції, повернення сучасності у минуле з метою пошуку джерела духовності є міф і міфологія як система світоглядних уявлень і узагальнень найархаїчніших часів, актуальних у сьогоденні. Сучасна західноєвропейська та українська людина, переживаючи «екзистенціальний вакуум», у пошуках своєї духовності все більше відкриває шлях повернення до себе через міф, Модерн створює неоміф, а Постмодерн деконструє та наповнює новим змістом художню форму класики та того ж Модерну.

Концептуальні основи розуміння міфу, неоміфу та міфології заклали Е. Касіер, Д. Д. Кемпбелл, М. І. Костомаров, О. Ф. Лосєв, Ф. В. Шеллінг та інші. Серед останніх досліджень теми виділяються праці: В. В. Войтович, В. М. Гнатюк, Г. Булашевої у розкритті етнографічного аспекту української міфології; К. В. Галаніна у міфологічних основах сучасної культури; В. М. Найдиш у розкритті філософського змісту міфології; Л. С. Павлюк у розкритті комунікативного контексту міфу; Я. О. Поліщук у простеженні міфологічного горизонту українського модернізму. Проте, деконструктивне прочитання неоміфу в контексті українського мистецтва залишається малодослідженою темою.

Мета дослідження. На матеріалі української художньої культури дослідити неоміфологічні контексти сучасної культури з метою виявлення конструктивних елементів подолання кризового стану сучасної людини та її духовного континууму.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає Т. І. Гундорова «постмодерністи не оминають Шевченка, навпаки, його поетичний світ опиняється в центрі прихованої полеміки-гри постмодерністів з національною класикою» [1, с. 47], так само не оминають вони, а навпаки, зосереджуються на класичних для української культури темах історичного жанру, а саме відображення етнографічних сюжетів – героїки, козаччини, бандуристів та ін. Якщо чимало зусиль авангардистів поч. ХХ ст. було спрямовано на світоглядне ігнорування класики, творення з позицій «абсолютного теперішнього», то пост-авангардисти поч. ХХІ ст. звертаються до класики і переосмислюють її. Інтеграційним принципом та ідеєю, яка об'єднує все різноманіття класичних ремінісценцій в культурі виступає національна ідея, яка підлягає деконструкції та на відміну від соцреалізму переживає реконструкцію. Отже, при особливому зосередженні культури на історичному (класичному) минулому та спробі абсолютизації минулого неодмінно виникає його міфологізація (міф першого рівня), а деконструктивна форма прочитання історичного тексту породжує неоміфологічний контекст (міф другого рівня – неоміф).

У творах І. Остафійчук ілюстрації до М. Черемшини «Карби», Б. Гуменюк «Свята родина», О. Овчіннікової «Пороблена робота», В. Новикова «Три лірники», А. Горської «Мати-Україна», В. Лопати «Пісня», О. Лисенко

ілюстрації до Г. Квітки-Основ'яненка «Пан Халявський», О. Данченко «Іван Богун», «Максим Кривоніс», Г. Якутовича «Аркан», В. Гордійчука ілюстрації до І. Котляревського «Енеїда», О. Мінько «Бандурист» та деяких інших, відчувається органічний духовний зв'язок з народністю класиків українського та світового авангарду початку ХХ-го століття, а саме – К. Малевича, О. Богомазова, О. Екстер, М. Бойчука.

Олександр Федорук визначає «далеко і повно не перелічений декалог живописної матерії» України кін. ХХ – поч. ХХІ ст. в якому насамперед постають ідеї національної ідентифікації, відчуття неповторності сучасного буття, зіставлення історичних просторів України, реконструкції міфів та легенд, фольклорних матеріалів, засвоєння непересічних надбань минулого, введення їх на візуальні лаштунки. Тематичні посилення митців охопили широкий спектр: від трипільського транскультурного плацдарму до скіфсько-половецьких трансмісій та фактологічних уявлень про давньокиївську, запорозьку барокову добу та до драматичних сторінок ХХ ст. з паспортами революцій, геноциду, голодомору, поразками і перемогами державництва (Н. Вергун, Ф. Гуменюк, О. Мельник, І. Остафійчук, Н. Денисова, В. Гонтарів, М. Левицький (1913-1993), М. Бідняк (1930-2000) [8, с. 7].

Отже, О. Федорук акцентує увагу на реконструкції мистецтвом міфів та загалом історичної пам'яті, хоча мистецтво може не тільки і не стільки реконструювати, скільки конструювати, створювати новий міф. Цей шлях може йти логікою реконструкції, але може не обмежуватися нею, наприклад пропагандистський, або політичний міф, що по-суті є неоміфом. Він передбачає витворення та кодифікацію нової інформаційно-образної системи, яка апелює не до раціональної, а до емоційно-архаїчної свідомості людини та знаходить свою підтримку у колективному несвідомому, яке за Л. Леві-Брюлем, К.Г. Юнгом та Н. Фраєм єднає сучасну людину з людиною архаїчною.

Деяким іншим напрямком неоміфологізації в сучасному українському мистецтві є звернення до фрагментарних і випадкових буттєвих елементів та структур (А. Сагайдаковський «Нога» (1995 р.), Бовкун В. «Просторова композиція» (2002 р.) та ін.). Це – міф неповторності миті та випадку, доведення, що мистецтвом і міфом може бути все що завгодно, лише треба повернути до цього звичайного об'єкту незвичайну творчу уяву та хист і він стане арт-об'єктом, в якому ми будемо шукати певний сенс, хоча його може й не бути, як це було у авангардистів і, особливо дадаїстів поч. ХХ-го ст. В цьому плані стає зрозумілим зв'язок постмодерністів поч. ХХІ-го ст. та авангардистів поч. ХХ-го ст. О. Федорук зазначає про те, що саме переосмислення традицій авангарду, розуміння його основних вартостей підняло живописний інтелект та сфокусувало пульсацію мистецької елітарності (В. Григоров, М. Демцю, М. Шимчук, М. Гуйда). Відчувається народження гібридних сполук з «іншим тлумаченням», ускладненим потоком, символізуючими кодового гатунку знаками-реєстрами підтексту [8, с. 7].

Шукати певний сенс – це ще просвітницька установка, яка зводить нанівець всі рефлексивні сподівання та пошуки. Лише іронія як онтологічна

постмодерністська установка світобачення навіть не надає сенс беззмістовному, а «надає» почуття беззмістовному, оживляє мертву форму. Як зазначає Л.С. Павлюк, постмодернізм перевів погляди культурного співтовариства до раніше ігнорованих частин процесу пізнання, зокрема локальних, периферійних, випадкових, фрагментарних, недомінантних, миттєвих. Також, новий рух поставив під сумнів тотальність віри і почав зухвало випробовувати іронію на вічні культурні істини [7, с.49].

Такий підхід наповнив мистецтво новим змістом і далеко не завжди цей зміст надавав, або пропонував автор художнього тексту, здебільшого його повинен був відшукувати та «вибудовувати» сам глядач. Кіч, художня провокація, іронія – це власне спроба підриву традиційного смислу, за великим рахунком – надання змісту беззмістовному, культивування та навіть міфологізація миттєвого та випадкового. Однією з вагомих тематичних площин цього наповнення є деінтимізація сокровеного (Гнилицький О. «Пологи») та навіть девіантна сексуальність, що межує зі збоченням.

Якщо у традиційному мистецтві оголене тіло було об'єктом естетичного споглядання, натомість авангардисти лише починали експериментувати з більш сміливим художнім тлумаченням оголеного тіла (наприклад, сюрреалізм Сальвадора Далі), то сучасні західноєвропейські та українські митці, які можуть себе і не відносити безпосередньо до постмодерністів, остаточно деміфологізують естетизацію оголеного тіла, зривають з нього ореол красивого і статус прекрасного та заганяють у рамки випадкового, повсякденного, часом, для не посвяченого в мистецькі умовності глядача, – бридкого, низького, потворного, грішного.

Не будемо детально зупинятись на аналізі цих творів, назвемо лише основні напрямки подібної деміфологізації та створення неоміфу сексуальної розкутості, яка може доносити ідею про вільну в своєму самовираженні та незалежну від культурних, релігійних, моральних зобов'язань людину, а може не обмежуватись цим, висвітлювати соціальні проблеми виходячи з логіки контр- та субкультур.

В цьому плані виділяються роботи: Петрової О. «Адам та Єва», фото-акція на пленері; Савадова А. «Коллективне червоне» з циклу «Deepinsider», цикл «Донбас-шоколад», фото-акції; Шерешевського В. «Квіти життя», полотно, олія; Кожухар В. Без назви, папір, акварель; Чічкан І. «Червона шапочка», «Цуценята» фото; Ройтбурд О. «Композиція з двома постатями», п/о; Сільваші Т. «Середина літа», п/о та інші.

Фото-проект А. Савадова «Донбас-шоколад», на думку О. Островської-Лютої, являє собою одне з найвагоміших в українському мистецтві висловлювань про занепад імперії, розлам світів, репрезентованих великою культурою і великою промисловістю: радянський балет і вугільні копальні втілений в образі сильного героїзованого радянською пропагандою чоловіка, який перебраний на жінку, ба більше – на балерину як «інтелігентський» символ часів СРСР [6].

Проте, прийом перевдягання може висвітлювати далеко не тільки соціальні, нехай і глибокі, часом трагічні негаразди постапокаліпсичної людини. Це, навіть не стільки карнавал (що передбачає перевдягання), як це було у Ю. Андруховича

та інших, перевдягання тут та в роботах інших названих авторів несе виразний смисл девіантної сексуальності. Отже, сексуальність і особливо її девіантна сторона становить вдалий інструмент кічу та художньої провокації, що деміфологізує та прагне вибудувати новий культурний зміст.

Інший напрямок розвитку неоміфологізму – це, власне міфологізація творчості. В цьому плані згадується «Давня казка» Лесі Українки, що позиціонує роль поета у суспільстві за вирішальну. Твори постмодерністів за духовною глибиною тут, як кажуть, поряд не стояли. І все ж ідея – присутня. Міфологізація власної творчості та загалом художньої діяльності спостерігається в роботах Фединця А., зокрема «Автопортрет біля вітваря мистецтва» (1993), що відображає автора в образі святого, який правицею неначе благословляє та при цьому тримає пензля, в лівій – мольберт, можна помітити навіть натяк на німб. В фото-роботі Цагалова В. «Художня гімнастика» зафіксовано «розп'яття» гімнаста на хресті в спортзалі.

В цьому разі, міфологічне мислення символічно поєднує умовну та наявну реальність в одну неоміфологічну подію, знімаючи суперечність поміж ними. Як зазначає російський дослідник А.Ф. Косарев, «герої міфів діють одночасно і в минулому, і в сьогоденні, можуть бути одночасно і там і тут, стверджувати і те, й інше. Міфологічне мислення дозволяє наповнювати розумові форми будь-яким змістом, а вічність будь-якими подіями» [3, с. 149].

Якщо у неоміфологізмі української літератури поч. ХХ-го ст. метафора була «крилатішою», то в сучасних творах, вона – приземлена, буквалістичніша. В Постмодерні відбувається міфологізація професійної діяльності за рахунок звернення до християнської міфотворчості та її десакралізації і секуляризації.

Отже, у творі з неоміфологічним контекстом можна виділити принаймні два рівня: «реальний» художній простір кореспондує з міфологічним та охоплює його. Відбувається стирання межі між сакральним і світським, в даному відношенні – професійним, що призводить до сакралізації останньої. В цьому разі, як і при міфологізації національної ідеї відбувається цілеспрямована та усвідомлена міфологізація реальності.

Як зазначає вітчизняний дослідник проблеми міфологічних джерел української етнокультурної моделі В. Куєвда, джерельна база української міфології становить потужний потенціал творення ядра етнокультурної моделі. Її визначальні концепти виявляють себе у колективному несвідомому, архетипах, ментальності і формують основоположний пласт етнонаціональної свідомості – міфологічну свідомість, яка в процесі філогенези диференціюється, утворюючи складну семантичну матрицю на ґрунті якої формується етичний та естетичний ідеали, провідні життєві настанови й цінності [4, с. 209].

Тобто, мистецтво зберігаючи духовний зв'язок з міфологічними джерелами та переосмислюючи їх, з одного боку є інструментом творення ядра етнічної і національної культури, а з іншого – семантичною матрицею, що формує і розвиває етичну норму та естетичний ідеал людини й епохи.

Особливе місце в цьому процесі відіграв постмодернізм як «певний духовний стан» [12], що був покликаний подолати уніфікацію, стандартизацію,

тотальність та засилля універсалістських дискурсів. Все це було можливим у сфері мистецтва та умоглядних конструкцій, світоглядних положень й наукових ремінісценцій, однак не в сфері практичної реалізації цих принципів у вимірі політики, економіки та такої важливої соціальної сфери Постмодерну як глобалізації, що в принципі культивує уніфікацію, стандартизацію і т.д..

Як зазначає український дослідник А. Гурдуз неоміфологія – відмінне від класичної міфології явище, хоча й зберігає певні її характеристики. Відбувається неоміфологізація різних сфер людської діяльності, зокрема політичної, соціальної, культурологічної, наукової. Статус «неоміфологічних» отримали окремі «традиційні» («вічні») образи авторського походження (Гамлет, Дон Кіхот, Фауст та інші) [2, с. 16]. Мистецтво українського постмодернізму органічно розвивалось у зв'язку із західноєвропейськими зразками, проте мало вищезазначену (голодомор, Чорнобиль, розпад СРСР та ін.) соціальну і світоглядну специфіку.

Українська постмодерна рефлексія була зумовлена не стільки іронічністю, як в західноєвропейських зразках, скільки «ревізійною спробою вписати власну історію в уже наявний текст (наратив) «великої» культури. Відповідно, це спроба переписати свою культуру (літературу) і це бажання не позбавлене ресентименту (образи), ностальгії й навіть реваншизму. Відчуваються в постмодерністській грі з «іншим» і романтично-демонічні тони» [1, 57].

Деконструкція художньої форми і тексту до умовного стану «зупиненої миті» може мати великі потенційні та смислові глибини, а може демонструвати декаданс. Як зазначав свого часу Флобер, різець скульптора виражає життя руки, а гіпсова копія перетворює її на труп. Як бачимо, український Постмодерн не завжди виражав життя, але часто-густо – смерть не як фізичне, а як емоційно-символічне, пронизане «пустими знаками» та екзистенціальними очікуваннями явище (апокаліпсичні, чорнобильські мотиви, а в живописі, це – насамперед – «Нога» А. Сагайдаковського, що лякає своєю статичністю та скидається на гіпсову копію).

Проблема співвідношення статичного та динамічного в мистецькій культурі давня, тим не менш вона розкриває не тільки специфіку художнього мислення того чи іншого виду, стилю та жанру мистецтва, але є своєрідним способом вираження динаміки неоміфологічних інтенцій світоглядних традицій та культурних практик і створенням своєрідного неоміфологічного «континууму».

Найзнаменнішим символом динаміки є безпосередня дія, а найхарактернішим способом її вираження у культурі Постмодерну є візуалізація (демонстрація, театралізація, рекламізація тощо).

В цьому плані рефлексія акціонізму демонструє динаміку та реконструкцію «пустого знаку», адже сама назва нового напрямку мистецтва походить від англ. action, тобто, дія. Ця типізована назва мистецтв дії передбачає за художній текст жест, розіграну виставу, або спровоковану подію-акцію. Акціонізм визначає переорієнтацію мистецтва від зміни значення результату творчості (та його міфологізації) до, власне, процесу створення цього твору в якому дія носить ритуалізовані неоміфологічні риси. В цьому процесі сам автор

нерідко виступає як суб'єктом, так й об'єктом твору. Акціонізм має різновиди та включає напрямки хеппенінгу, перформансу, рольової гри.

Неоміфологізм акціонізму виразно проявився вже у перших експериментах у цьому напрямку дадаїстів, футуристів, сюрреалістів та мав розвиток в сучасних українських мистецьких студіях. Можливо, виникнення акціонізму та пов'язаного із ним кічу далеко не в останню чергу було обумовлено комерційною стороною мистецтва, створенням реклами своєї творчості, персони, імені (С. Далі та інші).

Починаючи з другої половини ХХ ст. в «живих картинах» Джексона Поллока, Іва Кляйна та «тілесних ритуалістів» (Гюнтер Брус, Отто Мюль, Герман Нітш та інші) відбувається спроба конструювання з миттєвостей життя художньої «дії», власне акціонізм представляє собою реконструкцію явищ життя, по-суті це – не мистецькі явища, тому кожен момент хеппенінгу, перформансу чи рольової гри є водночас і звичайним, і «чарівним».

Мова йде про витіснення звичайного часу часом міфологічним, що надає звичайній дії надзвичайної символічної та смислової динаміки, коли сам глядач шукає смисл цієї акції, хоча його може й не бути, або смисл у сміху – комічному ставленні до цього мистецтва та життя в цілому. В будь-якому разі звичайна дія є надзвичайною з огляду на місце, час, обставини проведення акції, її спровокований характер тощо. Отже, час в акціонізмі стає міфологічним, а сам твір – ритуалом, ініціацією (посвятою) в новий художній і життєвий смисл, адже за Олександром Блоком: «...чтобы по бледным заревам искусства / Узнали жизни гибельный пожар» (10 тр. 1910 р.).

Український акціонізм розвивався у духовному зв'язку із західноєвропейськими зразками і поступово переходив від вміщення елементів цього виду мистецтва у фотографію, кіно, театр до безпосередніх інсталяцій та рольових ігор (О. Петрова, В. Цагалов, І. Чічкан, А. Савадов та інші). Елементи акціонізму в сучасній українській культурі виходять за суто мистецькі межі та використовуються в політичній культурі, коли відбувається демонстрація як виступ (промова), що має рольові риси в яких може бути як опонент, так і глядач та демонстрація як масова акція, піар тощо. Акціонізм на різних рівнях розкриває неоміфологічний потенціал сучасної культури.

Поряд з іншими видами дослідники виділяють сексуально-еротичний та ритуально-міфологічний перформанс. Останній спрямовано на відтворення магічно-шаманських ритуалів та наслідування середньовічних містерій.

На нашу думку, ритуально-міфологічний перформанс демонструє поступове «накопичення» змістовних неоміфологічних інтенцій у мистецтві загалом та у акціонізмі зокрема, що призводить до зміни «міри» змістовних неоміфологічних аспектів сучасної культури і виражається у новій якості – появі неоміфологічної форми, яка дозволяє напряму, без умовностей та натяків кореспондуватись з реципієнтом художнього впливу.

З іншого боку, акціонізм передбачає передавання та обмін ролями, в якому автор може бути твором та грати певні ролі до яких долучаються інші глядачі, які у свою чергу також відчувають себе «авторами» цього твору. Отже, в наявності

синкретизм як знаменна ознака неоміфу сучасної культури. На думку Е.М. Мелетинського «поетика міфологізування передбачає... міфологічний синкретизм та плюралізм, елементи іронії і травестії [від італ. travestire переодягати – М.Ш.]... концепцію легко змінюваних соціальних ролей (масок), що підкреслюють взаємозамінність, «текучість» персонажів» [5, с. 339].

Висновки. Таким чином сучасний український живопис, фотографія, хеппенінг, перформанс та рольова гра розвивають логіку від деконструкції до реконструкції художньої форми з багатьма варіаціями (зокрема, зупинка на стадії деконструкції, деконструкція та початок реконструкції та інше) в якій неоміфологізм є неодмінним атрибутом культуротворчої динаміки людини та загалом, (навіть незважаючи на дегуманістичні мотиви мистецтва) антропологічним проектом української мистецької культури Постмодерну.

Неоміфологізм в українській мистецькій культурі може носити формальні ознаки (коли відбувається безпосереднє звернення до міфу, а також обряду, ритуалу, ініціації тощо), а може бути змістовним аспектом, який виражається в інших формах та кодифікаціях та потребує «розшифрування» (а саме, - міфологічний, циклічний час (ефект якого досягається мотивами повторення, що особливо властиво акціонізму) та простір (надзвичайність звичайного, чари гри та простору в ній), а також – синкретизм, плюралізм, іронія, зміна ролей тощо.

Неоміф на сьогоднішній день є найбільш вдалою формою реалізації важливих функцій культури – трансляції людського досвіду, адаптації людини в ситуації постмодерністських викликів та футурошоку (Е. Тофлер), соціалізації людини, що пережила екзистенціальне відчуження.

Список використаних джерел

1. Гундорова, Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодернізм/ Т. Гундорова. - Київ : Критика, 2013. - 344 с. ISBN: 978-966-8978-685.
2. Гурдуз, А. Міфопоетична парадигма в українській та західноєвропейській «прозі про землю» кінця ХІХ – першої третини ХХ ст.: Монографія / А. Гурдуз. – Миколаїв: Видавництво МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – 215 с.
3. Лосев, А.Ф. История античной философии в конспективном изложении / А.Ф. Лосев. Москва: «ЧеРо», 1998. – 187 с. ISBN: 5-88711-074-0
4. Куєвда, В. Міфологічні джерела української етнокультурної моделі: психологічний аспект. Монографія/ В. Куєвда. – Донецьк: Український культурологічний центр, Донецьке відділення НТШ, 2007. – 264 с. ISBN 978-966-2018-01-1
5. Мелетинский, Е.М. Поэтика мифа / Е.М. Мелетинский. – М.: Мир, Академический Проект, 2012. – 336с.- ISBN 978-5-8291-1318-6, ISBN 978-5-902357-91-9
6. Островська-Люта, О. Художник на агорі / О. Островська-Люта. Критика. – Чис. 1-2, 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://krytyka.com/ua/articles/khudozhnyk-na-ahori>. - Назва з екрана. -
Перевірено 29.10.2017

7. Павлюк, Л.С. Знак, символ, міф у масовій комунікації / Л.С. Павлюк. – Львів: ПАІС, 2006. – 120 с. ISBN 966-7651-46-0
8. Український живопис XX – початку XXI ст.: альбом – Хм.: Галерея, Київ: Артания Нова. – 2006 р. – 304 с. ISBN 966-8834-03-8. - ISBN 966-8914-00-7
9. Agapakis, Christina Recreation myths/ Christina Agapakis// New Scientist. - Volume 234, Issue 3126. – 2017. - P. 40-41 doi.org/10.1016/S0262-4079(17)30980-6
10. Alexander, Victoria D., Bowler, Anne E. Art at the crossroads: The arts in society and the sociology of art/ Victoria D.Alexander, Anne E.Bowler// Poetics. - Volume 43. – 2014. – P. 1-19. doi.org/10.1016/j.poetic.2014.02.003
11. Aubrey, James Celtic Vampires: Neil Jordan’s Film Byzantium as Irish Neomyth/ James Aubrey// Journal of Literature and Art Studies. - 2017. - Vol. 7. - No. 7. - P. 909-915 doi: 10.17265/2159-5836/2017.07.008
12. Baudrillard, J. Le système des objets/Jean Baudrillard// Books Abroad. - Vol. 43. - No. 3. - 1969. - P. 376-377. DOI: 10.2307/40123558
13. Berk, Fatih Mehmet The Role of Mythology as a Cultural Identity and a Cultural Heritage: The Case of Phrygian Myhtology/ Fatih Mehmet Berk// Procedia - Social and Behavioral Sciences. - Volume 225. - 2016. P. 67-73. doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.06.009

REFERENCES

1. Gundorova, T. (2013) Pislyachornobilska biblioteka. Ukrayinskiy literaturniy postmodernizm. Kiyiv : Kritika, 2013. 978-966-8978-68-5/ [In Ukrainian].
2. Gurduz, A. (2008) Mifopoetichna paradigma v ukrayinskiy ta zahidnoevropeyskiy «prozi pro zemlyu» kintsya XIX – pershoi tretini XX st.: Monografiya. Mikolayiv: Vidavnitstvo MDGU im. Petra Mogili [In Ukrainian].
3. Losev, A.F. (1998) Istoriya antichnoy filosofii v konspektivnom izlozhenii. Moskva: «CheRo». ISBN: 5-88711-074-0 [In Russian]
4. Kuevda, V. (2007) Mifologichni dzhherela ukrayinskoyi etnokulturnoyi modeli: psihologichniy aspekt. Monografiya. Donetsk: Ukrayinskiy kulturologichniy tsentr, Donetske viddilennya NTSH. ISBN 978-966-2018-01-1
5. Meletinskiy, E.M. Poetika mifa / E.M. Meletinskiy. – M.:Mir, Akademicheskii Proekt, 2012. – 336s.- ISBN 978-5-8291-1318-6, ISBN 978-5-902357-91-9. [In Ukrainian].
6. Ostrovska-Lyuta, O. (2011) Hudozhnik na agori. Chis. 1-2, 2011. Retrieved from: <http://krytyka.com/ua/articles/khudozhnyk-na-ahori>. [In Ukrainian].
7. Pavlyuk, L.S. (2006) Znak, simvol, mif u masoviy komunikatsiyi. LvIv: PAIS. ISBN 966-7651-46-0. [In Ukrainian].
8. Ukrayinskiy zhivopis XX – pochatku XXI st.: albom (2006). Hm.: Galereya, Kiyiv: Artanlya Nova.. ISBN 966-8834-03-8. - ISBN 966-8914-00-7. [In Ukrainian].
9. Agapakis, Christina (2017) Recreation myths: New Scientist? Volume 234, Issue 3126, 40-41 doi.org/10.1016/S0262-4079(17)30980-6

10. Alexander, Victoria D., Bowler, Anne E. (2014) Art at the crossroads: The arts in society and the sociology of art: Poetics. Volume 43: 1-19. doi.org/10.1016/j.poetic.2014.02.003
11. Aubrey, James (2017) Celtic Vampires: Neil Jordan's Film Byzantium as Irish Neomyth: Journal of Literature and Art Studies. Vol. 7. No. 7: 909-915 doi: 10.17265/2159-5836/2017.07.008
12. Baudrillard, J. (1969) Le système des objets: Books Abroad. Vol. 43. No. 3: 376-377. DOI: 10.2307/40123558
13. Berk, Fatih Mehmet (2016) The Role of Mythology as a Cultural Identity and a Cultural Heritage: The Case of Phrygian Mythology: Procedia - Social and Behavioral Sciences. Volume 225: 67-73. doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.06.009

Надійшла до редакції 02.10.2018

НАШІ АВТОРИ:

- Додонов Р.** – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Київського університету імені Бориса Грінченка
- Додінова В.** – доктор філософських наук, професор кафедри філософії Київського університету імені Бориса Грінченка
- Мозговий Л.** – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Хлебніков Г.** – кандидат філософських наук, зав. відділом філософії Центру гуманітарних науково-інформаційних досліджень ІНІОН РАН
- Абизова Л.** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Дубінін В.** – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Алексейчук І.** – доктор філософських наук, професор, зав. кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 1 Донецького національного медичного університету
- Ящишина Ю.** – кандидат філософських наук, доцент кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 1 Донецького національного медичного університету

- Ємельяненко Г.** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Умеренкова С.** – викладач кафедри мовних та гуманітарних дисциплін № 1 Донецького національного медичного університету
- Слабоуз В.** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету
- Ковнерова І.** – студентка факультету підготовки кадрів органів юстиції України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
- Лебедєв В.** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та соціології Українського державного університету залізничного транспорту
- Ковнеров О.** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Муравльова В.** – студентка другого курсу факультету психології, економіки та управління Донбаського державного педагогічного університету
- Біланов О.** – аспірант, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди
- Кириченко А.** – студентка-бакалавр фізико-математичного факультету Донбаського державного педагогічного університету
- Петренко А.** – аспірантка кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

- Степанов В.** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Уваров Г.** – студент філологічного факультету Донбаського державного педагогічного університету
- Мельник В.** – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету
- Рухленко Є.** – студентка другого курсу філологічного факультету Донбаського державного педагогічного університету
- Шарніна М.** – асистент кафедри культурології, естетики та історії Донбаського державного педагогічного університету

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

В І С Н И К

**Донбаського державного педагогічного
університету**

**СЕРІЯ: Соціально-філософські проблеми розвитку
людини і суспільства**

Збірник наукових праць

Випуск 2 (9) 2018

Відповідальний за випуск – Чайченко С.О., доктор фізико-математичних наук,
доцент, проректор з науково-педагогічної роботи ДДПУ

Головний редактор – **Мозговий Л.І.**
Редактори – **Радзієвська О.В., Слабоуз В.В.**

*Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та
інших даних несуть автори.*

*Розповсюдження та тиражування матеріалів збірника без офіційного
дозволу видавництва заборонено.*

Адреса редакції: 84116, Донецька обл., м. Слов`янськ, вул. Г. Батюка, 19.
ДВНЗ "Донбаський державний педагогічний
університет", кафедра філософії, соціально-політичних і
правових наук Тел.: +380663664708

E-mail (для листування та відправки статей): svetlana_marttyn@ukr.net

Підписано до друку 23.11.2018 р. Формат 60x84 1/16. Папір офс. Друк офс.
Умов.-друк. арк. 6,51. Обл.-вид. арк. 7,67. Тираж 300 прим. Замовл. № 56.

Видавництво та друк – ТОВ “Видавництво “Знання України”.
03680, м. Київ, вул. Велика Васильківська (Червоноармійська), 57/3, к. 314.
Тел. 287-41-45, 287-30-97.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №217 від 11.10.2000 р.